

6/1994

*Raamatukogupäevadest,
Esko Häklist – TPÜ vastsest audoktorist,
Toomas Paul Jaan Bergmannist piibli-
tõlkijana,*

*Mare Müürsepp Huberti-aabitsast,
Marje Aasmets Aleksander Sibulast
kultuuritegelasena jm.*

Eesti Rahvusraamatukogu
Eesti Raamatukoguhoidjate
Ühing

6/1994

Toimetuse kolleegium: A. Nuut,
R. Olevsoo, E. Rannap, K. Tammaru,
U. Tõnnov, T. Valm, A. Valmas

Tegevtoimetaja/Editor Ene Riet
Toimetaja Maire Liivamets
Keeletoimetaja Tiina Vilberg
Tehniline toimetaja Mirjam Jürna
Fotod: Teet Malsroos

*Esikaanel talvine Tallinn,
tagakaanel Toomkiriku sisevaade*

Address/Address:
EE 0100 Tallinn
Tõnismägi 2
Eesti Rahvusraamatukogu
"Raamatukogu" toimetus
tel. 459 128
fax 372+2/453334
372+6/311410

Kõrged kuused - suured vennad.
Kambris nende väike õde
välja mõtleb muinasjutte
leevendamaks argitõde.

Taevasa tõnnivakast
puistab alla püülijahu.
Laias labakindas käsi
laskub katusele.
Rahu.

Kersti Merilaas

**Rõõmsaid jõule
ja head uut aastat!**

SISUKORD

Avaveerg: Kuidas iseloomustada raamatukoguhoidjat?	Anne Valmas	4
ERÜ		
Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu aastakoosolek	Reet Olevsoo, Linda Kask	5
LIBER OMNIA VINCIT: Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu aastakoosoleku pöördumine Eesti avalikkuse poole		6
KULTUURISUHTED		
200 aastat Soome rahvaraamatukogusid	Tuula Haavisto	7
Esko Häkli Tallinna Pedagoogikaülikooli audoktor	Evi Rannap, Maire Liivamets	9
TEADUSRAAMATUKOGU		
Teadusraamatukogude direktorite nõupidamine	Ene Riet	11
RRi arhiivkogu raamatuid	Helle Remmelt	11
Teadusraamatukogude võrk ja nende fondide komplekteerimine Eestis	Konrad Kikas	12
RAAMATULUGU		
Jaan Bergmanni piiblitõlkimise lugu	Toomas Paul	16
Mille poolest ta parem on?	Mare Müürsepp	19
TÄHTPÄEVI		
Raamat, lugeja, taust	Vaime Kabur	21
Aleksander Sibul kultuuritegelasena	Marje Aasmets	24
TEIST JA TEILE		
Raamatukogude kaitsepühakud	Robert Lee Hadden	26
KEELEHOOLE		
Raamatukoguhoidja oskussõnad	Hans Jürman	30
Vastuseks lugeja kirjale:		
Jooksev rahvusbibliograafia: lootuste aeg	Kalju Tammaru	31
SÕNUMID		
Raamatumaailma haldjate käes on võlukepike	Reet Roosi	32
Raamatukogutehnoloogia konverentsil ja näitusel Ühendatud Kuningriigis 1994. aastal TPÜ infoteaduse eriala lõpetanute diplomitööd ja lõputööd	Sirje Virkus Juli-Ann Siimpoeg	34 35
MÄLESTAME		
Hilda Tallmeister(Pulk)	Viivi Kuuspere	39
PE3IOME		
ZUSAMMENFASSUNGEN		
SUMMARY		

Üks suu ütleb, kümme kõrva kuulevad; üks käsi teeb, sada suud mõistavad kohut.
(Vanasõna)

KUIDAS ISELOOMUSTADA RAAMATUKOGUHOIDJAT?

Ta on vaimuergas, töökas ja tagasihoidlik. Sageli liigagi enesestõmbunud töörügaja, kes ei oska ennast ega oma tegemisi piisavalt väärtustada. Kahjuks ei ole lähemad kaastöötajad ega juhidki alid kiiduväärset märkama. Peaksime õppima siiralt väljendama oma rõõmu ja tänu, kui kolleegil midagi korda läheb - olgu see kenasti teenindatud lugeja, nutikalt vastatud päring või tore uus trükkis. Kelle südant ei soojendaks tunnustus?

Kahjuks on viimasel ajal raamatukogud koostöövõimaluste vaagimise kõrval hakanud kahtlema üksteise olemasolu vajalikkuses. Mõne raamatukogu pikaajalise eduka tegevuse on teised hoopis tarbetuks tunnistanud. Tekib kahtlus, et ei tunta teiste raamatukogude tööd ega osata hinnata nende vajalikkust meie kultuuripildis.

Lähiminevik annab piisavalt näiteid sellest, et keerukaid küsimusi saab lahendada ainult koos. Üks raamatukogu ei suuda teist asendada ja ükski raamatukogu ei hakka paremini elama, kui teine kõrvalt kaob - ei saa ta selle tõttu riigi rahakotist rohkem raha ega koguda paremat kirjandust. Kaotajaks jääb aga igal juhul lugeja.

Arukateks ei saa pidada ka arvamusavaldusi, nagu võiksid rahvaraamatukogude ülesandeid täita kooliraamatukogud. Paratamatult tuletab niisugune mõtteviis meelde kunagist maakoolide kaotamise kampaaniat, mis aitas oluliselt kaasa külaelu väljasuretamisele ja mille jäljed senini tugevalt tuntavad. Koolis töötav raamatukoguhoidja, kel sageli tunnidki anda, küll tervet küla või valda teenindada ei suuda, sest oma tööd, mis otseselt seotud õppetöoga, jätkub niigi.

Rahvaraamatukogu järele tuntakse praegustes oludes, kus raamat ja ajakirjandus kallid, järjest enam vajadust. Hakkama ei saa ei kooli- ega rahvaraamatukogudeta, sest mõlemad täidavad maakultuuris olulist osa.

Õnneks on praeguseni suudetud säilitada siiski kõik vajalikud raamatukogud, mida näiteks ei saa öelda Läti ja Leedu kohta, kus valitsuse kultuuripoliitika on teine kui meil.

Oleme oma tublid raamatukoguhoidjad ja nende huvitava töö unustanud. Seda mõnusat tööpaika ja sealseid ärksaid inimesi külastab harva ajakirjanik. Ka meie oma ajakiri "Raamatukogu" tutvustab harva inimesi meie endi hulgast. Miks ei võiks kolleeg oma tublist kaastöötajast ajakirja kaudu ka teistele rääkida?

Juubelilood ja nekroloogid on enamasti ainukesed kirjatööd, mis raamatukoguhoidjast räägivad, ja ega raamatukoguhoidjad oma ajakirjas oma arvamust põletavate probleemide üle ei avalda. Ootaks, et igasse numbrisse kuuluks intervjuu või portree kolleegist raamatukogus, mis avaks nii tema töist kui isiklikku palet. Ainult

pealiskaudne mõte meie raamatukogunduses ilma teinud inimestest toob silme ette rea, kellest raamatukoguüldsus ei tea suurt midagi - Urve Tõnnov, Endel Annus, Anne Ainz, Milvi Tedremaa, Leida Olszak, Elle Tarik, Maara Üksti, Eha Tillmann, Valve Jürisson ja paljud teised, kellest kui mitmekülgsete huvidega inimestest oleks palju pajatada.

Teame üksteisest vähe ega oska alati oma töödki hinnata. Meenutan ühe endise kolleegi sõnu, kes pärast uuele tööle siirdumist pisut kurvalt nentis, et ei tasu kunagi raamatukogust töölt ära minna, sest nii meeldivat tööpaika ja huvitavaid inimesi ei leia kusagilt mujalt. Võibolla see ongi nii.

Anne Nalunas

EESTI RAAMATUKOGUHOIDJATE ÜHINGU AASTAKOOSOLEK

peeti 25. oktoobril 1994. aastal Eesti Rahvusraamatukogu konverentsisaalis. Sellel osales 196 ühingu liiget. Külaliste hulgas oli ka Leedu Raamatukoguhoidjate Ühingu esindaja, Kaunase Kultuuripalee Raamatukogu direktor Dalia Boskiene. Koosolekut juhatas Kalju Tammaru.

Koosoleku avas ERÜ esinaine Anne Valmas. Leinaseisakuga mälestati "Estonia" laevakatastroofis hukkunud ning ERÜ auliiget Leida Talvetit. Loeti ette auliige Helene Johani tervitus koosolekust osavõtjatele.

ERÜ tegevusest 1994. aastal kõneles Anne Valmas. Kirjalikud kokkuvõtted ühingu töörühmade, toimkondade ja terminoloogiakomisjoni tegevusest ning teised materjalid on saadaval ühingu usaldusisikutelt suurtes teadusraamatukogudes ja keskraamatukogudes.

A. Valmas tänas kõiki, kes on võtnud vaevaks oma vabal tahtel töörühmades aktiivselt kaasa lüüa, ja avaldas lootust, et seda indu jätkub ka edaspidi. Kuigi mõnikord on vaja konkreetse väljundini jõudmiseks pikka aega tööd teha, võis ettekande tegija nimetada mitut ERÜ tegevuse tulemust:

- teadusraamatukogude komplekterimisplaan ja aineleend, teadusraamatukogudesse tellitud perioodika nimekirjad (kogude TR);
- UDK tabelite tõlkimine eesti keelde, UDK masinloetava versiooni hankimine, sidemete loomine UDK Konsortsiumiga (liigitamise ja märksõnastamise TR);
- Eesti raamatukogude automatiseerimise projekt ja raha taotlemine selle rakendamiseks (automatiseerimise TR).

Erialased arutlused teistes töögruppides annavad loodetavasti tulemusi edaspidi.

Edukad olid raamatute kogumise aktsioonid. Aprillis toodi TARi 4000 raamatut, mida Kaitseväge Keskstaap jaotas sõjaväeosadele. Septembris-oktoobris võeti raamatuid, mida jaotada haiglale, hooldekodudele, turvakodudele ja sõjaväeosadele, vastu, RRis, TARis ja keskraamatukogudes. Koos Estonia Seltsiga osales ERÜ Paldiski taassünni päeval ja võttis osa kohtumisest Venemaa eesti seltsidega.

ERÜ esitas taotluse ühinemiseks TALOga. Asjaomastele asutustele on esitatud märgukirju raamatukogutöötajate töötasu tõstmise kohta. Nagu esinaine ütles, "sarnanes see rohkem vee tilgutamisega kivile", kuid loodetavasti pöörasime endile tähelepanu.

Aasta plusspoolele tuleb kindlasti kanda ka see, et meie raamatukogud eesotsas Rahvusraamatukoguga on end rohkem avalikkusele teadvustanud. "Oma töö väärtustamine teiste silmis on suur kunst, aga seda tuleb pikkamööda õppida. Hinnakem endid ise, siis teevad seda ka teised, ütles ettekande tegija. Tänuõnu öeldi raa-

matukogupäevade korraldustoimkonnale, mida juhatas Anne Rande, raamatukogumise aktsioonis osalejatele, klubiõhtute korraldajatele (M. Tedremaa jt.) ja nendest osavõtjatele, ühingu tegevust materiaalselt toetanud raamatukogudele (RR, TAR), juhatuse liikmetele ja nende paljudele abilistele. Ettekande tegija rõhutas, et ainult koos tegutsedes on meil väljavaateid edu saavutada ja et meie tugevuse eelduseks on töökas ja haritud raamatukoguhoidja, keda peame hindama, hoidma ja püüdma kaitsta.

Ivi Tingre ülevaatest AS Teek tegevuse kohta selgus, et 1994. aastal õnnestus Teegil vahendada raamatukogudele rohkem raamatuid ja raamatu kaitsekilet kui möödunud aastal.

Vastavalt mittetulundusühingute ja nende liitude seadusele **muudeti Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu põhikirja**, kinnitati ERÜ 1993. aasta bilansiaruanne, revisjonikomisjoni aruanne ning 1995. aasta tegevuskavad.

Parimad mäluvängurid – Eesti Rahvusraamatukogu võistkond:
(paremalt) Robert Helde, Hans Jürman, Kalju Tammaru

ERÜ auliikmeteks valiti Richard Antik, Vaime Kabur ja Kyra Robert.

Viie kandidaadi hulgest **valiti** järgmiseks kaheks aastaks **juhatusse**:

Jüri Järs Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogust

Kalju Tammaru Eesti Rahvusraamatukogust

Õie Tammissaar Tartu Linna Keskraamatukogust.

Juba novembrist jätkab juhatus oma tegevust uues koosseisus. Eelnimetatutele lisaks kuuluvad sinna Rutt Enok Harjumaa Keskraamatukogust, Aita Kraut Eesti Teaduste Akadeemia Raamatukogust ja Aira Lepik Tallinna Pedagoogikaülikooli infoteaduste osakonnast. Ühingu esinaine on endiselt Anne Valmas Eesti Teaduste Akadeemia Raamatukogust ning aseesinaised Marika Karo Tartu Ülikooli Raamatukogust ja Ivi Tingre.

Võeti vastu aastakoosoleku pöördumine Eesti avalikkuse poole.

Enne aastakoosolekut toimunud raamatukoguhoidjate mälumängus osales 17 võistkonda Eesti eri paigust. Mängu juhtis Tiit Valner Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogust. I koha saavutas Eesti Rahvusraamatukogu (Robert Helde, Hans Jürman, Kalju Tammaru), II koha sai Eesti Lasteraamatukogu (Mait Pals, Ülo Viller, Ülle Väljataga) ning III kohale jäi Põlva võistkond (Jaanika Kraavi ja Külli Ots). RRi ja TARI välja pandud auhindu jätkus kõikidele mänguritele.

Päev lõppes väikese seltskondliku koosviibimisega.

*Reet Olevsoo
Linda Kask*

LIBER OMNIA VINCIT

Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu aastakoosoleku pöördumine Eesti avalikkuse poole

Iga maa rahvuslikuks uhkuseks on head raamatukogud. Nende varamute rohkus ja sisukus peegeldab rahva haridus- ja kultuuritaset ning toetab riigi arengut.

Eesti tänasel arenguastmel on raamatukogud ühiskonnas omandanud uue tähenduse. Suuresti on kasvanud raamatukogude kasutamine, sest ilmuvate raamatute ja perioodika hinnad ei vasta enam rahva rahakotile. Oluliselt on suurenenud ka ilmuva kirjanduse nimetuste arv.

Selles olukorras on rõõmustav, et paljud kirjastused ja trükikojad pole unustanud väljaantavate trükiste sundeksemplare raamatukogudele saatmast, mis rahvuskultuuri seisukohalt on väga tähtis. Raamatukogud on tänulikud "Postimehe" toimetusele, kus leiti võimalus lehte raamatukogudele tasuta saata ja suurendati sel moel lehe kõlajõudu - on ju raamatukogudes lugejate arv kõige suurem. Kutsume üles ka teisi ajalehtede ajakirjade toimetusi tartlaste eeskujule järgnema, sellest võidab nii väljaanne kui lugeja.

Arukad omavalitsused on oma tegevusega aidanud raamatukogud muuta tõelisteks kultuurikolleteks. Mõistes raamatukogu asendamatu osa ja väärtust maa kultuurielus kantakse enesestmõistetavusega raamatute muretsemisega seotud kulud, hoolitsetakse nii raamatukogude ruumide, töötingimuste, kirjavara hankimise kui ka raamatukoguhoidjate väärilise töötasu eest.

Õnneks on Eestis suudetud tegusana hoida kaks teineteist täiendavat raamatukogusüsteemi - kooliraamatukogud õppetöö tarbeks, rahvaraamatukogud iga huvilise lugemisvajaduse rahuldamiseks. Kuna üks ei suuda

asendada teist, on vajalik tagada mõlemale arenguks vajalik.

Raamatukogude kaudu on võimalus edendada vaimukultuuri ja haridust vastukaaluks rahavõimu ja ahnitsemise vastu. Läbi aegade on teadmised elu edasi viinud ja rahva harimine raamatukultuuri kaudu peaks olema iga kultuurijuhi südameasi.

Meie teadusraamatukogud hoolitsevad selle eest, et Eesti majandus, kultuur ja teadus oleksid varustatud arenguks vajaliku teabega. Paraku ei ole riigil piisavalt raha ülikalli teaduskirjanduse muretsemiseks nii palju, kui seda vajatakse. Riigi rahajagajad peavad mõistma, et maailmatasemel teaduskirjanduseta pole võimalik ühegi maa areng.

Haritud raamatukoguhoidja töödele hinnata vastavalt tema teadmistele ja võimetele. Raamatukogude kõrge arvutikasutuse- ja kutseoskusega töötajad lähevad sageli firmade teenistusse, kus palgad ületavad mitmekordselt raamatukogudes saadava.

Ootame valitsuse ja Riigikogu mõistvat suhtumist raha eraldamisse raamatukogudele. Ka peale II palgatabeli hilinenud rakendamist on raamatukoguhoidja keskmine palk Eesti keskmisest umbes 1/3 võrra madalam.

Praegu, kus riigi eduks on tähtis rakendada kõike uut meie ellu igal tasemel, tahavad ka Eesti raamatukogud kaasajaga sammu pidada ja oma arengus edasi minna. See on meie kohustus, mida ei saa täita ilma Vabariigi Valitsuse toetava majandus- ja kultuuripoliitikata.

Tallinn, 25. oktoober 1994

200 AASTAT SOOME RAHVARAAMATUKOGUSID

TUULA HAAVISTO

Soome Raamatukogühingu tegevjuhataja

Soome rahvaraamatukogud tähistavad tänävu oma 200ndat aastapäeva. Rahvaraamatukogudel on olnud mitmeid eelkäijaid, kuid tähtsamad neist on 3 raamatukogutüüpi: lugemisselts, vallaraamatukogu ja laenuraamatukogu.

Lugemisseltside idee levis Soome 19.-20. sajandi vahetusel tookordse emamaa - Rootsi kaudu, kuhu see oli omakorda tulnud Saksa- ja Inglismaalt. Lugemisseltsidest jutustas oma tuntud reisiraamatus USA uurimisretkedest osavõtja Pehr Kalm. Lugemisraamatukogude tähelepanuväärseiks edendajaks olid Thomas Jefferson ja Benjamin Franklin. Idee oli lihtne: lugemisseltsi liikmed ostsid kordamööda raamatuid, mida laenutati ka teistele. Arenenumatel lugemisseltsidel tekkisid oma kogudki.

Raamatute hankimise kõrval oli lugemisseltside eesmärk ka raamatutega seotud seltsielu. Hangitava kirjanduse ainevaldkond ulatus kuulsate filosoofide teostest ajaviite- raamatuteni. On huvitav märkida, et lugemisseltsi raamatute loetelus leidis ka kergemat naistekirjandust, samas oli üsna tihti kõne all ajaviitekirjanduse vajalikkus.

1794. aastal asutatud Vaasa lugemisseltsi võib pidada Soome esimeseks rahvaraamatukoguks, kuna see laenutas oma raamatuid tasuta eest ka linnaelanikele. Selle kasutajaid ei olnud siiski kuigi palju, sest lugemis- oskus oli sel ajal Soomes küllalt haruldane.

Laenuraamatukogud tegutsesid üldiselt raamatukaupluste juures, kuid oli ka rändraamatukogusid. Laenuraamatukogude idee oli majanduslik ja seotud kauplemisega, mis kajastus ka raamatute valikus.

Kolmas tüüp raamatukogusid, mis muutusid 19. sajandi keskel rahvaraamatukogudeks, olid vallaraamatukogud. Nende sihiks oli nimelt rahva harimine, tema lugemisoskuse säilitamine ja teadmiste suurendamine.

Oma olemuselt sarnanesid vallaraamatukogud heategevusasutustele. Nende tegevuses oli tunda eestkostehõngu, mida võiks võrrelda kaasaegse raamatukoguideoloogiaga. Selleks ajaks oli selge, et kiriku- ja kooliõpetajad teavad kõige paremini, mis rahvale sobib. Raskusi tekitas erimeelsus raamatute hankimisel. Osa kirikuõpetajaist ja intelligentsistki oleks meelsasti Minna Canthi ja Juhani Aho raamatud rahva käest ära korjanud ja usukirjandusega asendanud.

Sajandivahetusel arenes Soome raamatukogude tegevus kahes suunas - ühelt poolt töölis- ja teiselt poolt muude seltside raamatukogude näol. Hiljem tegutsesid tööliste ja nende laste jaoks tehase raamatukogud. Seesugused raamatukogud olidki edaspidi Kesk- ja Lõuna-Euroopas rahvaraamatukogude eelkäijaks.

Kaasajal maksudest finantseeritavad vallaraamatukogud pakuvad kõigile huvilistele mitmesugust informatsiooni, lisamata sellele ideoloogilist värvingut. Omal ajal raamatukogude sisu üle toimunud vaidlusi on tänapäeva raamatukoguteenustega harjunud soomlasel raske mõista.

Maailmapilti muutmas

Rahvaraamatukogude sünd ja õige lai levik Euroopas on seotud suuresti maailmapildi muutumisega. Keskajast pärineva monoliitse ja jäiga maailmapildi viimased kantsid murdusid. Koitis valguseaeg, ärkav kodanlus valmistas ette revolutsiooni. Eeskuju võeti just Ameerika Ühendriikidest, kus uut demokraatiat ehitati seisusi arvestamata. Esiplaanile kerkisid üldine areng ja äri. Ühiskonna ja tootmise areng nõudis koolitatud inimesi. Toodangu mitmekesisustumisel vajati lugemis- ja arvutamisoskusega töötajaid. Rahvaraamatukogude sünd on alati seotud lugemisoskuse vajadusega.

Rahvavalgustusaate sünd ja levimine oli kõigis Põhjamaades võimas ja jõuline protsess. Innukad intelligentsi esindajad siirdusid mahajäänud kolgastesse kuulutama hariduse rõõmusõnumit, rajama algkoole, raamatukogusid ja täiskasvanute rahvaülikoole. Mõningate kaasaegsete vastuseisust ja pilkeist hoolimata uskusid paljud neist kindlalt, et kogu rahvas on arenemisvõimeline, kui talle selleks võimalus antakse. Rahvavalgustajail oli õigus: nad

Helsingi Keskraamatukogu

uskusid ise iga kodaniku õppimisvõimesse ja sisendasid sama ka koolitatavasse. Nende teeneks tuleb lugeda, et teadmised ja õppimine on Põhjamaades seniajani au sees.

Soome rahvusliku liikumise olemust peegeldab hästi seegi, et 19. s. lõpul muutus üldiseks komme korraldada tulutoovaid üritusi väärt asjade edendamiseks. Algkoolid ja raamatukogud olid need asutused, kelle jaoks meeleldi raha korjati. Seda saadi eelkõige loteriipiletite müügist. Huvi koolide ja raamatukogude tegevust toetada sidus looside ostjaid ja neid paljusid entusiaste, kes tegid ja kinkisid oma käsitööd, küpsetisi jm. loosivõite.

Vaateid minevikku ja tulevikku

Soome raamatukogude neutraalne ja mitmekülgne teaduse- ja kultuuripakkumine on ajalookäsitluses omandanud uue väärtuse. See aitab kaasa raamatukogude koha kujundamisel üha arenevas ühiskonnas, kus teadmised on muutumas töö, koolituse ja vaba aja tähtsaks osaks. Demokraatia kindlustamiseks vajatakse asutusi, kes pakuvad põhiteadmisi tasuta.

Teadusühiskonna demokratiseerumise kindlustavad kool, meedia ja raamatukogud. Koolis antakse teadmiste omandamise ja kasutamise algtõed, meedia hoiab inimesed kursis igapäevasündmustega. Raamatukogude tugevus on aga selles, et nad annavad üksikisiku küsimusele vastuse just siis, kui inimene seda ise soovib. On hea, et raamatukogudes pakutav on mitmekülgne: sama ainevalla erinevad, omavahel isegi vastuolulised tekstid aitavad inimesel oma arvamust kujundada.

Juubeliaastal on püütud raamatukogude koha ja ressursside kaitsmise kõrval süüvida ka nende ühiskondliku rolli küsimusse. Praegustes oludes, kus assigneeringud vähenevad, kuid relevantset kirjandust üha rohkem vajatakse, huvitavad kasutajaid s.o. maksumaksjaid senisest enam raamatukogude komplekteerimispõhimõtted. Näiteks suureneb pidevalt ini-

meste keelteoskus, mistõttu sisuliselt põhjendatud võõrkeelset teaduskirjandust võiks hankida enam. Isegi soome ja rootsi keeles ei leidu kõikide erialade põhiteoseid piisavalt. Ja kuidas laiendada hankimisalasid, kui raha antakse järjest vähem?

Tegevusvormid muutuvad, raamatukogu jääb

Kui 19. s. rahvalalgustajad rajasid uut maailma, tuleb nüüdsetel raamatukogudel alles lunastada oma koht uues keskkonnas. Märkimisväärne osa raamatukogude tegevuses toimub uutes vormides. Arvuti abil saab

kasutaja materjalid kätte otse koju, töökohale või kooli. Raamatukogude püsimise aga endisel kujul kindlustab informatsiooni tohutusuur hulk neis. On vaja, et mõni osakond spetsialiseeruks dokumentaalse informatsiooni kättesaadavaks tegemisele nii, et kasutaja leiaks vajamineva ka antud ainevaldkonda tundmata. See kõik on ju raamatukogude tavapärase tegevus. Vaid üksikud inimesed suudavad kõigis olukordades leida ja valida tarvisminevaid allikaid, mistõttu raamatukogu on edaspidigi vajalik sideliin "info-ookeani" ja erinevate infokasutajate vahel.

Tõlkinud Maia Randma

*Helsingi Keskraamatukogu
Fotod: Simo Rista*

ESKO HÄKLI – TALLINNA PEDAGOOGIKAÜLIKOOLI AUDOKTOR

18.-20. oktoobrini k.a. tähistas Tallinna Pedagoogikaülikool oma 75. aastapäeva. TPÜ hetkeseisu ja tulevikuperspektiive käsitleti pressikonverentsil, püsinäitusega "TPÜ minevik ja tänapäev" avati ülikooli muuseum, ülikooli raamatukogu konverentsisaalis võis vaadata õppejõudude publikatsioonide näitust, Estonia teatrisaalis toimus aktus. Eesti president, Helsingi ülikooli audoktor Lennart Meri austas oma osavõtuga TPÜ audoktorite promoveerimiseks korraldatud Ülikooli Nõukogu pidulikku istungit. President andis TPÜ rektorile Talis Bachmannile üle rektori aaraha, audoktoriteks promoveeriti professor Pauli Vuolle Jyväskylä Ülikoolist, professor Esko Häkli Helsingi Ülikoolist ja emerit-professor Olaf Printits Tartu Ülikoolist.

Professor Esko Häkli on sündinud 30. novembril 1936. aastal.

Ta lõpetas 1960. aastal Helsingi Ülikooli ajaloo erialal. 1972. aastal kaitses filosoofia doktori kraadi. 1976. aastast töötab Esko Häkli Helsingi Ülikooli Raamatukogu (Soome Rahvusraamatukogu) juhatajana.

1990. aastal valiti ta Helsingi Ülikooli audoktoriks ja 1992. aastal Kuningliku Gustav Adolphi Akadeemia (Uppsala) kirjavahetajaliikmeks.

Esko Häkli teadusuuringud on seotud kahe valdkonnaga: raamatu ajalugu ja võrdlev raamatukogundus. Soome raamatu ajaloost on ta avaldanud monograafiaid ja arvukalt teaduslikke artikleid. Tema raamatukogunduslikud tööd käsitlevad peamiselt teadusraamatukogude kui infokeskuste arengut ja koostööd.

Oma tegevusega Soome Teadusraamatukogude Ühingu, Teadusinformatsiooni Nõukogus ja mitmetes töörühmades on prof. Esko Häkli kaasa aidanud raamatukogutöö automatiseerimisele ja infoteeninduse arendamisele.

Esko Häkli on nelja rahvusvahelise levikuga teadusajakirja toimetuskolleegiumi liige.

Üle kahekümne aasta on ta Teadusraamatukogude Assotsiatsiooni juhatuse ja Põhjamaade Ministrite Nõukogu juures asuva Teadusinfo Nõukogu (NORDINFO) liikme ja esimehena aktiivselt arendanud Põhjamaade teadusraamatukogude koostööd. Ta kuulub Raamatukoguühingute Rahvusvahelise Liidu (IFLA) mitmesse sektsiooni.

Esko Häkli on 1994. aastast Euroopa Teadusraamatukogude Ühingu president. 1994. aastast juhib ta ka töörühma "Bibliotheca Baltica" tegevust. Tema töö rahvusvahelises projektis "Bibliographia Studiorum Uralicorum" on olnud viljakas - seni on ilmunud juba kaheksa köidet eelnimetatud väljaannet.

Eestiga seob Esko Häkli aastatepikkune koostöö suuremate teadusraamatukogudega. Tema algatusel on Helsingi Ülikooli Raamatukogu ja Eesti Rahvusraamatukogu ühiselt alustanud eesti varasema perioodika päästeprojekti. TPÜ infoteaduste osakonda seob Esko Häkliga koostöö projektis "Bibliotheca Baltica" ja ka tema osalemine infoteaduste koolitus-

programmi kaasajastamisel.

Esko Häkli on pidanud loenguid TPÜ üliõpilastele ja mitmel täienduskoolituse seminaril.

Käesoleval ajal koostab professor Esko Häkli rootsikeelset teaduskogumikku eesti raamatu ajaloost.

Tallinna Pedagoogikaülikoolile on suur au, et tema audoktoriks on rahvusvaheliselt tuntud ja hinnatud teadlane, professor Esko Häkli.

Evi Rannap

Professor Esko Häkli kõne tema TPÜ audoktoriks promoveerimise pidulikul koosolekul TPÜ aulas 19. oktoobril 1994.

Ülikooli tähtpäevale pühendatud pidulikul koosolekul on sobiv juhtida tähelepanu tõsiasjale, et teaduse areng on tihedalt seotud teadusliku informatsiooni kogumise ja vahendamise arenguga. Seni, kui puudusid vahendid inimkonna intellektuaalsete püüdluste tulemuste kogumiseks ja kättesaadavaks tegemiseks, oli teaduslik progress vaevalt võimalik. Pole juhus, et teaduse suur tõus langes kokku trükikunsti leiutamiseiga.

Professor Esko Häkli abikaasaga.

Niisugustele parameetritele nagu kumulatsioon ja kommunikatsioon tuleks lisada kolmas - teadusliku tulemuse vananemine. Paljudel teadusaladel on tulemuste aktuaalsuse aeg pidevalt lühenenud, mis on mõjutanud teadusliku kommunikatsiooni vorme ja suurendanud teaduslike ajakirjade ning teiste informatsiooni kiiret levikut soodustavate vahendite rolli.

Elektroonika revolutsioon on teadustööde avaldamise võimalusi radikaalselt muutnud. Tänapäevane sõltus progress paberist. Kuid praeguseks on paber ja trükitud tekst asendunud vähemalt osaliselt elektrooniliste kommunikatsioonivahenditega. Teadlaskond kasutab üha rohkem arvutivõrke ning informatsioon levib palju kiiremini, kui see oli võimalik siis, kui sõltuti vaid trükitud sõnast.

Revolutsioonilised muutused teadusliku kommunikatsiooni vahendites muudavad ka raamatukogude ja infoasutuste tähtsust selles. Samuti mõjutab see haridust ja koolitust. Investeeringud tuleb siiski uuendustesse, kuigi austades traditsioone ja kultuuriväärtusi. Informatsioonivahetus, mis on iga tõsise teadusliku uurimuse eelduseks, on noore põlvkonna kätes, kes peab suutma anda raamatukogule ja infoteenindusele uue vormi. Minu enda kogemus kinnitab, et mida piiratamad on materiaalsed võimalused, seda tähtsam on olla avatud uutele lahendustele ning hästi informeeritud.

Tallinna Pedagoogikaülikoolil on vastutusrikas ülesanne koolitada noori infotöötajaid. Nii teadustööks kui teaduslike saavutuste rakendamiseks Eesti ühiskonnas tervikuna on Pedagoogikaülikoolil võtmepositsioon. Seetõttu on mul eriti suur au olla nende hulgas, kellele ülikool on otsustanud anda audoktori tiitli. Minu kõige siiram tänu selle ootamatu tunnustuse eest. Kinnitan teile, et koostöö Eesti kolleegidega nii teie ülikoolis kui väljaspool seda, Eesti raamatukogudes, on olnud inspireeriv ja tulus. Olen kindel, et koostöö jätkub ja leiab uusi vorme.

Täna Teid.

Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing ja Tallinna Pedagoogikaülikooli infoteaduste osakond korraldasid 20. oktoobril Kultuuri- ja Haridusministeeriumi kolleegiumi saalis vastuvõtu ülikooli vastsele audoktorile - Helsingi Ülikooli Raamatukogu juhatajale professor Esko Häklile.

“RK” toimetuse esitas audoktor-professor Esko Häklile mõne küsimuse:

“RK”: Härra Häkli, kuidas sattusite raamatukogundusse?

Tegelikult tahtsin ma kirikuõpetajaks saada, kuid kogesin üsna ruttu, et nii suurt suhtlemiskoormat on elus väga raske kanda. Soovisin rahulikumat kohta ning 50ndatel aastatel ja hiljemgi tundus niisuguseks paigaks olevat arhiiv või raamatukogu. Alustasin tööd ülikooli raamatukogus, seejärel olin teoloogiateaduskonna raamatukoguhoidja. Siis kutsuti mind tagasi ülikooli raamatukogusse ja kuna teisi kandidaate polnud, asusingi tööle. Täna olen juhataja ametit pidanud juba ligi kakskümmend aastat. Nii lihtsalt ma sattusingi raamatukogundusse, kuid ei osanud algses kujutades, et minust saab Helsingi Ülikooli Raamatukogu juhataja. Nagu näete, tegelen aina inimestega, inimestega, inimestega - seega tööga, mida kunagi lootsin leida.

“RK”: Mida peate oma senises töös kõige olulisemaks?

See on raske küsimus. Kõik on olnud tervik. Me elame põneval ja pingelisel ajal. Muudatusi tehakse ehk rohkemgi kui neid tarvis oleks. Uus tehnika sunnib tagant. Aga see, et meie töö muutub iga päevaga pingelisemaks, võib mind.

“RK”: Millele Te kavatsete tulevikus keskenduda?

Raamatukogu juhataja tohib keskenduda ainult raamatukogu juhtimisele ja arendamisele. Aga et ma olen hariduselt ajaloolane, on minu huvi keskmes raamatu- ja ülikooliajalugu. Kui lähen pensionile, pöördun nende teemade uurimise juurde tagasi.

Maire Liivamets

TÄNUAVALDUS

Tallinna Pedagoogikaülikooli pidulik juubeliaktus, kus mind president Lennart Meri juuresviibimisel audoktoriks nimetati, oli üks mu elu suursündmustest. Austavale promotsoonile järgnenud päeval, neljapäeval 20. oktoobril, oli mul ja mu abikaasal teinegi pidulik hetk. Mitmed Eesti raamatukogud, raamatukogundus-asutused ja kolleegid jagasid meiega meie osaks saanud rõõmu. Sõbrad, teie õnnitlused jäävad meile igaveseks meelde.

Tunnen sügavat rahulolu, et olen võinud kaasa aidata eestlaste ettevõtmistele. Ühistöö õnnestumine on juba iseenesest rõõmu toov. Usun, et selle rõõmu tõttu jätkub mul jõudu järgnevatel aastatelgi. Aga eriti hea meel on mul sellest, et teie, mu sõbrad, mind ja mu abikaasat nii kaunil kombel meeles pidasite. Minu südamest tulev tänu teile kõigile. Ja kuigi lilled närtsivad, ei unune sõbralikud sõnad iial. Loodan, et Tallinna Pedagoogikaülikooli audoktorina saan ma aidata edendada ja arendada Eesti raamatukogundust.

Esko Häkli

10.-11. oktoobrini 1994 korraldati Lohusalus teadusraamatukogude direktorite ja komplekteerijate nõupidamine. Sellel osales 27 inimest kõigist suuremaist teadusraamatukogudest. Arutluse all olid järgmiste dokumentide projektid:

1. Teadusliku keskraamatukogu tegevuse põhimõtted. Teaduslike keskraamatukogude loetelu ainevaldkondade lõikes. Määruse projekt.

Dokumendis on määratletud, et teaduslik keskraamatukogu

- kogub, säilitab ja teeb kättesaadavaks temale kinnitatud ainevaldkonna võimalikult ammendavaks informeerimiseks vajalikud nii originaal- kui vahendusinformatsiooni väljaanded, on RVLi keskus,

- on antud ainevaldkonna kataloogimiskeskus,

- töötleb, analüüsib ja levitab informatsiooni antud ainevaldkonna teavikute ja andmebaaside kohta,

- arendab koostööd teiste sama või piirdeala ainevaldkondade raamatukogude ja infokeskustega kodu- ja välismaal.

Teadusliku keskraamatukogu tegevuseks vajalik raha eraldatakse täiendavalt riigieelarvest Kultuuri- ja Haridusministeeriumi kaudu. Teaduslike keskraamatukogude tööd suunab nõuandva organina KHM-i juures tegutsev nõukogu, mille tegevus sätestatakse selle põhikirjas. Nõukogu korrigeerib ka teaduskirjanduse komplekteerimist raamatukogude lõikes.

Määruse projektis on loetletud 11 teaduslikku keskraamatukogu ning määratletud nende komplekteerimise ainevaldkonnad UDK klassifikatsiooni alusel.

Nõupidamisest osavõtjad olid seisukohal, et pole otstarbekas vältida dubleerimist Tallinna ja Tartu vahel. Raamatukogud leppisid omavahel kokku, missugune A tasandil komplekteeriv raamatukogu (kui neid on mitu) täidab kõiki teadusliku keskraamatukogu ülesandeid antud ainevaldkonnas (säilitaja, kataloogimis- ja

bibliograafikeskus).

Projekt saadeti edasiseks täiendamiseks ja parandamiseks Eesti Teadusfondi Nõukogule.

2. Teadusraamatukogude komplekteerimise põhimõtted. Teadusraamatukogude komplekteerimise plaan. Määruse projekt.

Dokumendis on öeldud, et Eestis viljeldavate teadusalade ammendava kindlustatuse informatsiooniga tagab teavikute koordineeritud hankimine teadusraamatukogude vahel. Raamatukogud hangivad teavikuid kolmel valikuprintsiibil:

A - raamatukogu hangib võimalikult täielikult kõik teavikud, kaasa arvatud vahendusinformatsiooni;

B - raamatukogu hangib valikuliselt antud valdkonna teavikuid, kaasa arvatud vahendusinformatsiooni;

C - raamatukogu hangib suure valikuga antud valdkonna teavikuid, kaasa arvatud vahendusinformatsiooni.

Dokumendis on loetletud 20 komplekteerimisplaaniga hõlmavat raamatukogu. Ainevaldkondade kaupa on märgitud täpselt iga raamatukogu komplekteerimise ulatus.

Lohusalus täiendatud ja parandatud projekt saadetakse arutamiseks Eesti Teadusfondi Nõukogule.

3. Raamatukoguseadus. Projekt. 3. töövariant.

Arutelu käigus jõuti otsusele, et koostatavas raamatukoguseaduses määratletakse riigi omandis oleva raamatukogu asutamise, reorganiseerimise ja likvideerimise kord, tegutsemise alused, juhtimise põhimõtted, raamatukogu varade õiguslik seisund, finantseerimise kord, raamatukogu põhiõigused ja -kohustused. Rahvaraamatukogu tegevus reguleeritakse kehtiva rahvaraamatukogu seadusega, Eesti Rahvusraamatukogu tegevus rahvusraamatukogu seadusega ning kooliraamatukogude tegevus kooliraamatukogu põhimäärusega.

Ene Riet

RRI ARHIIVKOGU RAAMATUID

Õfimine jagu.

Inimese ihujaod

ja nende

eluvaldus.

Tartu Ülikoolist arstidiplomi saanud Peeter Hellat on ehk rohkem tuntud kui pidalitõve uurija ning Peterburi tunnustatud arst ja ühiskonnategelane. Tema *dr. med.* väitekirja teema oli "Eine Studie ueber die Lepra in den Ostseeprovinzen". Peterburis jõudis ta keisrinna Maria asutuste konsultantarsti austava ametini. Eesti rahva jaoks oli aga eeskätt tähtis tema "Tervise õpetus", mis ilmus trükis 1894. aastal - niisiis sada aastat tagasi. See on üks esimestest eesti-keelsetest raamatutest, kus käsitletakse põhjalikult inimese anatoomiat, füsioloogiat, ja õpetatakse tundma haigusi vältimaks neid. Mõnevõrra raskeks muudab teose mõistmise tema keel (paljudel terminitel puudus vaste tolleaegses eesti keeles), kuigi Hellati keeleline nõuandja oli Jakob Hurt.

Eessõnas ütleb autor: "Tervise õpetus langeb ... kahte pääliiki:

1. Õpetusesse ihu jagudest ja nende eluvaldusest (läbiräägitud I ja II jaos).

2. Õpetusesse mõjudest, mis väljast poolt tervist edendada või alandada võivad, (läbiräägitud III ja IV jaos).

Kõik töö on aga selles sihis tehtud, et kahjulikka arvamisi ning tervise vastalisi pruukisid rahya seast kaotada."

Helle Remmelt

TEADUSRAAMATUKOGUDE VÕRK JA NENDE FONDIDE KOMPLEKTEERIMINE EESTIS

Ettekanne konverentsil "The Integration of European Technological Libraries" (6.-7. sept. 1994, Tallinn)

KONRAD KIKAS

TTÜRi direktor

Eesti teadusraamatukogude võrgu kujunemisest pildi andmiseks esitan algses tagasivaate raamatukogude asutamisele, reorganiseerimisele, likvideerimisele jms., tehes seda nende asutamisaastate kronoloogilises järjekorras.

1552-1831

Tegutses Tallinna Linna Avalik Raamatukogu Oleviste kiriku juures. Kogud, mis sisaldasid nii vaimuliku kui ilmaliku sisuga kirjandust, deponeeriti 1831. aastal Eestimaa Üldisesse Avalikku Raamatukokku.

1632-1656

1690-1710

Tegutses Tartu Ülikooli (*Academia Gustaviana* ja *Academia Gustaviana Carolina*) raamatukogu Tartus ja Pärnus. Rohkem kui 3000 sellele raamatukogule kuulunud köidet evakueeriti 1710. aastal Rootsist.

1802

Asutati Tartu Ülikooli Raamatukogu, mis on tegutsenud pidevalt ja on Eesti suurim teadusraamatukogu.

1825-1940

1825. aastal asutatud Eestimaa Üldine Avalik Raamatukogu tegutses aastast 1842 Eestimaa Kirjanduse Ühingu raamatukoguna. 80 000 köitest koosneva kogu anti 1947. aastal üle Eesti NSV Teaduste Akadeemia Raamatukogule.

1838-1950

Tartus tegutsenud Õpetatud Eesti Seltsi raamatukogu ca 25 000 köidet jagati seltsi tegevuse lõppedes 1950. aastal Eesti NSV TA Raamatukogu ja Kirjandusmuuseumi Arhiivraamatukogu vahel.

1892-1992

Sada aastat tegutsenud Tallinna Linna Pedagoogilise Muuseumi raamatukogu liideti 1992. aastal Tallinna Pedagoogikaülikooli raamatukoguga.

1909

Raamatukogu, mis võeti üle Eesti Üliõpilaste Seltsilt Eesti Rahva Muuseumi Arhiivraamatukoguks, töötab tänapäeval Kirjandusmuuseumi Arhiivraamatukoguna.

1914

Asutati Riigi Tarbe- ja Kujutava Kunsti Kooli raamatukogu; praegu Tallinna Kunstiülikooli raamatukogu.

1918

Asutati Riigiraamatukogu; praegu Eesti Rahvusraamatukogu.

1919

Oma tegevust alustas Tallinna Tehnikumi raamatukogu; praegu Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu.

1919

Praegune Tallinna Pedagoogikaülikooli raamatukogu kasvas välja 1919. aastal asutatud Tallinna Seminari (hiljem Pedagoogiumi) raamatukogust.

1935

Asutati Tallinna Konservatooriumi raamatukogu; praegu Eesti Muusikaakadeemia raamatukogu.

1944

Loodi Riiklik Meditsiiniline Raamatukogu; praeguse nimega Eesti Meditsiiniraamatukogu.

1947

Asutati Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keskraamatukogu.

1952

Eesti Põllumajanduse Akadeemia eraldumisel Tartu Ülikoolist asutati Eesti Põllumajanduse Akadeemia raamatukogu; praegu Eesti Põllumajandusülikooli raamatukogu.

1968-1991

Eksisteeris Eesti NSV Vabariiklik Teaduslik Tehnikaraamatukogu, mis 1. jaanuarist 1992 reorganiseeriti järgmiselt: ajakirjade, raamatute ja tootekataloogide kogud vastavate osakondade ja personaliga anti üle Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogule, patendi- ja standardiosakondadest said iseseisvad raamatukogud.

1992

Loodi Eesti Patendiraamatukogu.

1992

Loodi Eesti Standardiraamatukogu.

Eeltoodust näeme, et Eestis oli 1940. aastaks välja kujunenud kümme

suuremat teadusraamatukogu, milles oli kokku ca 1 miljon köidet. Teadustööks vajalik alus oli olemas siiski vaid Tartus, kus asusid: Tartu Ülikooli Raamatukogu (650 000 kd.), Eesti Rahva Muuseumi Arhiivraamatukogu (100 000 kd.) ja Õpetatud Eesti Seltsi raamatukogu (25 000 kd.). Tallinna raamatukogudest suurim - Riigiraamatukogu (60 000 kd.) - komplekteeris peamiselt ühiskonnateaduslikku kirjandust ega seadnud oma ülesandeks edendada teadustööd, Eestimaa Kirjanduse Ühingu raamatukogu (80 000 kd.) aga sisaldas peamiselt Eestit ja Baltimaid käsitlevat kirjandust. Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu (21 000 kd.) oli alles kujunemisjärgus nagu ülikool isegi.

1940. aastal alanud Nõukogude okupatsioon tõi raamatukogundusse suuri muutusi. Mis puutub teadusraamatukogudesse, siis neid hakati seadma üleliidulise malli järgi.

Riigiraamatukogu sai endale täita Eesti keskse teadusraamatukogu funktsioonid. 1944. aastal asutati Eesti Meditsiiniraamatukogu - jällegi keskse raamatukogu funktsioonidega. 1947. aastal asutati Eesti NSV Teaduste Akadeemia Raamatukogu, teenindamiseks arendatavat Teaduste Akadeemia instituutide süsteemi, ning 1968. aastal Eesti NSV Vabariiklik Teaduslik Tehnikaraamatukogu - teenindamiseks tööstusettevõtteid.

Raamatukogusid oli äkki nagu liigagi palju. Pealegi asusid kõik uued või uute funktsioonidega raamatukogud pealinnas. Muretseti valdavalt NSV Liidus ja sotsialismimaades ilmunud kirjandust, mistõttu komplekteerimisel esines raamatukogude lõikes liigset dubleerimist. Kolme suure raamatukogu (Riiklik Raamatukogu, Tartu Ülikooli Raamatukogu, Teaduste Akadeemia Raamatukogu) komplekteerimistefaatika katus suuremal või vähemal määral, ja et nad said üleliidulist sündeksemplari, kogunes neisse palju kirjandust, mida Eestis polnud vaja.

Kapitalistlikes riikides ilmunud teaduskirjanduse tellimise võimalused olid äärmiselt napid. Ainult TA Raamatukogu omas teatud eeliseid väliskirjanduse muretsemisel.

1991. Eesti taasiseseisvumise aastal oli Eesti kümne suurema teadusraamatukogu fondides ca 12 miljonit köidet raamatuid ja perioodikat ning 10 miljonit patenti. Kas see kõik säilitamist väärib, on omaette teema.

Kõik, millest eelpool räägitud, on möödunud. Kuid et kavandada tulevikku, peame oskama õppida minevikust. Olen arvamisel, et 50 nõukogude aasta jooksul tehti Eesti teadusraamatukogude arendamisel palju vigu. Ei olnuks tarvilik asutada nii mitmeid uusi raamatukogusid. Näiteks Eesti Meditsiiniraamatukogu ülesannetega oleks võinud edukalt toime tulla Tartu Ülikooli Raamatukogu ja Eesti Tehnikaraamatukogu ülesannetega Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu. Ebaratsionaalne oli ka kahe suure universaalse raamatukogu - Riikliku Raamatukogu ja Teaduste Akadeemia Raamatukogu - paralleelne arendamine Tallinnas, sest nende komplekteerimisprofiil kattus väga suures ulatuses. 1964. aastal tegime dotsent Helene Johaniga põhjalikke arvutusi, mille tulemused tõestasid nende kahe raamatukogu paralleelse eksisteerimise mõtetuse. Ent aruteludes jäi riigiametnike bürokraatlik seisukoht peale.

Teadusraamatukogude arendamisel tuleb praegu lähtuda sellest, et meil on olemas 12 suuremat ja tähtsat teadusraamatukogu, mille tegevus tuleb kooskõlastada ja vajadusel ümber korraldada.

Nüüdseks on Eestil vaba juurdepääs maailma inforessurssidele. Kahjuks finantseeritakse teadusraamatukogusid praegusel üleminekuperioodil ebapiisavalt, mistõttu nad saavad muretseda vähe uut kirjandust. 1993. aastal moodustas nende fondide juurdekasvust uue kirjanduse ost 22 % ja sundeksemplar 17 %. Seevastu 51 % moodustasid annetusel ja 10 % raamatuvahetusel. Et Venemaal ilmunud kirjanduse kogumine on varasemaga võrreldes vähenenud, on loomulik, kuid lääne uuemat kirjandust suudetakse muretseda kaugelt vähem, kui Eesti vajab.

Paratamatult vajatakse raha rohkem, kui seda praegu saadakse ja seda tuleb taotleda arvestades, et meie väikese riigi

majanduslikud ressursid on piiratud. Järelikult peavad raamatukogud teaduse, hariduse ja majanduse välismaise infoa varustamiseks kooskõlastatult tegutsema.

Teadusraamatukogude komplekteerimise koordineerimise alustamiseks tegi möödunud aastal tänuväärse ettevalmistustöö ERÜ fondide töögrupp.

Teadusraamatukogud märkisid Eestis kasutatava teadussuundade ja erialade nomenklatuuri* järgi koostatud tabelitesse, millistes valdkondades kavatseb vastav raamatukogu komplekteerida teaduskirjandust võimalikult täielikult (tähis A) ning millistes valdkondades valikuliselt (tähis B) // Vt. tabelid 1 ja 2.

Tabel 1

Teadussuundade ja erialade nomenklatuur	TALLINN					TARTU		
	RR	ETAR	TTÜR	TPÜR	EMR	TÜR	KMAR	EPÜR
1. LOODUSTEADUSED								
1.1. matemaatika		B				A		
1.2. rakendusmatemaatika		A	B			A		
1.3. füüsika		A	B			A		
1.4. astronoomia		A				A		
1.5. biofüüsika		A				B		
1.6. füüsikaline, analüütiline ja anorgaaniline keemia		A	B			A		
1.7. orgaaniline ja biokeemia		A	B			A		B
1.8. molekulaarbioloogia		A				A		
1.9. geneetika, füsioloogia ja mikrobioloogia		A				A		B
1.10. geoloogia ja geofüüsika		A	B			A		
1.11. loodusgeograafia						A		B
1.12. mullateadus								A
1.13. botaanika		B				A		B
1.14. ökoloogia	B	A	B			A		B
1.15. zooloogia						A		
1.16. mereteadus		A						
2. TEHNIKATEADUSED								
2.1. geodeesia		A	B			A		B
2.2. materjaliteadus		B	A					
2.3. mehaanika		B	A					
2.4. mäendus			A					
2.5. energeetika		B	A					
2.6. keemiatehnika			A					
2.7. bio- ja toiduainete tehnoloogia		B	A			A		A
2.8. ehitustehnika			A					B
2.9. süsteemitehnika ja infotehnoloogia		B	A			B		
2.10. masina- ja aparaadiehitus			A					
2.11. põllumajandustehnika			B					A
2.12. elektrotehnika		B	A					

- RR - Rahvusraamatukogu
- ETAR - Eesti Teaduste Akadeemia Raamatukogu
- TTÜR - Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu
- TPÜR - Tallinna Pedagoogikaülikooli raamatukogu
- EMR - Eesti Meditsiiniraamatukogu
- TÜR - Tartu Ülikooli Raamatukogu
- KMAR - Kirjandusmuuseumi Arhiiviraamatukogu
- EPÜR - Eesti Põllumajandusülikooli raamatukogu

* Vt. Eesti Teaduste Akadeemia aastaaruanne 1993. Lisa 3. Tln., 1994. Lk. 117-118.

TEADUSRAAMATUKOGU

Tabel 2

Teadussuundade ja erialade nomenklatuur	TALLINN					TARTU		
	RR	ETAR	TTÜR	TPÜR	EMR	TÜR	KMAR	EPÜR
3. ARSTITEADUSED								
3.1. biomeditsiin		B			B	A		
3.2. farmaatsia, farmakoloogia ja toksikoloogia					B	A		
3.3. kliiniline meditsiin					A	A		
3.4. tervishoid					A	B		
3.5. stomatoloogia					A	A		
3.6. ema ja lapse tervishoid ja arstiabi					A	A		
3.7. taastusravi ja rehabilitatsioon					A	A		
4. PÕLLUMAJANDUSTEADUSED								
4.1. maaviljelus ja maaparandus		B						A
4.2. taimekasvatus								A
4.3. metsandus								A
4.4. loomakasvatus								A
4.5. veterinaarmeditsiin								A
5. SOTSIAALTEADUSED								
5.1. majandusteadus	A	B	A			A		B
5.2. õigusteadus	A	B				A		
5.3. sotsioloogia	B	A	B			A		B
5.4. demograafia	A	B				B		
5.5. pedagoogika	B			A		A		
5.6. psühholoogia	B		B	A		A		
5.7. politoloogia	A	B	B			A		
5.8. inim-, sotsiaal- ja majandusgeograafia	B	B				A		
5.9. sotsiaalanthropoloogia ja etnoloogia	B	A				A		
6. HUMANITAARTEADUSED								
6.1. ajalugu	B	A				A		
6.2. filosoofia	B	A	B	B		A		
6.3. keeleteadus	B	A		B		A		
6.4. kirjandusteadus	B	B		B		A		
6.5. folkloristika	B	B				A	B	
6.6. kunstiteadused	A					B		
6.7. usuteadus	B					A		

Tabel 3

	Monograafiad		Ajakirjad		Kokku
	Kd.	Tuh. DM	Nim.	Tuh. DM	Tuh. DM
Üldosa	2500	187,5	1250	125,0	312,5
Tehnika	6600	792,0	2900	880,0	1672,0
Meditsiin	3000	450,0	1300	575,0	1025,0
Põllumajandus	2300	217,5	900	225,0	442,5
Sotsiaalteadused	13800	1035,0	2590	338,5	1373,5
Humanitaarteadused	16000	1200,0	2230	334,5	1554,5
Loodusteadused	6000	900,0	1750	715,0	1615,0

Kahjuks on paljud kolleegid valminud tabelitest saanud aru nii, et iga raamatukogu saab tulevikus nendes valdkondades, kuhu ta märkis tähise A, keskseks teadusraamatukoguks - rahvuslikuks ressursiraamatukoguks. Ent asi on märksa keerulisem ja sel viisil ei saa komplekteerimist koordineerida. Näiteks Põhja-maadades kavandati ressursiraamatukogusid juba ammu. Soomes, kus seda tehti esimesena /2/, on rahvuslikke ressursiraamatukogusid tänaseks 10, Rootsisis 6, Norras 7. Saksamaal on keskseid teadusraamatukogusid ainult neli - põllumajanduse, tehnika, majandusteaduse ja meditsiini raamatukogu. Paljud teisedki raamatukogud koguvad teaduskirjandust, kuid kitsastes valdkondades vastavalt kokkuleppele, nn. *Sammelschwerpunktplan*'i alusel.

Kui vaatame tabeleid 1 ja 2, näeme, et Eestis on ressursiraamatukogu staatuse pretendentide mitu nii loodus-, arsti-, sotsiaal- kui humanitaarteadustes. Ainult tehnikakirjanduse ressursiraamatukogusid on üks - valitsuse otsusega 1992. a. 16. septembrist on selleks TTÜ raamatukogu. Ka põllumajandusteadustes on vaid üks selle staatuse taotleja ja see on loomulikult Eesti Põllumajandusülikooli raamatukogu.

Milliseks peaks siis kujunema lahendus loodus-, arsti-, sotsiaal- ja humanitaarteadustes?

Siinkohal on paras teha kõrvalepõige rahaküsimuste juurde.

Saksamaa Teadusnõukogu soovitude kohaselt tuleks uutes liidumaades komplekteerida ülikooliraamatukogud vastavalt nende profiilile. /3/ Vt. tabel 3.

Niisiis maksab komplekt teaduskirjandust kõigest valdkondadest 8 miljonit saksa marka ehk 64 miljonit eesti krooni. On selge, et finantseerida kaht või enam raamatukogu ühe ja sama teadusala kirjanduse muretsemiseks täies mahus on Eestis täiesti lootusetu üritus. Järelikult saab igal alal olla vaid üks ressursiraamatukogu. Siia kõrvale veel üks näide Saksamaalt. Saksamaal on 78 miljonit elanikku ja 74 ülikooli ning ülikooliraamatukogu. Aastas kulutatakse ülikooliraamatukogude komplekteerimisele 275 750 tuhat saksa marka, mis ühe ülikooli kohta teeb 3,5 miljonit marka. Üliõpilasi on Saksamaal 1 140 000.

Võrdleme Saksamaad Eestiga, kus on 1,5 miljonit elanikku ja 20 000 üliõpilast. Meil on elanikke 52 korda ja üliõpilasi 57 korda vähem. Niisiis on meil olemas tagamaa vaid 1,5 ülikoolile ja samu proportsioone arvestades tuleks Eesti teadusraamatukogude komplekteerimiseks aastas ette näha ca 5 miljonit saksa marka ehk 40 miljonit eesti krooni ning sellele lisaks raamatukogudevaheliseks laenutuseks ja kserokoopiate tellimiseks 5 miljonit krooni. Kuidas seda raha raamatukogude vahel jagada, on omaette probleem.

Eelpool viitasin küll Saksamaa Teadusnõukogu arvestustele, et üks komplekt kõigi alade teaduskirjandust maksab ca 64 miljonit eesti krooni. Kuid et iga teadusala Eestis ei viljeldata, pole kogu teaduskirjandust vaja muretseda.

Proovisin Eestile vajaliku teaduskirjanduse maksumuse arvestusi teha veel ühel viisil. Nende tehnikaajakirjade loetelu, mida soovib Saksamaa Teadusnõukogu, sisaldab 2900 nimetust. See komplekt maksab 880 tuhat saksa marka, so. 7,04 miljonit eesti krooni. "Current Contents" /4/, mis võtab oma seeriatesse maailma tähtsamaid ajakirju, valib neid tehnika alalt vaid 830 ja need maksavad ca 3,8 miljonit krooni /5/. Samasuguse arvestuse tegin sotsiaal- ja humanitaarteaduste vallas. Saksamaa Teadusnõukogu soovib vastavaid ajakirju 4800 nimetust ja see komplekt maksab ca 3 miljonit saksa marka, so. 24 miljonit eesti krooni. "Current Contents" annab 1375 tähtsamat sotsiaal- ja humanitaarteaduslikku ajakirja ja need maksavad ca 2,45 miljonit krooni. Niisiis, kui muretsesime ainult "Current Contentsis" loetletud kõige tähtsamad ajakirjad, läheks see meile maksma umbes 55 % Saksamaa Teadusnõukogu poolt loetletud ajakirjade maksumusest, ja kui samas proportsioonis vähendaksime ka raamatute valikut, teeb see kokku ca 35 miljonit krooni. Kui lisame siia Rahvus- ja parlamendiraamatukogu, Patendiraamatukogu ja Standardiraamatukogu vajadused, näiteks 5 miljonit krooni, saame nagu eelpoolgi ca 40 miljonit krooni. Vähemtähtsate ajakirjade puhul tuleb piirduda koopiate tellimisega, sest üsna sageli vajab ühest ajakirjast vaid üks teadlane ühte artiklit. Vähemkasutatavate raamatute puhul tuleb komplekteerimisele eelistada RVLi.

Eeltoodud resümeerides pean vajalikuks

rõhutada, et Eestis peaks olema vähe ressursiraamatukogusid ja need võiksid olla:

- Rahvusraamatukogu - sotsiaal-teadused;
- Tartu Ülikooli Raamatukogu - humanitaar- ja loodusteadused ning meditsiin;
- Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogu - tehnika ja käitismajandus;
- Eesti Põllumajandusülikooli Raamatukogu - põllumajandusteadused.

Rahvusraamatukogu pole küll A taset sotsiaalteaduste alal kuigi palju märkinud. Võibolla ta ei olegi huvitatud ressursiraamatukogu rollist. Kui nii, siis peaks see ülesanne Tartu Ülikooli Raamatukogule jääma. Mis puutub loodusteadustesse, siis ei tähenda öeldu, et Eesti Teaduste Akadeemia Raamatukogu jääb sellealase kirjanduse kogumisel väljatõrjuti rolli. Ta saab edaspidigi oma kogusid täiendada nagu komplekteerimisplaan ette näeb, kuid mitte ressursiraamatukogu tasemel. Küsimus on selles, kuidas jaotada Eestile vajaliku loodusteadusliku kirjanduse muretsmiseks eraldatavat raha.

Ressursse on ilmselt otstarbekas jaotada nii, et kui ühes valdkonnas ei ole peale ressursiraamatukogu teisi komplekteerijaid, siis peaks ressursiraamatukogu sellele valdkonnale ette nähtud finantsidest saama 100 %. Juhul, kui ressursiraamatukogu kõrval on teisi raamatukogusid, kes sellealast kirjandust A või B tasemel komplekteerivad, siis peaks ressursiraamatukogu saama selle ala finantsidest näiteks 60 %, ülejäänud tuleks jagada teiste A ja B tasemel komplekteerijate vahel. Kahllemata on raha kõige õigemaks jagajaks Eesti Teadusnõukogu, kes teab, kui palju teadust ühel või teisel alal Tallinnas või Tartus tehakse. Samuti tuleb arvestada kogemust - ressursiraamatukogu staatus mingis valdkonnas kuulub raamatukogule, kes omab vastavas valdkonnas parima koostisega kogusid.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Teadussuundade ja -erialade nomenklatuur (Vabariigi teadusraamatukogude komplekteerimise plaan). Tln., 1993. 3 l. (Masinakiri).
2. Törnudd, Elin. Evaluation of the Resource Library System in Finland. Helsingi, Otaniemi, 1993. 55 p. (OTA-kirjasto A; 17).
3. Wissenschaftsrat: Empfehlungen zur Literaturversorgung an den Hoch-

schulbibliotheken der neuen Länder und im Ostteil von Berlin. Köln, 1992. 18 S. - Zugl. in: Bibliotheksdienst Bd. 26, 1992, S. 480-491.

4. Current Contents on Diskette: Journal Coverage. January, 1994.

5. EBSCO's 1993-94 Librarians' Handbook. EBSCO Industries Inc., 1993. 1446 p.

Toimetusel: Erinevalt Konrad Kikase ettepanekust moodustada vaid neli ressursiraamatukogu, on teadusraamatukogude direktorid üheteistkümne teadusliku keskraamatukogu kinnitamise poolt. Raamatukogude komplekteerimisel tuleks lähtuda eesti majanduse, teaduse ja kultuuri vajadustest ja lugejate huvidest, mistõttu teatav dubleerimine raamatukogude lõikes on möödapääsmatu.

JAAN BERGMANNI PIIBLITÕLKIMISE LUGU

TOOMAS PAUL

TÜ usuteaduskonna professor

Piibli keele redigeerimine puudutas kuni XIX sajandi lõpuni üksnes grammatikat (F. J. Wiedemanni parandused) ja kirjaviisi (G. Malm, M. Lipp, J. Bergmann jt.), sõnad ise olid jäänud seksksamaks, nagu neid kasutati XVII sajandi lõpul ja XVIII sajandi algul.¹

Endine Kanapää (Kanepi) ja pärastine Käina koguduse õpetaja Georg von Holst (1824-1900) tõstatas möödunud sajandi lõpul küsimuse eesti piiblitõlke igakülgse redigeerimise vajadusest. Tema kirja mõjul valis Liivimaa sinod aastal 1895 **Alalise piibliparandamise komitee**, liikmeteks õpetajad Johannes (Jaan) Kerg (1848-1926) Kärlast, Martin Lipp (1854-1923) Nõost, Georg Koik (1855-1915) Tõstamaalt ja Jaan Bergmann (1856-1916) Paistust. Selle komitee ülesanne pidi olema "tarvilisi tekstkriitikalisi eeltõõsid tuleval ajal trükitawa Tallinna keeli Eeſti piibli jaoks teha"².

Kõige esimeseks ülesandeks oli G. v. Holst määranud parandada neli piibikohta, kus tema arvates seisid sündmatud sõnad. Õpetajad pidid teatama komiteele kõik need kohad, mis nende meelest vajasis korrigeerimist. Komitee pidi need soovid ja nõudmised läbi katsuma ning tegema oma parandusettepanekud sinodile, et sedaviisi aegamööda koguda materjali piibli tulevase redigeerimise tarvis.

Kui komitee oli valinud Jaan Bergmanni oma presidendiks, kutsus see komitee kokku ja palus ühtlasi koosolekust osa võtma Kolga-Jaani õpetaja Villem Reimani (1861-1917) kui asjatundja, kelle raamat "Eesti piibli ümberpanemise lugu" oli leidnud üldist tunnustust. (1897. aastal valis Liivimaa sinod Reimanigi oma komiteesse.) Mehed said Holsti valitud nelja koha parandamisega õige ruttu valmis ja leidsid, et sinodi poolt määratud tööpõld on liiga kitsas. Komitee küsis: miks peab eesti piiblitõlget alles **kauges tulevikus** redigeeritama? Ei tohiks ju olla liiga vara kakssada aastat vana tõlke redigeerimisele asuda. Komitee oli valmis seda tööd enda peale võtma,

kui aga selleks antakse luba. Liivimaa kindralsuperintendent Friedrich August Wilhelm Hollmann (1833-1900) oli kohe nõus ja käskis valmistada ning sinodile esitada redigeerimise põhimõtted ("põhjuskirja"). 1897 kinnitas Liivimaa sinod selle *põhjuskirja*, mille kohaselt pidi piibliteksti redigeeritama nii keeleliselt kui sisuliselt. Alalhoidlikkuse juures pidi redigeerimine olema ometi põhjalik. Algtekstiks määrati nn. *Textus receptus*, millest lubati erandjuhtudel kõrvale kalduda, kuid üksnes Tartu Ülikooli usuteaduskonna professorite nõusolekul. Keele kohta määrati: "Kõige suurema alalhoidluse juures tuleb praeguse keeleteaduse kindlaks tehtud otsusi tähele panna, et mitte waimuliku ja ilmaliku kirjanduse wahel grammatika poolst lõhet ei tekkiks, kuna grammatika seadusi terawasti silmas pidades üksi tõesti ja võimalikult üleüldiselt ettetulewaid sõnakujusid tarwitada wõib!"*

Niisuguseid sõnakujusid, mida elavas keeles ei tarvitatud, vaid mida keelemehed ja kirjanikud olid vigaselt välja mõelnud, nagu "päewil", "see ei puutu minusse", "söödes ja joodes", "loodakse ja toodakse", "kõigi", "millede" jne., ei tohitud iganes tarvitada.

Vahepeal oli Eestimaa sinodil valitud Eesti katekismuse redigeerimise komitee ja sealtpoolt sooviti, et Liivimaa sinod valiks samasuguse komitee. Need kaks komiteed pidanuksid üheskoos katekismust redigeerima ja valmistama ühise katekismuse Eesti- ja Liivimaa jaoks. Liivimaa sinod pani selle ülesande oma Alalise piibliparandamise komitee peale ja käskis kohe tööle hakata. Komiteed kuulasid sõna, tegid kahe aasta jooksul nõutud käsikirja valmis ning andsid selle sinodi kätte. Kuid piiblitõlke redigeerimise kohta teatas kindralsuperintendent: "Eestimaa ei soowi mitte ühes tööd teha!"*

Alles pärast seda tööd said liivimaaalased asuda oma põhiülesande kallale. Võeti nõuks alustada Uuest Testamendist. Neli evangeeliumi ja apostlite tegude

raamat jagati komitee liikmete wahel nõnda ära, et iga liige pidi ühe raamatu läbi uurima ja sellest uue tõlke valmistama, mida siis kavatseti komitee koosolekul läbi katsuda ja tarvidust mööda parandada. Nii oli komitee juhataja plaan.

Juhataja eksis. Kui komitee 13.-17. juulini 1899 pidas Tõstamaal oma esimest koosolekut, tuli avalikuks, et ükski ei olnud talle määratud raamatut uuesti tõlkinud. Oli vaid leitud, et on tarvis palju, väga palju parandamist. Aga mil viisil parandada, seda ei olnud keegi kätte saanud. Pärast pikka nõupidamist tehti otsuseks: "Raamat raamatult, päätükk päätükilt, salm salmilt, sõna sõnalt pannakse Eeſti tõlge Greeka algkirjaga kõrvu, wõrreldakse kirjaseletamise raamatutega, tehakse uus tõlge ja wõetakse kõige wähemalt häälte enamusega wastu!"* Sooviti, et iga komitee liige läbivõetawa raamatu jaoks teeks uue tõlke kodus valmis ja tooks koosolekule. Kui kodus tehtud tõlge leitakse olevat õige, siis võetakse see vastu, kui see aga tagasi lükatakse, siis tuleb täiskogul uus tõlge valmistada.

Esimesele koosolekule juba valmis tõlkeid ei olnud kaasa toodud. Tõlge tuli teha kohapeal. Tehtigi. Ja kirjutati protokoll, nagu igal koosolekul. Koosoleku lõpul pidid protokollile alla kirjutama komitee liikmed ja komitee külalised, kui neid oli koosolekul. Bergmann kinnitas: "Neid protokollisid hoitakse hoolega alal, sest nad on tunnistuseks, mil kombel komitee tööd on teinud."* Esimesel koosolekul ei jõudnud komitee rohkem, kui Matteuse evangeeliumi 12 esimest peatükki ümber panna, kuigi töötati 14 tundi päevas.

Komitee esimesest koosolekust võttis osa ka piiblitõlke redigeerimise mõtte algataja, eakas õpetaja G. v. Holst. Tema oli tööplaaniga nõus ning soovis, et komitee ei peaks aralt kinni vanast, vaid tõlgiks iga salmi nõnda, et see oleks täiesti eestikeelne ja ometi ütleks täielikult ära algkeele mõtte. Mis komitee tunneb olevat õige, sellest pidagu ta kinni. Ka

¹ Vt. Toomas Paul, "Eesti piibliteksti redigeerimisest XIX sajandil". - *Raamatukogu*, 1993, nr. 3/4, lk. 46-47.

² Vt. Jaan Bergmann, "Uus Testament uuendatud tõlkes". - *Postimees*, 1910, nr. 253.

* siin ja edaspidi tsit. Liivimaa sinodi protokolle.

komitee kohta maksvat Horatiuse sõna:

**“Si fractus illabatur orbis,
impavidum ferient ruinae!”**

Komiteel ei olnud vaja võitlemise julgust, sest vastaseid tal ei olnud. Sinod oli ettelõetud proovidega alati rahul, kindralsuperintendent õhutas tööd jätkama. Tartu piibliselts oleks käsikirja juba viie aasta pärast trüki andnud, kui töö oleks selleks ajaks olnud valmis. Ka rahva poolt kostis soove, et uus tõlge ilmuks võimalikult peatselt.

Kuid töö nõudis palju vaeva ja võttis rohkesti aega. Tuli ka ettenägematuid viivitusi. Pikk põdemine hoidis tükiks ajaks tööst eemal mõnda komitee liiget, eriti J. Bergmanni ennast. Martin Lipp lahkus komiteest. Tema asemele valis Liivimaa sinod komiteesse õpetaja Johan Tischleri (1855-1943) Kõpust, aga temagi astus mõne agara tööaasta pärast sellest välja. Siis valis sinod 1905. aastal komitee liikmeks õpetaja Friedrich Wilhelm Edebergi (1859-1939) Kambjast.

Komitee pidas 18 koosolekut ja sai Uue Testamendi tõlke valmis veebruaris 1907. Kuid vahepeal oli Liivimaa sinod Põide õpetaja Carl Nikolai von Nolckeni (1830-1913) ettepanekul kohustanud komiteed uut tõlget veel kord “teisel lugemisel” hoolikalt läbi katsuma ja alles siis käsikirja sinodile esitama. Selle otsuse täitmise nõudis veel 5 koosolekut. Juulis 1908 oli ka see nõudmine täidetud. Siis valmistas juhataja J. Bergmann protokollide järgi kaks käsikirja, mida hoiti eri kohtades, et tehtud töö ei saaks mingi õnnetuse läbi hävineda.³

Et koos Uue Testamendiga taheti trükkida ka psalmid, võeti needki revideerimise alla. “See töö nõudis komiteeliikmetelt palju vaeva. Wana Hebraea keel oli osalt meelest läinud ja tuli nüüd uuesti meelde tuletada. Taaveti laulude seletusraamatud ajasiwad otse hirmu pääle, nii palju andsiwad nad tööd. Mehed higistasiwad Hebraea keele kallal enam kui weerandsaja aasta eest üliskoole lõpueksamini eel. Aga järele ei antud. Tööle hakati, töö tehti ära.”⁴

Veel 5 koosolekut ja ka Taaveti lauluraamat oli läbi käinud “esimese” ja “tei-

se” lugemise risttulest. Veebruaris 1910 võis komitee oma juhatajale teha kohuseks: “Käsikiri ka Taaveti Lauluraamatust kahes eksemplaris walmistada ja Uue Testamendi käsikirjaga ühes 1910. a. Liivimaa sinodile ette panna ja sellelt trükkipanemist paluda!”*

Komitee koosolekute protokollid ulatuvad 13. juulist 1899 kuni 6. veebruarini 1910 ja sisaldavad 1222 veerandpoognalist lehekülge. Esimene käsikiri, kus on tehtud teise lugemise parandused, on 1950 veerandpoognalist lehekülge suur. Teine käsikiri, mis on tehtud pärast teist lugemist, on päris puhas, nagu trükitud. Selle maht on 1380 veerandpoognalist lehekülge. Käsikirjas on salmi alla märgitud paralleelkohad saksa revideeritud piiblis. Ka peatükkide pealkirjad võeti tõlkimiseks sealt samast, sest komitee pidas neid kohasemaks kui seniseid tõlkealuseid. Üksikud peatükkide osad, mis annavad mõtteterviku, algavad suure algustähega. Eriti olulised salmid on kirjutatud paksude tähtedega. Komitee mõte oli, et need tulnuks Uue Testamendi trükkimisel teha jämedama trükiga.

Algtekstiks kasutati *Textus receptus*'t, millega võrreldi teisi kreeka tekstiväljaandeid nagu Tischendorfi ja Westcotti omi. Taaveti laulude tõlke aluseks oli masoreetide heebreakeelne tekst, mille kõrval kasutati ka kreeka keelset *Septuagintat* ja ladinakeelset *Vulgata*t. Tõlgetest olid komiteel silma ees saksakeelsed Lutheri, Weizsäckeri, Stage, Kautzsch'i ja teiste tööd, soome- ja venekeelne piibel ning tartumurdeline *Wastne Testament*. Peale nende kasutati mitmeid kommentaare ja sõnaraamatuid, mida pakkus tolleaegne usuteadus.

Peale ettevalmistavate koosolekute pidas komitee 11 aasta jooksul (1899-1910) 28 koosolekut, kus ühtekokku oli 186 tööpäeva, igal päeval keskmiselt 12 tundi tööd, seega kokku üle 2230 töötundi. Sama palju tööaega vajas iga komitee liige materjali ettevalmistamiseks kodus. Umbkaudsete arvutuste järgi kulus komitee liikmel tõlketööks kokku üle 4460 tunni. Komitee juhataja kulutas lisaks 975 tundi esimese ja 690 tundi teise käsikirja valmistamiseks. Seega tegi tema tõlkega u. 6130 tundi tööd.

Peale suure aja- ja jõukulu kulutas iga komiteeliige üksnes sõitude peale umbes 300 rubla, lisaks veel kulud teaduslike raamatute muretsemisele ja muud. Töö eest ei saanud komiteeliikmed kuskilt poolt mitte mingisugust tasu, keegi ei kandnud nende tehtud kulutusi - nad tegid tööd üksnes armastusest asja vastu.

Ränka pingutust kroonis hetk, mil 19. augustil 1910 komitee juhataja Jaan Bergmann võis kuulutada komitee nimel Liivimaa sinodile: “**Uus Testament uuendatud tõlkes on valmis!** Uue Testamendi ja Taaveti Lauluraamatu **revideeritud käsikiri on trükiwalmis sinodi laua pääl!** Komitee palub teda **kui proovitrüki** kahestubandes eksemplaris **ilmuda lasta**, et igaüks, kes veel mingit soovi awaldada tahab, selleks mahti saaks, enne kui **päristrükk** mõne aasta pärast ilmub!”* Sinod võttis ettepaneku ühel häälel vastu.

Proovitrükk pidi ilmuma peatselt. Ilmumise päevast anti kaks aastat aega soovide avaldamiseks. Pärast seda kahte aastat pidi komitee kokku astuma ja kõik saadetud ettepanekud läbi vaatama, võttes endale juhtnööriks apostli sõna: “Katsuge kõik läbi, hää pidage kinni!”* See pidi olema siis viimane redigeerimine, mille järel võis ilmuda lõplikul kujul päristrükk.

Komitee lootis, et iga ärksam eestlane endale ühe eksemplari proovitrükist ostab ja ta läbi loeb, selle kohta asjalikke soove avaldab ja iga ettepanekut korralikult põhjendab. Proovitrükk ilmus aastal 1912 ja selle 2000 eksemplari müüdi ruttu läbi.

Et ettepanekuid tuli kaks aastat oodata, kavatses komitee vahepeal asuda agarasti tõlkima Vana Testamendi ja teha oma järgmisel koosolekul algust esimese Moosese raamatu revideerimisega. Et töö jõudsamini edeneks, valis Liivimaa sinod komiteele kaks uut liiget juurde, nii et see muutus seitsmeliikmeliseks. Kui siis ka mõnikord paar liiget haiguse või mingi ületamatu takistuse pärast ei pääsenud koosolekule, võis töö ometi edasi minna. Nüüd oli Alalise piibliparandamise komitee liikmed järgmised: J. Bergmann, J. Kerg, G. Koik, V. Reiman, F. Ederberg ning uued liikmed Johan Köpp (1874-1970) Laiuselt ja Jaan Lattik (1878-1967) Viljandist.

³ Ometi läksid pärast J. Bergmanni surma kõik materjalid aastateks kaotsi, muist põleski ära Tarvastu kirikumõisas. Osa neist leidis R. Patzner Paistu pastoraadi pööningult üles 1932. aastal. Vt. Richard Patzner, “Märkmeid eesti piiblitõlke arengust”. - *Päevaleht*, 27. juulil 1932.

⁴ Vt. Jaan Bergmann, “Uus Testament uuendatud tõlkes”. - *Postimees*, 1910, nr. 258.

Bergmann teeb realistliku vahebilansi: "Suurem tükk tööd on veel ära teha: Terwe Wana Testament ja Apokriwa raamatud on veel rewideerida ja trükiwalmis teha. Täni tehtud töö wõttis 11 aastat aega. Veel tehtaw töö wõttab wististi 20 aastat aega. Tööd küllalt komiteele. Soowin temale püsiwust ja jõudu!"*

Paraku ei läinud edasine enam endise hooga. 1913. aastal valis Liivimaa sinod kaheksandaks komitee liikmeks õpetaja August Oswald Westrén-Dolli (1882-1961) Palamuselt. Kuid 22. septembril 1914 suri ootamatult ajurabandusse G. Koik. Tema tähendusest piibli redigeerimise tööle kirjutab esimees: "Kui komitee aastal 1899 esimest korda Tõstamaa kirikumõisas koos oli, seletas Koik nii südilt ja mõjusalt komiteele, et üksikute sõnade ja lausete parandamine, nagu sinod seda arwanud, liigwähe on; tingimata olla tarwis täiesti uut tõlget walmistada, püha kirja algeelst puhtasse Eesti keelde ümber panna, nii hästi kui see praeguste abinõudega üleüldse võimalik on. Küll seisin mina, nende ridade kirjutaja, kõigest jõust vastu, sest ma kohkusin selle suure töö eest ära, ega arwanud enesel mitte jõudu olewat tõlkimistööd enese peale wõtta, nagu komitee nõudis. Aga Koik wõitis. Ja kui nüüd uus tõlge walmis saab, siis teadku kirjanuse ajaloo uurijad, et õpetaja Georg Koik selle mõtte ja töö algataja on! Aga mitte ükski algataja, waid ka wäsimata komitee liige ja tõlkija lähem kaastööline. Oma terawa keeletundmisega leidis ta puudused ka sealt, kus meie teised arwasime, et wana tõlge hea küllalt on. Tema algatusel leidsime puuduse, panime parema asemele ja tegime tema nõusolemisel sõnad kindlaks. Koik oli peaaegu kõigil koosolekutel ja kihutas meid tööle, esimestel aastatel kuni 14 tundi päewas. Tööd on ta teinud, töö lõppu ei ole ta näinud."⁵

1913. aastaks oli komitee pidanud 9 koosolekut Vana Testamendi redigeerimiseks. Esimese lugemisega oli jõutud Hiobi raamatu 13. peatükini, teise lugemisega 2. Saamueli raamatu 13. peatükini. Tööd oli pidurdanud mõne

komitee liikme ja eriti esimehe haigused, wõibolla ka proovitrüki jahe vastuvõtmine. Igatahes ei olnud uued liikmed koosistumisest eriti waimustatud.⁶

Johann Köpp kirjutab oma mälestustes: "Komisjoni istungeid peeti komisjoni liikmete juures kordamööda ja need kestsid tavaliselt 2 nädalat ühtejärge, vahel ka ühe nädala, aga iialgi mitte lühemat aega vähemalt sel ajal, kui mina kuulusin komisjoni. Esimene istung, millest osa wõtsin, oli juba sama aasta septembrikuus Helme kiriklas õpetaja G. Koiki pool. Päevakord oli järgmine: hommikul kell 9 algas istung, mis kestis lõunawaheajaga (1-1/2 tundi) kuni kella 7-8ni õhtul. Bergmann oli väga energiline ja järjekindel juhataja ja "diktaator", kes wõis istuda järgemööda mitu tundi ilma üles tõusmata. Kui meie, eriti nooremad, algatasime väikese waheaja küsimuse, ei nõustunud Bergmann tavaliselt sellega mitte. Rääkis vahel, et ta tihti on istunud kella 5-st hommikul kuni hilise õhtuni oma töölaual taga, eriti mitmesuguste korrektuuride lugemisel. Viimaseid, samuti keeletele paranduste tegemisi, veeretati waimulike poolt ohrasti tema õlgadele. Oli teada, et Bergmann kunagi ei keeldunud. Vahel sekka läks ikkagi korda läbi suruda väike waheaeg, et teha lühike jalutuskäik lähemasse ümbrusse."⁷

Viimane, 37. koosolek peeti septembrikuus 1913 ning pärast seda ei saanud komitee enam kokku tulla. 1914. aasta algul jäi J. Bergmann raskesti haigeks, läks välismaale tervist otsima, aga sattus sõjavangi. Kui ta lõpuks koju pääses, wõis ta küll tõlkimist jätkata, aga sõja tõttu ei olnud võimalik komiteed kokku kutsuda - selleks tuli jääda ootama sõja lõppu.

Jaan Bergmann jätkas ettevõtet raudse visadusega. Tartu Ülikooli Vana Testamendi professor Alexander Michael Karl von Bulmerincq (1868-1938) andis talle nõu kirjanduses orienteerumisel. Iga vaba silmapilgu, milleks amet ja haigus andsid mahti, tarvitas ta tõlkimiseks. Ja kui tõi surmaga ähvardas, oli haigel üliraske mõtelda: "Piibli tõlkimise töö jääb pooleli!"* Ei jäänud. Juulikuu 9. päeval 1915 sai ta prohvet Malakia raamatu tõlke walmis. Kanooniline piibel oli uuesti tõlgitud, jäid vaid apokriiva raamatud. Kogu töö maht oli 58 köidet ehk 6664

lehekülge käsikirjas: a) UT käsikirja 14 köidet. 1600 lehekülge; b) Taaveti Laulude käsikirja 3 köidet, 350 lehekülge; d) VT käsikirja 41 köidet, 4714 lehekülge."⁸

Et käsikiri mingi õnnetuse läbi ei häviks, tegi J. Bergmann tekstist ka ärakirja, mis 1915 suvel oli jõudnud 2. Ajaraamatuni.

Komitee lootis usupuhastuse 400aastaseks juubeliks 1917. aastal esitada sinodile trükiwalmilt kogu piibli uue tõlke käsikirja, et Tartu Piibliselts wõiks hakata seda trükkima. Jaan Bergmann arvas, et ka Tallinna Piibliselts toetab komiteed selles asjas. Nimelt oli viimaks ometi Tallinnamaa sinodi poolt valitud kolmeliikmeline komisjon: praost Gustav Albert Haller (1871-1947) Martnast, õpetaja Joosep Liiv (1870-1957) Raplast ja õpetaja Harald Wilhelm Pöld (1874-1939) Koselt. Nemad pidid koos Liivimaa Alalise piiblikeeleparandamise komiteega käsikirja ühes läbi katsuma ja vajadust mööda parandama, nii et piibli uuendatud tõlge oleks Liivi- ja Eestimaal ühine. Sellest ei tulnud aga mitmesugustel põhjustel midagi välja.

Villem Reiman ütleb: "Mis meie waimulikus kirjanduses keelepuhtuse poolest kätte saadud, on suuremalt osalt J. Bergmanni verevaev: olgu Pühakiri, Lauluraamat, Agenda, Katekismuse tekst. Sagedasti ei ole tegija nimegi nimetatud. Teised ehtisid oma nime Bergmanni tööviljaga, Bergmann nurises küll ka, aga ei jätnud sellepärast tarvilikka ettevõtteid ripakile. Tema 18 viimase eluaasta tegevus sihtis Pühakirja tõlkimise ja keele parandamise peale. Siin avaldas tema uskumata südidust ja meelt-ülendavat enesesalgamist. Abilised ei jaksanud kunagi komisjoni juhatajaga sammu pidada ja pidid sagedasti tema kurjustamist kannatama. Tema ei väsinud iial, tema ruttas ise ja ajas teisi taga. Tema tundis, et elu silmanähtavalt lühines, ja katsus haiglase hooga oma "elutööd" lõpule viia."⁹ Jaan Bergmann suri 12. juulil 1916.

⁵ Vt. Jaan Bergmann, "Georg Koik surnud". - *Eesti Kirjandus* (X), 1915, nr. 9, lk. 128.

⁶ Vt. nt. Kaarel Leetberg, "Uue Testamendi parandatud ümberpanek". - *Eesti Kirjandus* (VII), 1912, nr. 7, lk. 430-450, ja Johannes Aavik, "Uue Testamendi viimane parandatud trükk". - *Eesti Kirjandus* (VII), 1912, nr. 8, lk. 305-320.

⁷ Vt. Johan Köpp, *Mälestuste radadel 3*, Tallinn 1991, lk. 187.

⁸ Vt. Jaan Bergmann, "Piibli uuendatud tõlge". - *Ristrahwa Pühapäewaleht*, 1915, nr. 32.

⁹ Vt. Villem Reiman, "Jaan Bergmann". - *Eesti Kirjandus* (IX), 1916, nr. 10, lk. 353.

MILLE POOLEST TA PAREM ON?

MARE MÜRSEPP

TPÜ lastekirjanduse ja emakeele didaktika lektor

Mitu väga tarka ja lugupeetud inimest on allakirjutanult niiviisi küsinud. Silmas peeti raamatut "Hubert teeb aabitsat ehk hiirepogade seiklused laias ilmas". Kirjastus "Koolibri", Riigi Kooliameti ja armsate tellijate armust arvati see väljaanne tänava sügisel aabitsaks ja anti ligi 14 000 õpilasele kätte.

Paremuse järele pärides on küsijad mõelnud võrdlusele Lilian Kivi ja Milvi Roosilehe aabitsaga (kunstnik Ülle Meister; kirjastus "Valgus" - "Koolibri", 1983) ja Viivi Luige-Epp Kokamäe "Meie aabitsa ja lugemikuga" (kirjastus "Tammi", Helsinki, 1992).

Jäagu see kõrvutus siiski huvilise lugeja enese teha. Siinkohal võiks ehk nimetada kummagi varasema õpiku loomise keskse ajendi - nii nagu allakirjutanu pedagoogikaülikooli emakeele didaktikuna seda teha mõistab.

Esimene neist (kus päkapikud noope ehk häälikumärke tassivad) tekkis kuueaastaste koolipaneku käigus ja pidi last lugemisele lähendama analüütilis-süntheetilise häälikumeetodi abil. Peeti tarvilikuks, et laps ei tegeleks tähtedega ja sõna kirjapildiga enne, kui häälikute analüüs omandatud.

Teine aabits sündis Eesti iseseisvuse taastamise rõõmust ja kainest äratundmisest, et arukas laps saab kohe lugemise "nõksu" kätte.

Õnneks on koolis siiski võimalik ka neid lapsi järje peale aidata, keda loodus ja kodu pole hariduse omandamiseks nii hästi ette valmistanud. Neilegi saab pakkuda jõukohast tööd ja sellega koos eduelamust, mis on edasiminekuks hädavajalik tugi.

Teisalt ei saa end uinutada ettekujutusega nõ. heade lugejate ladusast lugemisest. Kes vähegi uurib, kuidas teksti mõistetakse, näeb, et sellega on lugu kehv.

Pealiskaudse lugemise üheks põhju-

seks on traditsiooniline nn. frontaalne töö: loeme kõik koos ja mitu korda ühesama jutu läbi, arutame, mis seal on - ja tundub, nagu olekski kõik aru saanud.

Tegelikult ei pea keegi end selles töös pingutama, sest virgem lugeja teab lugu juba nagunii, ta on raamatu septembri algul läbi lugenud; nõrgem lugeja osaleb nõ. massistseenides, tunnetamata, mida see tähendab, kui oled ISE millestki aru saanud.

Hiire-aabitsa tegemist on juhtinud teadmine, et TEGELIKU ja TULEMUSLIKU lugemaõppimise kulgu ei saa määrata ühe raamatuga. See eeldab ühelt poolt LAPSE AKTIIVSET OSALEMIST - iseseisvat, valivat, tõlgendavat ja loovat tegevust - ja teiselt poolt MITMEKESIST KIRJALIKKU ÜMBRUST, mis kutsub ja ahvatleb end uurima: sõnad, tähed, kirjad, märgid nii rivis kui ka rivitult.

Lapse esimene õpperaamat peaks need kaks poolt kokku viima: ärgitama teda uurima ja mõistatama ning osutama sõnumitele meie ümber, mis kujul need ka ei esineks.

Nüüdisaegses teabetulvas ja nüüdisaegsete laste puhul, kel on väga erinev kõnekogemus ja elukeskkond, on mõeldamatu täpselt teada, mis materjali ja mis järjekorras esitada, et laps selle omaks võtaks, selgeks saaks ja et see ka tema edasist õppimist toetaks. Eesrindlike maade - Taani, Rootsi, Soome jt. lugemise uurijad on viimasel kümnendil mõtestanud lugemise algõpetust just nimelt kui LAPSE ENESE TEGEVUST, uurides, kuidas laps ise seda olulist kunsti omandab ja kuidas ta oma tegevust teadvustab.

Hiire-aabitsa iga lehekülj õhutab last väljendama ennast ja oma konkreetsest keskkonnast saadud impulsse jutustama, joonistama ja kirjutama, uurima neid raamatuid ja teisi tekste, mida ta näeb ja kuuleb.

Hiire-aabits pole seega LÖPUNI VALMIS raamat, vaid IGA LAPS saab olla tema kaasautor.

Pikemalt on hiire-aabitsa teoreetilisest tagamaadest kirjutatud õpetaja-raamatus "MÖNUS JA MÖIS-TEV LUGEMINE ehk pool aastat hiire-aabitsaga" ("Koolibri", 1994), peale selle ka "Õpetajate Lehe" artikliseerias (18. 02, 18. 03 ja 30. 09) ja ajakirjas "Kooliuuenduslane". Selles ajakirjas räägime aga hoopis teist juttu.

Kuidas raamatukoguhoidja - olgu ta kooli-, küla- või linnaosa raamatukogus - saaks abistada lugema õppivaid kooliuisikuid ja nende õpetajat?

Ehk ei ole liiast nimetada siin mõnda tööloiku, mis just lugemist alustava lapse puhul tähtsad on.

* ETTTELUGEMINE ning selle kauni ja kindlustunnet loova tegevuse takkaõhutamine ka õpetajate seas.

Me teeme seda ju nagunii, hüüatab mõnigi. On aga oluline, et seda ei tehtaks "nagunii", kui üht hõlpsat tööd aja täiteks (kuni kell heliseb, seni loeme), vaid täie tunde ja mõttega.

LUGEMINE ON KIRJALIKU KÕNE TÕLKIMINE SUULISESSE KÕNESSE. Järelikult peab suuline kõne enne lugema õppimist selge olema. Lapsel peab olema suur sõnavara, et ta kirjapandud sõnad ära tunneks. Tal peab olema mitmesuguse - eriainelise, eristiililise - suulise kõne kuulamise kogemus. Sellest on vähe, kui masinad - teler ja raadio - päev läbi räägivad. Last peab õpetama aktiivselt, valivalt, hindavalt kuulama, kuulnud oma kogemusega võrdlema ning oma muljet ja seisukohta väljendama.

Näiteks võib küsida:

kui loo (raamatu) pealkiri öeldud - kes võiksid olla loo tegelased? milline see lugu võiks olla - nii aimamisi?

mida keegi sellest ainest ise juba teab?

Laste oletused võib ka mõne sõnaga kirja panna, et neid lugemise käigus jutu sisuga võrrelda.

Lugemist saab katkestada ja selgitada seda, mis segaseks jäänud, ning ennustada, mis veel juhtuda võib.

Väikeste lastega vähe tegelnu kaebab mõnikord, et lapsed ei oska ILUSTI KUULATA. Lapsi väsitab ja paneb sebima see, kui lugeja ise oma tegevusest mõnu ei tunne. Täiskasvanud loevad vahel ette nii, et ei ela ise kõike nii väga läbi, tekst on tuttav ja mõte mujal. Mõnel inimesel on lisaks veel kime ja monotoonne hää, mida ei taha kaua kannatada. Kui lugeja on KA ISE HUVITATUD sellest, mida ta loeb ja mida lapsed sellest arvavad, on asjal hoopis teine minek.

Elavama kujutlusega laps tahaks kohe lugemise käigus näidata, kuidas see kõik seal loos on - kuidas tegelased liiguvad ja mismoodi nad välja näevad, - ja miks mitte lasta tal seda teha? See aitaks ka jälgida, kas teksti mõistetakse asjakohaselt.

Ettelugemise kuulamine on tõhusam, kui on teada, et loetu põhjal ka TEGUTSEDA saab: kas mängida lugu tervikuna või improviseerida mõne selle motiivi ainetel; väljendada oma elamust käsitöös või joonistuses.

Raamatukoguhoidja kui igapäevaõpetajast erinev inimene võib ettelugeja rollis olla värskem, huvitavam ja tekstitundlikum.

Üks asjaolu veel: lapse väljendusoskus ja teksti mõistmine arenevad, kui ta saab sisukalt suhelda erinevate inimestega. Ta hakkab taipama, millal pöördutakse otseselt TEMA poole, millal oodatakse tema vastust ja kas tema ütlusest saadakse aru.

*** LUGEMISHUVI ÄRATAMINE JA ALALHOIDMINE: mitmekesine lugemisvara ja mitmekesine tegevus.**

Lugemine pole eesmärk omaette. See on VAHEND, et lõbutseada, saavutada tunnustust, saada teada, mis on pildi kõrvale

kirjutatud,

põgeneda üksindusse, seigelda seal, kuhu tegelikult minna ei saa, valmistada toitu, parandada telerit, osta õige kaup ja õiges suuruses, istuda õigele rongile jne.

Kui uurida, MIKS JA KUIDAS lapsed lugema hakkavad, selgub, et selleks on palju motiive ja võimalusi. Lugemise abil lahendatakse mingi üldisem vajadus: olla vanematega koos, olla tublim või niisama tubli kui õde-vend, olla omaette, olla emale köögis tubli abiline, uurida, nuputada jms.

Lugemisvara on niisamuti väga erinev: tänavasillid, telefoniraamat, ema või isa loetav raamat, kuivainetopside kirjad, ajalehepealkirjad jms.

Lugemise õnnestava toime kogemist soodustab avar tekstivalik. Mitte sugugi ei pruugi esimene tutvus lugemisega aset leida lasteraamatu vahendusel. Huvitav on uurida ja leida tuttavaid tähti ja sõnu ka vanema klassi õpikus või pereajakirjas.

Oleme kaugõppeüliõpilastega vahel viinud klassi selliseid raamatuid, mis on soovitude kohaselt antud earühmast märksa vanematele lastele mõeldud (E. Seton-Thompsoni "Lugusid loomadest" 2. klassis, T. Janssoni "Muumitroll" 1. klassis jne.), ja näinud, et nii mõnigi seni lugemisse külmalt suhtunud laps on hakanud neid raamatuid ISE LUGEMA. **Imselt polnud tema kätte varem sattunud raamatut, mille sisu talle nii sügava mulje oleks jätnud.**

Meie viimaste aegade üks levinumaid lasteraamatutüüpe on lühijuttude kogu. Selline raamat ei paku lapsele põnevusega jälgitavat tegelast ega sündmustikku. Kujutagem ette: kui suhteliselt algajale, sõnahaaval või ka natuke ladusamalt lugejale satub järjest pihku kasvõi kaks või kolm tuimavõitu raamatut - miks peaks ta haarama neljanda või viienda järele?

Meie lapsed on vaesed **aimekir-**

janduse poolest. Huvi aga seesuguste eluvaldkondade vastu - tehnika, kosmos, teiste maade elu jne. - on aga eriti poistel olemas. Jutuajamisest on nopitud, teleriekraanilt või reklaamplakatilt loetud igasuguseid "peenikesi" sõnu. "Verelible", "dinosaurus", "periskoop", "maksimarket" - nüüdne laps pole nõ. tunnis kasvanud. Tema vanusele vastava liigituse L all seisev ei anna täit ettekujutust sellest, mida trükisõna kui niisugune pakkuda võiks. (Teatavasti on puudus isegi selle vanuse **ainuomasest** raamatuvarest: esimese lugemise raamatutest ja kunstiküpsetest pildiraamatutest, kus pilt ja tekst koos kujundi loovad. Ärgem laskem end petta multifilmi kajastustest kirjasõnas - nii Disney kui omamaiste autorite aineil -, kus suure emotsionaalse koormusega sündmustik on edastatud purukuivas telegrammistilis ja tehtud seega karuteene nii algupärandile kui noorele lugejale.)

Hea, kui saaks kätte kasvõi täiskasvanud lugejale mõeldud teose või siis võõrkeelsegi laste aimeramatu - seal on vähemalt pildid, mis toidavad kujutlusvõimet, ja annavad aimu sellest, mida raamatust teada saab. Lohutuseks olgu öeldud, et laps ei võta raamatulikku seletust nagunii lõpuni omaks, vaid eelistab luua fantastilisi teooriaid. Aga ta peaks veenduma selles, et raamatud tegelevad huvitavate asjadega.

Küll oleks tore, kui igasse esimese klassi klassiruumi suudetaks välja panna oma väike raamatuvalik, mida võib aeg-ajalt vahetada. Lapsele oleks oluline IGA PÄEV, nii õppetöö käigus kui vabas tegevuses kokku puutuda võimalikult erinevate raamatutega - üldiste kirjalike sõnumitega. Juba esimeses klassis võiks vahel värsked **ajalehed** ja **ajakirjad** ette võtta ja uurida, mida seal lugeda ja vaadata on. Võib püüda ka vahet teha, missugused leheküljed ja osad on lastele, missugused suurtele; kus on naljapildid, ilmateade, telerikava jne.

Raamat on SILD PÕLVKONDA-DE VAHEL. Huvitav oleks vaadata, millised olid emade-isade, vanemate õdede-vendade ja teiste TUTTAVATE INIMESTE lemmikraamatud. Võibolla saab mõnigi poiss innustust oma kogenumate koolikaaslaste lugemisest. Ehk selgub, et peale nurga taga suitsetamise on neilt muudki üle võtta. Raamatukoguhoidja saab teha mõndagi seesugust, mis ulatub üle ühe kodu ja ühe klassi piiride.

Lugemistoiming põhineb paljudel oskustel. Peale tähtede tundmise ja nende kokkulugemise on näiteks kindlasti vaja, et laps hakkaks raamatus ja leheküljel orienteeruma, et ta õpiks juba raamatu kujunduse järgi otsustama, millest lugu võiks olla jne. Raamatukogus on palju raamatuid korraga käepärast ja seetõttu oleks seal võimalik mängida mitmesuguseid raamatute otsimise, uurimise ja võrdlemise mängu.

ALGAJATE INFORMIIN võiks sisaldada järgmisi ülesandeid: otsi pealkirju, mis algavad teatud tähega; otsi raamat, kus peal sõna RAUD (ja selgita, mida see selles asendis tähendab); otsi raamat, mis räägib loomast jne.

RAAMATUKOGUHOIDJAMÄNG: vali raamat, mida tead (näiteks on sulle ette loetud), mõtle, kellele seda soovitada (näiteks kes sinu sõpradest seda juba lugeda oskaks), ja soovitage - nii soojalt, nagu oskad. Sellistes rollimängudes (võib mängida ka raamatumüüjat, kirjanikku jms.) on laps tunduvalt küpsem oma tegelikust vanusest.

MÕISTATAMISMÄNG: üks laps kirjeldab raamatut (see on paks sinise kaanega, pealkirjas on üks pikk sõna jne.), teised arvavad, millisest raamatust on juttu. Mängumaa võib piirata kümnekonna raamatuga, mis näoga publiku poole seisavad.

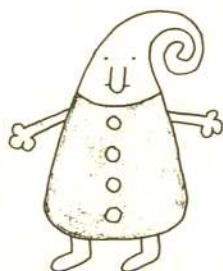
ÕPETAJA KURSISHOIDMINE UUDISKIRJANDUSEGA, mis on kas juba ilmunud või kohe tulemas.

Näiteks ei tea paljud õpetajad, et kirjastused saadavad koolidesse oma

katalooge ja tellimislehti, millest õpetaja võib siis lugeda, MIS RAA-MATUID TA SAAB JÄRGMISEL AASTAL KASUTADA. Ka olen viibinud ainekomisjoni koosolekutel, kus õpetajad suuril silmil tunnistavad meetodikaväljaandeid, mis juba aasta või paar vanad.

Lasteraamatutest ei saa praegu keegi täit aru, kui palju ja kust neid tuleb. Nende puhul pole üllamat teguviisi kui see, et kes teab, ütleb teistelegi.

Ja lõpetamegi raamatu-uudisega. Kirjastus "Avita" on soostunud välja andma üht lisa lugemike sarja. See oleks mõeldud eeskätt 1.-2. klassile ja just nimelt raamatukogu vahendusel koolis tarvitamiseks. Sarja nimi on LUKKAR. Sellenimeline tegelane on murdekeeles tähendanud lastehirmutist. Praeguseks on käsikirjas 7 raamatut, need on kõik õhukesed, 16-leheküljelised, nii et laps saab raamatu LÄBILUGEMISE KOGEMUSE.

*See ongi LUKKAR.
Ta on tõsine mees.
Ta tahab, et lapsed
hästi lugema õpiksid.*

Esimene raamat on lukkarist enesest - "Lukkari saladus". See on sarja kõige lihtsam raamat, sisaldades valdavalt üksiksõnu. Järgnevad kaks muinasjutu-, kaks käsitöö- ja kaks matemaatikaraamatut. Teeme seda sarja koos aabitsa kaasautori Peeter Viisimaaga, tahtmata sealjuures jällegi kellestki paremad olla. On asju, mida lihtsalt tuleb teha.

8. detsembril saab 80-aastaseks Eesti Rahvusraamatukogu kauaaegne töötaja, mainekas bibliograaf VAIME KABUR. Tema töö kolmekümne kuue aasta kestel bibliograafiaosakonnas (1947-1983) ja teened bibliograafiaväljaannete koostamisel on olnud erakordselt suured. Vaime Kaburi aluse RRI kirjandusalas-tele bibliograafiatele ja löi kirjanike personaalnimestike traditsiooni.

Kaburi 1969. a. koostatud nimestik "Aadu Hint" tähistab kvalitatiivset hüpet senisest soovitusnimestikest tõelise teadusnimestikuni. Selle koostamispõhimõtted on kasutusel tänaseni.

Vaime Kaburi on koostanud üle tosina personaalnimestiku: Juhan Smuul (1974), August Sang (Laenatud laulud. 1974), Debora Vaarandi (1977), Mart Raud (1979), Nigol Andresen (1979), Erni Krusten (Teosed. 1979), Betti Alver (1981), Jaan Kross (1982), Lilli Promet (1984) jt. Lisaks bibliograafiad kogumikes ja teatmeteostes. Tema algatatud on mitmed jätkbibliograafiad nagu "Kirjanduspreemiad Nõukogude Eestis" ja "Kultuuriülikool". V. Kaburi nimestik "Soome kirjandus eesti keeles" (1969) andis idee praegu RRI koostatavale põhjamaade tõlkekirjanduse bibliograafia sarjale.

1988. a. ilmunud ajakirja "Loomingu" bibliograafia, 1940-1984" on suurtöö nii sisult kui mahult.

Vaime Kaburi noored kolleegid, tema õpilased, jätkavad kirjandusbibliograafiate traditsiooni RRI. Ilmunud on Kersti Merilaasi, Friedebert Tuglase ja Lennart Mere personaalnimestikud, ajakirjade "Mana" ja "Tulimuld" koondsisukorrad (koost. Krõõt Liivak, Andres Heinapuu ja Rita Hillermaa). Vaime Kaburi "kuld- sed reeglid", kuidas ühel või teisel juhul talitada, on tänini RRI bibliograafide ringis käibel. Tema kõrge professionaalsus ja jätkuv entusiasm ka praegu, vabakutselise bibliograafina töötades, äratub kolleegide hulgas sügavat imetlust.

1994. a. oktoobris valiti Vaime Kaburi Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu auliikmeks.

RAAMAT, LUGEJA, TAUST

Aastate aknalt : Mälestusi

VAIME KABUR

*Miks tulukene tuisuööde kestel
ei kustunud, ei kustu inimestel?*

Betti Alver

*... väsiks see maailm vaid vihka-
mast.*

Hando Runnel

Oh raamatuid ja nende saatust! Oodatud Suitsu luule käsikiri esitati kirjastusele 1967, leping sõlmiti 1987, ilmus 1992. (G. Suits. Luule. Koost. N. Andresen. Tln.: Eesti Raamat, 1992. 446 lk.) Ooteaega küll 25 aastat, aga ikkagi jõudis välja vaelel ajal - tarvitseb ainult lugeda "Sirbi" 4. septembri 1992 kirjanduslehekülge. Mulle tõi see elavalt meelde 1941. aasta, mil tegin eesti kirjanduse aspirantuuri sisseastumiseksameid. Oli tehtud juba kirjandus ja ajalugu, ees veel marksism Kristjan Kure juures (ta oli ülikooli prorektor ja marksism-leninismi kateedri juhataja). Tema küsimus oli, mida on Suits teile õpetanud? Kui üritasin seda positiivselt kokku võtta, vihastas Kure ja karjus, ise ärritusest punane, ta ei saanudki teile midagi õpetada, ta on kitsa linnakodanluse klassi esindaja jne. See vulgaarsotsialismi valang oli ootamatu ning kohutav. Olin vapustatud ja niisugune kirjanduskäsitus eemaletõukav. Ütlesin Suitsule, et võ-

tan oma paberid rektoraadist tagasi. Suits ütles: ärge võtke, siis läheb sinna mõni Kure käsilane. Jäin. Kure tuli lapsemeelselt sõbrakätt andma, et ta ju ei oska siin inimestega käituda. - Pärast sõda alustasin siiski uue aine, bibliograafia ja raamatukogunduse, õppimist ning lõpetasin veel kord ülikooli. - Aga nüüd, üle poole sajandi hiljem, neid "Sirbi" kirjanduskaugeid kurje keerutusi üle luges on sama masendav tunne.

Millest selline tagasilangus? Kui isegi keeluajast jäi kulmineeruma harukordne, õige kontseptsiooni ja võimsa esitusega Suitsu luule õhtu, tänu Jaan Toomingale, kes ei olnud ükski. Rääkimata August Sangast, kes paar aastat enne surma avaldatud luuletuses ahastas: "Mu karm ja helde õpetaja! / Kus oled sa? Mul on sind vaja!" Suitsu erakordselt kõrget vaimsusust tunnetab ka Ilmar Malin oma õliportrees (1982).

Tasakaalukat analüüsi võib lugeda prof. W. K. Matthews'i artiklist "The background and poetry of Gustav Suits" ("The American Slavic and East European Review" 1950, 2). Selles peetakse Suitsu moodsa eesti luule algatajaks, nähakse tema kahanematut loomevõimet ja sidet oma maa saatusega. Tuuakse paralleele ja võrdlusi teiste maade kirjanikega. Leitakse, et ta tehnika on plastiline, mitmekesine, lõpmata sugestiivne. Keel on konkreetne, ta on geniaalne raskepäraste kujutelmade üldistamises, jõuline ja värske. Selles keeles liigub suuremeelne humaansus ja terav eneskriitiline intellekt, mis asetab ta kaas-aegse Euroopa paremate luuletajate hulka.

Suitsu luuleraamatu ilmumine oli küll vaevaline, aga tuli siiski. Kaks mahukat köidet artikleid osutusid seisajast hoolimata nõukogude kirjastusele vastuvõetamatuks. Valmis käsikirja jäid ka teatriartiklid. - Siinjuures meenub ühe peatoimetaja üt-

lus: nõukogude korras poleks Tammisaarel küll õnnestunud avaldada seda, mis ta kirjutab. Ja kohe tulid meelde prof. Suitsu sõnad A. H. T. kohta kirjandusseminaril 1940. a. märtsis: oskas õigel ajal ära surra.

Aga need, kes jäid, pidid edasi elama ka pärast sõda. Ei saa unustada sedagi, et kui paljude kodude mehed-vennad olid juba teadmatuses Siberi mail, jäid perekonnapeaks ja ainsaks toitjaks naised.

Koledad olid 50ndad aastad, kui laekus "kusagilt" tellimusi personaalbibliograafiate koostamiseks. Oma 1949-50. a. töö aruandest leian nimesid: P. Ambur, N. Andresen, K. A. Hindrey, J. Jaik, L. Kalmet, R. Kangro-Pool, A. Karindi, A. Mälk, R. Päts, T. Vettik, P. Viiding. Varsti läkski lahti "paljastamine" ja ilmusid kuulsad "patukahetsus" artiklid, mis küll midagi ei aidanud. Ka lugejaile, kes niikuinii aega ja inimesi tundsid, olid need alandavad. Lisaks ilmus erilises "žanris" prokuratuurifoljotone, mille alusel võis inimesi kinni panna. Kord tuli raamatukogusse Kersti Merilaas, et välja otsida luuletuse "Kandlemängija müüri" ilmumine. Talle pandi süüks, et on selle kirjutanud Barbaruse mälestuseks - luuletus oli siiski avaldatud varem.

Olukorda pole põhjust üle dramatiseerida. Tööd tuli teha ka selles tehishiskonnas, säilitada sai enda iseolemist. See polnud raske, sest ümber olid ühtviisi mõtlevad inimesed. Jätkus kartoteekide liivakastimängu, aga ka mängu- ja loomisrõõmu. Töö treenis vaimu ja hingeerksus püsis, pilk teritus. Muidugi on kahju haritud inimeste raisatud ajast primitiivsele ja arutule tegevusele. Sedasama kartoteegi-liivakasti tunnet, ainult nostalgilisemal kujul, kajastab ka Endel Nirk (1968): "Liivast tehtu pea liivaks pudeneb. / Kuni õhtu käes, mängi, väikemees." (Mosaiikvõlv. Tln., 1978, lk. 122.)

Naljagi oli omajagu. Palju tööga seoses. Kord palus partei keskkomitee ladina keele sõnastikust vaadata, mis tähendab "rajacas" - tegemist oli aga bioloogide populaarse taidlusansambliga, mis 60-ndail aastail loodi paroodiana raadiojaamale "Majak" ja hiljem ideloogiavalvuritele meelehärmi tegi.

Naljakas oli see, et kogu rõhutatud üldrahvalikkuse juures ei olnud nali üldrahvalik: selle üle, mida naersid töö tegijad, ei naernud nende järelvaatajad (keda polnud vähe). Aja tausta iseloomustab seegi, kui kirjanuse propaganda büroo kauaaegne juhataja küsis - ise ette vabandades, et ega teie pea ka kõike teadma - kus on Pöögelmanni monument, nemad teavad ainult teha, aga korraldus on sambale pärg viia. Teadsin, seda enam, et värskest oli rääkinud ühe "üliku" tütar, keskkooliõpilane, kuidas nad samba jalamile olid valanud mitu pudelit palderjani ja nii kokku meelitanud hulga kasse. Lastel lõbu laialt, kui miilitsad hädas, sest kiisud polnud kanad, kes kõssitamise peale laiali läinuks. Pealegi jäi samal ajal korralvalvurite hõivatusega kassiobjektile fookusest välja Lenin, millele siis omakorda "tähelepanu" osutati. Kord ütlesin Minni Nurmele, muidugi naljatoonis, et sa oled punaste poeetide lipulaulik. Minni reageeris tõsiselt: mis sa räägid, mis on minu nendega tegemist. Ega olnudki. Ainult NSVL moodustamise 60. aastapäevaks 1982 oli ilmunud valimik Minni Nurme luuletusi pealkirjaga "Elan tundes, et vastutan".

Maailm avarus, kui õnnestus välismailt raamatuid saada. Aino Kaasinen saatis meie olusid tundes küll ettevaatlikult, aga ikka läks neid kaduma või oli raamatupakile löödud tempel: ära võetud 1 raamat. Soomest hakkas tulema ka ajaleheväljalõikeid, millest sai meie kohta vahest lihtsatki infot. Suurim rõõm õli Bernard Kangro saadetud eestikeelne raamat, maailma kirjandusteadust vahendas O. A. Webermann Göttingenist. Siin aga oli ikka veel aeg, mille kohta aus Sang kirjutas: "Pool mu teadmistest on vale, / tarbetu on teine pool."

Aga kõikidest vassingutest ja kinni-

mätsimistest hoolimata ei suudetud kogu tõde moonutada, ikka tuli see ehedalt välja ja tänulik lugeja tabas selle alati. Eksimatu vaistuga küsis Siberist tagasi tulnud 1949. a. küüditatu, lapsepõlve naabertalu tütar, minult raamatutest ainult kahte - "Tants aurukatla ümber" ja "Tondiöömaja". Ka sel rängal ajal usuti kõigest hoolimata nii inimest kui raamatut ja küsiti usaldavalt "midagi, mis te ise loete".

Õieti on eesti lugeja (muidugi ei mõtle ma omaaegseid fabritseeritud "lugejate kirju") alati oma isepäisuses olnud suveräänne ja kõigutamatu. Juba meie kirjanduse koidikul (1815) kirjeldas O. W. Masing lugejat, kes põlgusega tagasi lükkas raamatud, mis olid allpool tema nõudeid ja taset. Ka esimesed koolmeistritest arvustajad taunivad lugeja kohtlemist vaimset alaealisena. Ammugi on naeruväärne väide nõukogude kirjanduse mürgitavast mõjust. Ka lastele. 80ndate aastate alguses küsis üks 1. klassi poiss, muidugi varasem nõukogude lasteaias kasvandik ja usin lugeja: miks Eesti valitsus vastu ei astunud, kui venelased tulid.

Ikka on meelde jäänud Tammsaare Käthe, kes ütles: vabandage väga, aga eesti kirjandust mina ei loe. Aga lugeda ta tahtis. Otsisin siis talle maailma vaimuvara peamiselt saksa keeles. Muidugi polnud kõik nii selged ja koloriitsed kujud kui Käthe Hansen, aga ei maksa arvata, et ta olnuks selles mõttes ainus. Tema juures käies sain alati hiilgava monoetenduse. Ta ei väsinud kunagi rääkimast AHT-st ja nende elust algusest lõpuni, alati esile tuues uusi fakte või detaile ja aegajalt kontrollides, kas ma ikka õigesti arusaan. "Ega teie ometi arva, et AHT ütles, mingi pärgade raha tõlkefondi, seda ütlesin mina." Teatavasti maeti kirjanik üheainsa vabariigi valitsuse pärjaga, kõik teised maksid oma mälestussummad Eesti Panka. Annetajaid oli palju ja summad suured, tal oli neist nimekiri. Tarku tähelepanekuid oli tal AHT uurijate kohta, ega saa pahaks panna, et ta mõnegi neist oma kodust elimineeris - mis muud sai ta teha.

Lugeja suhted raamatuga on alati inimest mõnitamata või kirjandust

teotamata selged olnud. "Punaste nelkide" kohta öeldi ammu, et vanameistri sellitöö (Voldemar Miller). Öeldi ilma tigiduseta, sest kui mitu aastat elas Semper isolatsioonis, Siber silme ees, korteris sisseregistreeritud valve, kellele pidi loovutama oma töökabineti.

Smuulilegi öeldi naerdes Stalini surma järel kirjutatud "Isa surma" puhul: Juhan, mitu isa sul on? Aga n.ö. käsitsi kallale ei kippunud keegi. Oma "Pilt ja Sõnas" 1949 ilmunud Underi mõnituse jättis Smuul siiski kogusse panemata. Ei tea muidugi mina, kas sattus talle kätte Paul Mäeotsa selle peale kirjutatud äge ja valus värsreageering või mõikas mees muidu.

Meelde on jäänud Smuul ajast, kui autor ise kui ka Eesti ja üleliidulised instantsid olid üle ujutatud kallaletungidega "Polkovniku lese" pärast. Lisaks tuli Moskvast siia mees valmis kirjatükiga, millele tahtis ainult Smuuli allkirja, et muidu ei tohi ta tagasi minna. Istuski siin kaks nädalat, aga Smuul ütles, et on ise kirjaoskaja. Kirjutaski siis "Izvestijas" joonealuse, mille lühendatud tõlke "Kuidas mõista satiiri?" avaldas meie lehtedest ainsana "Edasi". Smuul aga ütles: nüüd kirjutab pingviinidest, saab näha, kes siis ennast ära tunneb. Ometi tegi selle etendusel Kirjanike Majas kõik selgeks tänaseni meelde jäänud pingviini surmakarjatus, kui tulid rebased.

On vabariike ja kuningriike, aga ka raamatute riik, milles olen elanud oma elu mina. Olin rõõmus, kui sel sügisel Kirjanike Majas esinesid kolm tarka Tartust - Ele Süvalep, Ülo Tonts, Janika Kronberg. Nende imesõnum oli lihtne: kirjandus on kirjandus - ometi mõjusid nad humanismi doonoritena Tallinna jaoks. Jäi tunne, nagu oleks seni takerdunud kirjandusuurimine tüki maad edasi jõudnud. Ka kirjanduse õpetamises, milleks ülikoolid olidki selle nõupidamise korraldanud. Esinejate suust kõlasid kindlad ja rahulikud seisukohad ning austus KIRJANDUSE vastu.

2. novembril, hingedepäeval 1994

ALEKSANDER SIBUL KULTUURITEGELASENA

MARJE AASMETS

TPÜ professor

Aleksander Sibul (1884-1981), kelle sünnist 4. novembril möödus 110 aastat, juhatas 1921-1950 Tallinna Keskraamatukogu ja oli ühtlasi 1923-1940 (vaheajaga) ERÜ juhatuses esimees. Tema tegevuse ulatus ja sisurikkus on ilmne ning leidnud tunnustust. Raamatukogu on läbi aegade olnud oluline kultuuritegur. Tema tähtsus üldises kultuuripildis ja -protsessis on aga sageli jäänud varju ega ole seda endale teadvustanud ning vääriliselt hinnanud erialainimesed isegi.

Raamatukogu kui mitmesuguseid kultuurivarasid koguv, säilitav ja vahendav asutus on unikaalne nähtus. Ta pole asendatav. Aga selliseks asutuseks kujuneb raamatukogu siiski vaid teatud professionaalse koosluse pingelise töö tulemusel. Eri aegadel on erinevatel raamatukogudel suurem või väiksem tähendus oma ümbruskonnale ja mõne sees ning ümber kujuneb eriline vaimne õhkkond, mis soodustab kultuuriloomet.

Üks niisugune raamatukogu oli Eesti Vabariigi suurim avalik raamatukogu, Tallinna Keskraamatukogu, eriti 1930ndail aastail. A. Sibula tegevust eesti raamatukogunduse arendamisel ja TKRi kujundamisel on trükisõnas mitmeti tutvustatud, kuid on ka olulisi aspekte, mis veel uurimata.¹ Mõnele neist juhingi allpool tähelepanu. A. Sibula igapäevane töö oli sellise kvaliteediga, millist nimetatakse sihipäraseks kultuuritööks. Kuigi see oli tema igapäevatöö, po'lnud see ometi midagi halli, argist ja rutiinset.

Raske on hõlmata kõike seda, mida A. Sibul tegi kirjanduse valikul ja hankimisel. See tähendas pidevat tööd bibliograafiaväljaannete ja kirjastuskataloogidega, igapäevaseid käike raamatukauplustesse ja väsi-

matut trükisõna analüüsi. Tulemuseks oli hästikomplekteeritud rikkalik kogu, mille tasemest võime praegu saada ettekujutuse küll vaid TKR omaaegseid trükikatalooge sirvides (1924-1938, 9 kd.). Raamatukogu kasutamine oli, eriti 1930ndail aastail, väga elav. Keskmiselt loeti iga kogus olevat raamatut 6-7 korda aastas, 1933/34.a. koguni 9 korda, kuigi fondis oli siis pisut üle 80 000 köite.² Keskraamatukogu kõrval sai hoogu haruraamatukogude tegevus eri linnaosades, mis kujunesid kohalikeks kultuurikeskusteks.³ Tabava hinnangu TKRi sisulisele koostisele annab, juba pärast pikki pagulasaastaid, A. Sibula kauaaegne kaastöötaja, hiljem tuntud kirjanduskriitik Mall Jürma: "Nüüd tagantjärele mõeldes ja ka varem olen leidnud, et Teie valik väliskirjandusest (inglise, saksa, prantsuse) oli väga hea ja ma olin maailmakirjandusega hästi kontaktis /.../ Meie raamatukogu oli väliskirjanduse poolest aktuaalne ja andis hea ülevaate läänes ilmuvaist raamatuist ja seda tänu Teile, kes Teie tegite valiku ajakirjade kriitika järgi."⁴

Kõnekad on kaasaegsete hinnangud A. Sibula tegevusele. Väike väljavõte tema 50. juubeli puhul ilmunud kirjutisest: "Keskraamatukogu ja 4 haruraamatukogu sisemine korraldus, laadilt nii lähedane parimate välismaa avalike raamatukogude eeskujudele, on tervikuna praeguse juhataja teene, kelle algatusel on tekkinud keskraamatukogu juures eeskujulik ajalehesaal, käsiraamatukogu, noorteosakond ja laenutus- ning lugemissaalid."⁵ Paar aastat hiljem, tema 15 aasta tööjuubeli puhul märgitakse: "Vabaharidustöö tege- lased tunnevad A. Sibulat ka väljaspool Tallinna Keskraamatukogu kui oma tunnustusväärseimat kaasvõitlejat ja eriti kui parimat rahvaraamatukogude-asjanduse tundjat

Eestis. Suur osa meie rahvaraamatukogude juhtidest on A. Sibula õpilased, saanud oma erihariduse neilt rohkearvulisilt raamatukogunduse kursusilt, mille juhatajaks või lektoriks on olnud A. Sibul."⁶

Tõepoolest, raamatukoguhoidjate kursuste organiseerimisel ja neile õpetuse andmisel oli A. Sibula panus märkimisväärselt suurem kui teistel tollastel raamatukogutegelastel. Praeguste andmete kohaselt oli A. Sibul lektoriks ühtekokku 25 kursusel, sh. esimestel (1924. a. Väike-Maarjas ja Rakveres) ja viimastel E. W.-aegsetel (10.-22. juuni 1940 Tallinnas). Hindamatu on tema roll uute lektorite leidmisel ning nendest nooremate innustamisel ja juhendamisel nii vahetult kui kirja teel. See aga on omaette teema, mis tuleb käsitleluse mujal.

Väheuuritud valdkond on Haridusministeeriumi juures 1930.-1940. a. tegutsenud Raamatukogude Komisjoni tegevus. Komisjoni põhitoõ oli avalikele (ka kooli)raamatukogudele soovitatavate raamatute nimestike koostamine. Selles tegevuses võib soovi korral näha tsensuuri elemente. Kindlasti aga on kultuurilooliselt olulisem, et soovitusnimestike abil püüti ja ka õnnestus rikastada rahvaraamatukogusid väärtkirjandusega.⁷ A. Sibula puhul tuleb rõhutada, et ta oli ainus raamatukogutegelane, kes kuulus komisjoni selle tegevuse algusest lõpuni. (F. Puksoo võttis komisjoni tööst osa lühemat aega, 1934-1938.)

Soovitusnimestike sisust on teinud hea kokkuvõtte komisjoni hilisem sekretär Rudolf Alas.⁸ 1939. a. seisuga oli komisjon pidanud kokku 87 koosolekut. Arvustatud oli 3180 raamatut, millest 1954 teost (61 %) soovitati avalikele raamatukogudele

ja 66 raamatut (2 %) - kooliraa-
matukogudele. (1940. a. seisuga
lisandus veel 229 soovitus.) A. Sibula
hooleks oli liik 1 Üldteosed, mis
avaldatud kirjanduse hulgalt polnud
väga mahukas. (Andmed võeti "Eesti
raamatute üldnimestikust".) Soovi-
tamiseks tuli komisjoni liikmeil
analüüsida muidugi kõiki vasta-
vasisulisi trükiseid. Raamatukogude
Komisjoni arhiivis leidub ka mitmeid
A. Sibula koostatud ulatuslikke
mittesoovitatava kirjanduse nimes-
tikke. Näiteks 23. okt. 1937 dateeritud
loetelu sisaldab 29 nimetust⁹, 6. mai
1939 nimestik 162 nimetust¹⁰.

Teatud ajavahemikul - hiljem
sellest loobuti - tuli komisjoni liik-
meil kirjalikult esitada üksikasjalikke
arvustusi. Näitena olgu toodud A.
Sibula annotatsioon "Ühisabi"
Kuldtahe kevadalbumile" (Tln., 1933,
128 lk.): "Raamat sisaldab J. Nymani,
Ed. Hubeli, J. Jaigi, R. Kenkmani /
.../ kirjutisi, /.../ "Ühisabi" tegevuse
ülevaateid jne. Ilusasti välja antud
raamat. Paber ja trükk hea. Hubeli,
Jaigi, Kenkmani ja teiste kirjutused
huvitavad. Keel kerge. Rohkesti pilte.
Albumi väljaandmine on sündinud
ärilistel motiividel. Selle tõttu on
rohkesti kuulutusi paigutatud teksti,
mis segavalt mõjub. Kaust raamatu-
kogudele tarvitamiseks ebasobiv.
Panen ette jätta soovitamata, sest
album kannab rohkem päevasündmuse
haaravat laadi ja kaotab ühes osas
kiiresti oma värskuse." (10. 3. 1934)¹¹
Seega arvestati soovitamisel või
soovitamata jätmisel nii raamatu sisu
kui hinda ning selle rahvaraamatu-
kodus kasutamise võimalusi. Mõndagi
tollasest praktikast vääriks järgimist
praegusteski oludes, mil raamatuturg
on üle ujutatud väheväärtusliku
meelelahutuskirjandusega, rahva-
raamatukogude ostuvõime aga vähene
ja ülevaade ilmutavast trükitoodangust
äärniselt lünklik.

Senisest märksa sügavamalt käsitlust
vajaks A. Sibula osalus kirjanduselus,
näiteks tema kontaktid A. H. Tammsa-
saare, B. Linde, E. Hubeli ja teistega.
A. Sibul oli esimesi, kes osales
kirjandusprotsessis kutselisele raama-
tukoguhoidjale omasel viisil.*

Raamatukoguhoidja-bibliograaf
osaleb kirjandusprotsessis kirjandus-
teaduslikele uurimustele nõ. materjali
ette valmistades, neid toetades
bibliograafiateeninduse ning biblio-
graafiaväljaannete koostamise kaudu;
ta on kirjanduse vahendaja ja soovi-
taja. Lausa klassikaliseks sellealaseks
näiteks võib pidada A. Sibula tege-
vust A. H. Tammsaare kui lugeja
nõustajana, mis on küll asjahuvilistele
tuntud fakt, ent - julgen väita -
sisuliselt veel lahti mõtestamata.

Ajavahemikul 1925-1940 koostas
A. Sibul Tammsaarele regulaarselt
12-15 nimetusest koosnevat loete-
lusid TKRisse saabunud uudiskir-
jandusest.¹² Neis esitas ta eri rahvaste
kirjanike teoseid, mitte üle ühe
raamatu igalt autorilt. 1920ndail
aastail sisaldasid need soovitus-
nimestikud vaid ilukirjandust, alles
1930ndail lisandus ka mõni popu-
laarteaduslik või teaduslik raamat.
Kas ja kuivõrd A. Sibula tegevus
Tammsaare väliskirjandusliku luge-
muse kujundamisel mõjutas kirjaniku
loomeprotsessi, jäägu kirjandusloo-
laste otsustada. Tema bibliograafitöö
on aga raamatukogunduslik aines.

Püsiva kultuuriloolise väärtusega
on ka A. Sibula faktitihedad ja
sisurikkad mälestuskirjutised Tammsa-
saarest.¹³ Need lisavad mõnegi olulise
nüansi, kuidas mõista selle ajajärgu
kirjanduselu, tutvustades Tammsaaret
inimesena ja jäädvustades tema
hinnanguid oma kolleegidele ja nende
teostele.

Tahaksin tähelepanu juhtida ka
A. Sibula ja kirjandusteadlase L. Siimiskeri
kirjavahetusele (13 kirja,
1958-1981).¹⁴ Siinses lühikirjutises
olgu toodud vaid üks L. Siimiskeri
hinnang A. Sibula rollile tema
uurimistöös: "Imetlen Teie toredat
kriitilis-analüütilist lähenemist küsi-
mustele. Eriti kosutav on see siis, kui
järele jäänud andmestikku ana-
lüüsides jõuan ise seni sõnastamata
järeldestele. Ja siis tulete Teie ja
ütlete sedasama nii lihtsalt ja loomu-
likult, et ma julgen ka oma läbi
raskuste ja kõhklaste omandatud
mõtteid uskuma hakata."¹⁵

Kokkuvõtteks võib öelda, et "Noor-
Eesti" põlvkonna ühe esindajana
kandis A. Sibul tolle perioodi aateid.
Oma praktilises kultuuritöös, juba
Eesti Vabariigi oludes õnnestus tal
ellu viia mõndagi sellist, mis lähendas
Eestit Euroopale.

VIITED

1. Kari, J. Aleksander Sibul ja eesti
raamatukogundus // Nõuk. Eesti raamatu-
kogundus: 14. Tln., 1985. Lk. 105-115;
Jürman, H. Aleksander Sibul ja tema
kirjutised: (100. sünniaastapäeva puhul)
// Raamatukogu. 1985 (Jaani). Lk. 7-15;
Rutsoo, R. Tallinna Keskraamatukogu
areng kultuurivahendajana // Nõuk. Eesti
raamatukogundus: 14. Tln., 1985. Lk.
116-139; Rutsoo, R. Raamatukogunduse
areng ja kultuuriõhkkonna kujunemine
1920.-30. aastate Eestis // Nõuk. Eesti
raamatukogundus: 16. Tln., 1987. Lk. 22-
51; Aasmets, M. Aleksander Sibul ja Eesti
raamatukogunduse algus // Eesti Raama-
tukoguhoidjate Ühingu aastaraamat: 5:
1993. Tln., 1994. Lk. 84-104.
2. Sibul, A. A. H. Tammsaare Tallinna
Keskraamatukogu lugejana // Keel ja
Kirjandus. 1975. Nr. 7 Lk. 423.
3. Öismaa, H. Tallinna Kesk- ja
haruraamatukogude kujunemislugu
aastatel 1907-1940 : Lõputöö / TPÜ.
Infoteaduste osak. Tln., 1994. 154 lk.:
ill.: tab.
4. Mall Jürma kiri Aleksander Sibulale:

* Omaette uurimisteema on F. Puksoo panus meie teadusbibliograafia väljaarendamisse. Toimus ju "Eesti raamatute üldnimestiku" koostamine tema suunava käe all. Vaieldamatult oli ta tolle aja pädevaim erialabibliograaf - lugegem kasvõi taas ta retsensioone 1920.-30ndail aastail ilmunud väljaannetele.

27. 02. 1981. Astraea Sibula valduses.

5. Tallinna keskraamatukogu juhataja Aleksander Sibul 50-a. // Päevaleht. 1934. 3. nov. (Nr. 303). Lk. 7.

6. Kahest vaiksest töömehest vabariidustöö alal: Aleksander Sibul : 15 aastat Tallinna linna keskraamatukogu juhataja // Areng. 1936. Nr. 1. Lk. 19-20.

7. Reinold, M. Eesti lugejaskonna kirjandusliku maitse kujundamine 1930. aastail // Eesti TA Toimetised : Humanitaar- ja sotsiaalteadused. 1994. Nr. 43/3. Lk. 358.

8. Alas, R. Kümme aastat soovitatud kirjandust // Raamatukogu. 1939. Nr. 1/2. Lk. 23-24; Soovitatud raamatute arvust ja nende kirjastajatest // Raamatukogu. 1940. Nr. 1/2. Lk. 65-66.

9. ERA, f. 1108, n. 4, s. 631, 1.220.

10. ERA, f. 1108, n. 4, s. 631, 1.290-297.

11. ERA, f. 1108, n. 4, s. 634, 1.39-39p.

12. Sibul, A. A. H. Tammsaare Tallinna Keskraamatukogu lugejana // Keel ja Kirjandus. 1975. Nr. 6. Lk. 361-367; Nr. 7. Lk. 423-426.

13. Sibul, A. A. H. Tammsaare ja nõukogude kirjandus // Keel ja Kirjandus. 1969. Nr. 10. Lk. 621-623; A. H. Tammsaare teel Lääne-Euroopasse // Keel ja Kirjandus. 1970. Nr. 10. Lk. 630-632; A. H. Tammsaare kirjandusest, kirjanikest ja kriitikuist // Keel ja Kirjandus. 1971. Nr. 1. Lk. 47-49; A. H. Tammsaare suhtumine Kultuurikapitali kirjanduse sihtkapitalisse // Keel ja Kirjandus. 1972. Nr. 4. Lk. 235-236; A. H. Tammsaarest // Keel ja Kirjandus. 1974. Nr. 5. Lk. 305-309.

14. KM KO, f. 288, M3:6.

15. KMKO. f. 288, Leenu Siimiskeri kiri Aleksander Sibulale : 6. 12. 1975.

RAAMATUKOGUDE KAITSEPÜHAKUD

ROBERT LEE HADDEN

(algus "RK"s nr. 5/1994)

RAAMATUKOGUHOIDJAD JA KÕIGEVÄGEVAM

Raamatukoguhoidjad ja arhivaarid on alati palunud taevastelt jõududelt abi oma hoole alla usaldatud materjalide kaitsmiseks. Raamatud, ürikud ja käsikirjad hävivad kergesti tules, kõdunevad ning langevad putukate ja varaste saagiks. Läbi aegade on pöördutud pühakute, inglite, deemonite ning putukate valitsejate poole, et nad hoiaksid seda, mis väärtuslik ja õrn.

Tänapäeval on raamatukogu raamatud sama kergesti rikutavad kui vanasti. Suudame küll paremini kaitsta dokumente putukate ja kõdunemise eest, aga hape põletab ikka aeglaselt paberikiude, muutes paljud dokumendid mõne aastaga kasutamiskõlbmatuks. Rumal juhtimine, koondamised ja kokkuhoid takistavad informatsiooni kogumist ja säilitamist. Lisaks raamatuid ohustavatele putukatele on tekkinud salapärased elektroonilist infot ähvardavad viirused.

Nii ei jäägi vaesel raamatukoguhoidjal mõnikord muud üle, kui valida, kas lüüa kõigele käega või otsida abi kõrgemalt poolt. Igal maal on aga omad kombesed.

ARAABIA JA MOSLEMI ABI- PALVED

Traditsiooniliselt püüavad araabilased kaitsta oma käsikirju kahel

viisil. Raamatusse tehakse kas püha sissekanne, mis tagab seda kaitsva džinni ehk ingli heasoovlikkuse, või pöördutakse abipalvega prussakate kuninga Kabi:Kaj poole. Nimelt kasutasid araabilased käsikirjade juures kalaliimi ja tärgslisekliitrit, mida prussakad armastavad. Nende kuningalt palutakse kaitset kõigi alamate putukate eest, sest käsikirja söömine on kuninga privileeg. (1)

Süürias nimetati dokumendi esimene ja viimane leht "prussakate kuninga leheks", lootuses, et kuninga võim peletab eemale kõik teised putukad. Neile lehtedele kirjutati: "Oo, Kabi:Kaj, hoia seda paberit!", "Oo, Kabi:Kaj, hoia seda paberit söödikute eest!" või "Oo, Kabi:Kaj, ära söö seda paberit!". (2)

Mõnikord lisandub Kabi:Kaj poole pöördumisele sõna "Hafiz". See religioosse sisuga termin tähendab: "see, kes on õppinud pähe püha koraani". Raamatutes kasutatakse "Hafizi" vanas, "(dokumendi) kaitseja" tähenduses, mida kirjutatakse "ya kabikaj ya hafiz". (3)

KOLOFOONID JA NEEDUSED

Kolofoon oli pabeririba teose kohta käivate andmetega: autori ja kirjutaja nimi, pealkiri, ainevaldkond, kirjastaja, ilmumise koht ja kuupäev, mõnikord ka teksti esimene rida. Paberitükk paistis üriku lehtede vahelt välja ja aitas teost leida. Kolofoon tõendas, et tegemist on õige koopiaga. Sageli pandi ostja tarvis kirja ka teose ridade arv,

1. Pollock, James W. "Kabi:Kaj to Book Pouches: Library Preservation Magic and Technique in Syria of the 1880's and the 1980's West." Middle Eastern Library Association Notes (MELA Notes), Nr. 44, Spring, 1988, p. 8-10.

2. Adam Gacek. "The Use of Kabikaj in Arabic Manuscripts." Manuscripts in the Middle East. Vol. I, 1986, p. 49-53.

3. Ibid. Page 49

teadmiseks, et originaalist pole ümberkirjutamisel midagi kadunud.

Sõna "kolofoon" tuleneb kreeka keelest, kuigi arvatakse, et terminina hakkas seda kasutama alles Erasmus renessansi ajal.

Mesopotaamias õnnistati kolofoonil ka sageli üriku omanikku ja neeti seda, kes tahtnuks seda muuta, põletada, hävitada vee või tulega, kaotada, laenata või lasta see ära varastada. See komme levis heebrea ja araabia kultuuri alale ja sealt omakorda Euroopasse.

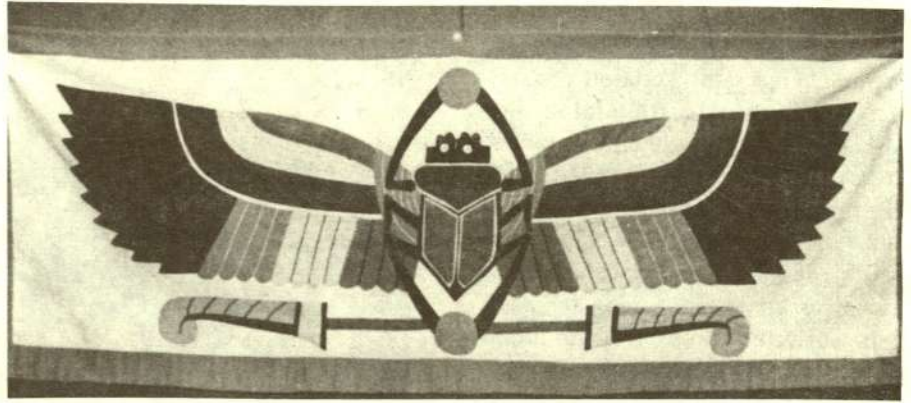
Ka tänapäeval on raamatutes hoiatus autorikaitse õigustest ülestumise eest, kuigi selle sõnastus on kahvatu ja lame, võrreldes iidsete needuste ning taevase viha ähvardustega.

VANADE EGIPTLASTE PÖÖRDUMISED TAEVASTE ABIMEESTE POOLE

Kolmekordselt suur Thoth

Vanade egiptlaste tarkusejumal, müütiline hieroglüüfide looja iibispäine Thoth pidi kaitsma teadlasi ja

Ka sellel tänapäeval nuubia vaibal on kujutatud Ka'd ehk skarabeusi hinge.

neid, kelle hoole all olid templites ürikid, st. raamatukoguhoidjaid ja arhivaare. Käsikirju hoiti karpides, millel oli Thothi kujutis või nimi, mis pidi kaitsma neid hävingu ja varguse eest.

Hieroglüüfikirja saab lugeda kas ülevalt alla või paremalt vasakule. Thothi sümbol teksti alguses - kas iibisesümbol või hilisemal ajal lihtsalt laineline joon, näitab millises suunas peab lugema.

Thothi nimi on kreeka variant egiptuse sõnast "djhowtey". Algselt kujutati teda kuujumalana. Osirise müüdis kaitses Thoth jumalanna Isist raseduse ajal ja ravis terveks Isise poja Horose, keda oli haavanud allilma jumal Seth. Kreeklased samastasid Thothi Hermesega, jumalate kergejalgse käskjalaga, nimetades teda "kolmekordselt suureks Thothiks" ehk Hermes Trimegistoosiks. (4)

Just Thoth pani viimsel kohtupäeval iga inimese südame ühele kaalukaasile, teisele aga sule, tavaliselt jaanalinnu oma. Kui pattudega koormatud süda oli sulest raskem,

visati selle omanik sügavikku igavese krokodilli hammaste vahele. Kui süda oli aga sulgkerge, kandis Thoth sellest ette Osirisele. Nii kujutataksegi Thothi tasakaalus kaalukaasude ja kirjutusvahenditega.

Thoth oli pühade maagiaraamatute autor ja üks taevastest, kes koostas egiptlaste "Surnute raamatu". Ta pani kirja üle kolmesaja küsimuse, mida allilma jumalad inimese hingele Ka'le viimsel kohtupäeval esitasid. Täpsete ja õigete vastuste korral pääses maine patustanu jumaliku karistusest. (5)

Skarabeus ehk sitasitikas

Sitasitikas oli vanade egiptlaste arvates kõige targem olend. Veeretades endast raskemat sõnnikupallikest, millesse muned, tundus ta nii toimekas ja visa. Sitika munad on inimese silmale nähtamatud ja kui noored putukad igal aastal pärast Niiluse tulvavete taandumist välja ilmusid, oleks skarabeus nagu iseenesest ja spontaanselt paljunenud.

4. Encyclopedia Britannica.

5. Encyclopedia Britannica. Samuti märkused ja arutelud Kairo Egiptuse muuseumis, 1981.

Kui inimene suri ja astus viimse-päevakohtu ette, esitasid allilma jumalad talle palju keerulisi küsimusi, millele tuli täpselt egiptuse "Surnute raamatu" kohaselt vastata. Kuna paljud olid tol ajal kirjaoskamatud, ei piisanud isegi kirstu kaasa pandud tekstist, et vale vastusega mitte põrgusse sattuda. Küll aga aitas see, kui preestrid lugesid õiged vastused skarabeusile ette, tapsid ja mumifitseerisid sitika ning torkasid siis surnule kõrva. Kui jumalad surnu teadmisi läbi katsusid, sosistas sitasitikas talle õige vastuse ette.

Skarabeus oli veel ka pitsatihoidja. Sageli graveeriti pitsat kivist sitasitika lamedale kõhule. Hiljem kasutati skarabeusi ovaalset kujutist ehisraami ehk kartušina ning nimeja tiitlipitsatitel. (6)

On teada, et vaaraode-aegsed preestrid jälgisid skarabeusi liikumisteed liivas, mis oli peaaegu alati ring või ovaal. Preestrite jaoks samastus see müstilise nelja püha ringiga, mis ümbritses kirjalikke loitse ja manasid. Seepärast on hieroglüüfide ümber peaaegu alati uuristatud piirjoon. Hiljem, juba rooma ajal, teiseses piirjoon kuldseks paelaks või preestrivööks. Ka tänapäeval ääristatakse kullaga riigilippe ja vappe, mis väljendab seda vana ja enamuse jaoks unustatud uskumust.

Kui pitsat graveeriti pitsati peale kartuši ringi sisse, anti sellega pitsatile tükike omaniku hingest. Kui pitsati omanik dokumendile oma nime ja pitsati alla pani, oli tema hing nüüd korruga kahes kohas. Seepärast oli vanade egiptlaste jaoks monumentidele jäädvustatud vaarao nimi nii oluline. Ei olnud hirmsamat karistust, kui pärast surma nimi kustutada, nagu see juhtus jumalasalgaljast vaarao Ankhentatoniga. Skarabeus karistab igat pitsati müs-

Tantsiv Ganeša. Kaasaegne india pronkskuju.

tilisest piirist üleastujat ning kaitseb niiviisi pitsarit ja sellega pitsati omanikku.

HINDU RAAMATUKOGUHOIDJATE TAEVASED ABILISED

Ganeša (Ganesvha või Ganapati) on elevantipäine tarkuse ja uute ettevõtmiste jumal. Tarkusejumalana teab ta kõike, tänu elevanti peale on tal ka elevanti mälu ja ta ei unusta kunagi midagi. Tema kuju on paljude India ja Sri Lanka hoonete, sealhulgas enamike raamatukogude ukse kohal. Ganeša pani Vyasa etteütlemise järgi kirja eepose "Mahabharata".

Kui Ganeša oma isa Šiva mõõga läbi peast ilma jäi (emaks oli tal Parvati), uitas ta ringi loomade riigis, otsides olendit, kes oleks valmis jumalaga oma pead jagama. Tal oli palju seiklusi, ning ta õppis maistelt olenditelt palju uut, saades selgeks ka kõik keeled. Vaid elevantil oli piisavalt mõistust, et Ganešale oma pea anda, ning tasuks ja õnnistuseks sai tast kõige targem ja pikima elueaga loom. (7)

Teine lugu räägib sellest, et Šiva kahetses, et raius oma pojalt pea maha, ja oma naise mure leevendamiseks lubas esimese ettejuhtuva olendi pea maha võtta ja oma pojale külge panna. Ohvriks sai elevant. (8)

Ganešat peetakse kirja loojaks. Esimese sulepea tegemiseks murdis ta aga ära oma parempoolse kihva. Ganešat kujutatakse sageli nii, et tema kõige tähtsam, ülemises parempoolses käes on murdunud kihvaots. India elevantide kihvad, mis on väiksemad kui nende Aafrika suguvendadel, sobivad sulepeaks üsna hästi. Klassikalises sanskriti kirjapildis on Ganeša auks ja mälestuseks iga tähe kohal horisontaaljooneke.

Tema mälestuspäev hindu kalendris, Vinayaka Chaturathi ehk Ganeša Puja, on liikuv püha, seda peetakse tavaliselt augustis või septembris. 1994. aastal oli see 4. septembril. Traditsiooniliselt süüakse siis puuvilju.

Sageli kujutatakse Ganešat võlukepikesega käes. Sellega pähe kopu-

6. John Ward. The Sacred Beetle: A Popular Treatise on Egyptian Scarabs in Art and History. London: John Murray Co. 1902.

7. Sammanabar. Conversations on Sri Lankan History. Lectures.

8. Encyclopedia Britannica.

tades võib ta kinkida inspiratsiooni või karistada juhme ja puupäiseid.

Ühel Sri Lankas valmistatud batiikal Ganeša mõtiskleb. Tema jalgees istub väike rott. Seda Ganeša kaaslast kujutatakse hindu juttudes alati väga kavalana, nagu seda on traditsioonilise euroopa muinasjutu nutikas rebane.

KRISTLASTE ABIMEHED

Ühest neist, pühast Hieronymusest, kirjutasime me ajakirja eelmises numbris. Viitasime ka Laurentsiusele, kellest nüüd pikemalt.

Laurensius oli üks kuuest 3. sajandi tähtsamast kirikuisast, kelle hoole all olid varakristlikud ürikud ja arhiivid. Tol ajal kiusati kristlikku kirikut ägedalt taga. Paljud kristlased põgenesid Roomast, paljud pidid oma veendumuste eest maksma eluga. 258. aasta 6. augustil võttis imperaator Valerianus Laurentsiuse ja paavst Sixtus II kinni. Mõlemaid ootas märtrisurm.

Kuna Laurentsiuse käes oli arhiiv, siis arvati, et temalt võib teada saada kõigi kirikuliikmete nimed ja Vatikanile kuulunud legendaarsete aarete peidukohad. Ihaldati ka kristlastest rooma ülikute nimekirja, et neilt valitseja kasuks kas kulda nõuda või nad hukata ja vara konfiskeerida. Pärast kinnivõtmist anti Laurentsiusele kaks päeva aega, et kogu kiriku vara imperaatori paleesse toimetada.

Ettenähtud päeval ilmus Laurentsius paleesse, kaasas kõik haiged, kodutud ja vigased kristlased, keda tal oli õnnestunud kokku koguda ja ütles jahmunud imperaatorile: "Siin on kiriku vara ja rikkus!"

Sellise ninaka käitumise eest praeti teda Rooma San Lorenzo kiriku ees aeglasel tulel, et sundida teda loobuma oma usust ja teada saada vajalikud nimed. Kuigi aja-

loolased on kindlaks teinud, et Laurentsiusel löödi pea maha, ei taha tema küpsetamise versioon kaduda ja Laurentsiusel on au olla ka kokkade kaitsepühakuks. Ühe populaarse loo järgi ihanud ta niivõrd taevasse Kristuse juurde, et tal jätkunud jõudu oma piinajaile öelda: "Keerake mind ringi. See külg on valmis."

Püha Laurentsiuse ja paljude teiste kristlaste julge ja väärikas surmale näkkuvaatamine tõi nende usu Roomas au sisse. Paljud inimesed pöördusid kristlasteks.

10. augustil, lauritsapäeval, söövad raamatukoguhoidjad ja arhivaarid oma kaitsepühaku hirmsa lõpu mälestuseks ainult külmi lihalaadiseid. Itaalias aga nimetatakse sumedate augustiööde tähesadu püha Laurentsiuse pisarateks. Vatikani raamatukogus hoitakse reliikviana püha Laurentsiuse pead.

Eestindanud Viivi Verrev

ROBERT LEE HADDEN sündis 1951. aastal USAs Tennessee osariigis. Raamatukogunduse bakalaureuse kraadi omandas ta 1973. a. Põhja-Karolina ülikoolis, magistriskraadi New Yorgi ülikoolis 1981. a. Tal on rahvaraamatukoguhoidja kutsetunnistus 1978. aastast ja meditsiiniraamatukoguhoidja kutsetunnistus 1989. aastast. Ta on töötanud alates 1977. aastast mitmete muuseumide, haiglate ja sõjaväeosade raamatukogudes USAs, Saudi Araabias, Koreas ja Filipiinidel.

Püha Laurentsius de Zurbarani maalil.

RAAMATUKOGUHOIDJA OSKUSSÕNAD

HANS JÜRMAN

Igal alal on oma oskussõnad ehk terminid. Ka raamatukoguhoidjail. Nendeta ei saa me oma erialal suhelda.

Termin peab olema tähenduselt täpne ja määratlus kasutajaile teada. Häda, kui termineina pannakse käiku sõnu (ja koguni dokumentidesse ja ametlikes nimetustesse), täpsustamata nende tähendust. Kuidas saavad nad minna õigesti üldisse kasutusse, kui pole võimalik kusagilt leida nende mõistete definitsioone? Niisuguse anarhia vältimine ongi terminoloogide mure. Kõrvalt vaadates võib paista, et ERÜ terminoloogiakomisjoni ja ERRi terminoloogiasektori autoriteet ei ole küllaldane. Miks sünnib nende poole pöördumata terminitena (pseudoterminitena?) kasutatavaid sõnu? Mõned silma hakkavad ja kõrvu kostvamad näited: *raamatukogukaart, teatmeanalüüs, infoanalüüs, teavik, säilis, üldsussuhted* jne.

Uute mõistete tekkimine ja seniste sisu muutumine ning sellega koos termini tähenduse muutumine on loomulik. Koos muudatusega ei pea vana terminit alati asendama uuega. Pigem ikka täpsustada definitsiooni, kuid jätta termin samaks, kui just ei ole tegemist täiesti seniolematu nähtuse, tegevuse, eseme nimetuse kinnitamisega eesti keeles.

Järgnevalt juhin tähelepanu terminikasutuses korrektilise nõudvaile seikadele ja probleemidele. Kas *informatsioon* ja *teave* on terminitena võrdse tähendusega? Kas raamatukoguhoidja annab tema käsutuses oleva trükisõna ja teiste allikate abil lugejale päringu puhul *informatsiooni* või *teavet*? Vastus küsimusele on praegu üks - kuni pole mõistet *teave* võrdsustatud *informatsiooniga* (*infoga*), ei tule raamatukogus terminina kasutada sõna *teave*. On kõneldud *infoteadusest*, kuid pole kuulnud midagi *teabeteadusest*!

Kõige tähtsamad ja igapäevasemad sõnad raamatukogus on *raamat* ja *raamatukogu*. Kui igal puhul ja alati piirata raamatu mõistet (UNESCO järgi vähimalt 49 trükitud leheküljega mitteperioodiline publikatsioon), siis ei saa ka *raamatukogu* jääda *terminiks*. Asjatult välditakse sõna *raamat* ja püütakse raamatukogus kõnelda *väljaandeist*, *teoseist*, *trükiseist*, *kirjandusest*, *dokumentidest* jm. Ka raamat ise on ajast aega arenenud ja muutunud. Kas Assurbanipali kiilkirjas savitahvlid, Aleksandria papüü-

ruserullid, keskaja kloostris pärjamentkoodeksid on raamatud? *Raamatukogud* eksisteerivad ju ammu enne Gutenbergi. Kas nüüdseid raamatukogusid peaks siis nende koostise muutumise tõttu nimetama dokumendi-, informatsiooni või kes-teabmille kogudeks? Ei, nimetagem *raamatukogus* hoitavat ikka üldmõistest *raamatuteks*: nii kiilkirjas savitahvleid kui heliplaate, papüüruserulle kui magnetofonilinte, käsikirjas pärjamentkoodekseid kui pimedate punktikirjas raamatuid, brošüüre kui noote, maakaarte kui voldikuid, ajakirju kui ajalehti, gravüüre kui käsikirju, diapositiive kui dokumente (viimaseid sõna kitsas mõttes) jne. Kui aruandest loeme, et raamatukogus on 13 579 raamatut, siis teame, et see üksuste arv hõlmab ka ajakirju, maa- ja taevakaarte, brošüüre, voldikuid, leheküüde, noote jm.

Inimest, kes käib raamatukogus, on eesti raamatukogudes kutsustud *lugejaks*. Kas tõesti tekib arusaamatusi, kui tänapäeva lugeja kuulab heliplaati, vaatab fotosid ja filme, kompab sõrmedega pimedate kirja jne. Tõesti *lugemise* sõna täpsel mõttes me sageli ei loe raamatuidki: teatmeraadatut sirvime andmete otsimisel, kunstialbumist vaatame reproduktsioone, noodist mängime heliteost, maakaardilt otsime paiku jne. Ja mis sellest meile, et sõna sõnalt teistest keeltest tõlkides saaksime sõnu terminina: *user, usager, läntagare, Benutzer, asiakas...*

Raamatukogu tervikuna ei saa nimetada *raamatuhooldlaks*. Need pole sünonüümid. Vene keeles on nii vahel küll olnud: *библиотека - это книгохранилище*. Kas meil aga peab olema raamatuhooldla? Mis muid hooldlaid raamatukogus veel on? Ei ole vaja ka fondihooldlat ehk koguhoidlat. Vaid suures raamatukogus on mõnikord vaja täpsustada: *raamatuhooldla, ajakirjahoidla, harulduste hooldla* jt. Hooldla on igas raamatukogus see osa raamatukogu ruumidest, kus hoitakse raamatuid.

Raamatukogus *hoitakse* raamatuid, et lugejad saaksid neid lugeda. See on tavaline ülesanne ja ainult erilistel juhtumitel on õige kõnelda *säilitamisest*, põlishoiust kasvõi igaveseks. Seda arhiiveksemplaride, rariteetide jm. puhul. Ajutise kasutamiseväärtusega brošüürile määratakse *hoiuaeg*, (mitte *säilitusaeg*). Raamatukogu raamatuid ei saa nimetada *säilikuiks* ega *säiliseks*. Esimene on termin arhiivindusest, teine tähendab hoidist või konservi.

On loomulik, et raamatukogust langeb mitmel põhjusel raamatuid välja. Selle kohta tehakse igakord *kustutusakt*, samuti õiendused raamatukogu suuruse ja koostise arvestuses. Ärgu aga selles tähenduses kõneldagu *mahakirjutamisest* või *mahakandmisest* (vene *списание*). Eesti raamatukogudes on selle toimingut märkimiseks olnud sõna *kustutamine*.

Raamatukogus on raamatud korraldatud *kogudeks* ehk *fondideks*. Pidagem silmas, et *kogu* ja *fond* on täpselt sama tähendusega ja ilma vähimagi erinevuseta mõistes. Väikeses raamatukogus on üksainus kogu ehk fond, suurtes mitmeid: *raamatute kogu* ehk *raamatufond*, *ajakirjafond*, *noodikogu*, *teatmekogu*, *arhiivikogu* jne. *Kollektsioon* (inglise *collection*) ei asenda eesti keeles mõistet *kogu*. Tõsi, suures raamatukogus võib olla kogude hulgas kollektsioone, mis on kellegi poolt kogutud (kollektsioneeritud) ja arvel eraldi koguna.

Vene terminoloogia kaudu tulnud sõnaga *fond* kahjuks liialdatakse ja seda kasutatakse valesti. Ei ole vaja rõhutada, et raamat asub *raamatukogu fondis* - ta on lihtsalt raamatukogus (olemas). Ja hoopiski ei saa raamatukoguhoidja minna fondi vaid ikka hooldlasse riulite vahele.

Kui võhik arvab, et raamatukogus käib ainult *laenutamine*, siis tuleb teda parandada. Eriti peab raamatukoguhoidja teadma, et raamatukogus niihästi *laenutatakse* kui ka *laenatakse*. Lugeja ei saa mitte kunagi laenutada, vaid ainult laenata raamatuid lugemiseks. Raamatukoguhoidja on aga *laenutaja*, kes vahendab raamatuid lugejale. Ja kui raamatukoguhoidja võtab endale raamatu lugemiseks, siis on temagi *laenaja*. On täiesti ükskõik, kas raamatukogustatistikas arvestada *laene*, või *laenutusi*. Vahe seisab selles, kummalt poolt asja vaadata.

Sama lugu on *konsulteerimisega*. Kes keda konsulteerib: kas raamatukoguhoidja lugejat või lugeja raamatukoguhoidjat? Raamatukoguhoidja *konsultandina* annab raamatu leidmisel lugejale nõu ja lugeja on nõuande saaja. Vahest loobudagi võõrsõnast ja kõnelda *nõustamisest*? Jäägu kasutusest kõrvale ka inglise keelest (või vene vahendusel) tulnud *buklet*, mille käänamisel sageli eksitakse. Meil on asja iseloomustav sõna *voldik*. "Siin on mitu voldikut turismist."

Register raamatus on olnud selge mõiste: *nimeregister, kohanimeregister*

JOOKSEV RAHVUS- BIBLIOGRAAFIA : LOOTUSTE AEG

KALJU TAMMARU

RRi teenindusdirektor

Vastuseks lugeja kirjale "RKs"
nr. 5/1994

Jooksva rahvusbibliograafia väljaandmine on kujunenud raskelt lahendatavaks mureks nii koostajatele Eesti Rahvusraamatukogus kui ka kasutajatele kõigis eesti raamatukogudes. Rahvusbibliograafia selle osa koostamine, mis registreerib ilmuvaid väljaandeid ja avab perioodika sisu, on olnud alates 1991. aastast Eesti Rahvusraamatukogu töö, mida on ka pidevalt tehtud. Nii kolimised uude majja, kaardimuudatused kui sisulised ümberkorraldused raskendasid seda küll mõneks ajaks, kuid tänaseks on komplekteerimisosakond, mis koostab raamatute osa ("Eesti rahvusbibliograafia. Raamatud", varem "Raamatukroonika"), ja rahvusbibliograafia osakond, mis koostab ajakirjanduse sisu avavat artiklite osa ("Eesti rahvusbibliograafia. Artiklid", varem "Artiklite ja Retsensioonide Kroonika"), oma ülesannete täitmisega graafikusse jõudmas. Sisulistest ümberkorraldustest olgu mainitud üleminekut andmete töötlemisele arvutil, registreerimisele arvutil koostamise ettevalmistamist ja seni kasutusel olnud liigituse asendamist UDKga.

Arvutite kasutuselevõtt pole läinud nii lihtsalt ja kiiresti, kui lootsime. Raamatukogu infosüsteemide osakond on näinud tõsist vaeva programmide koostamise ja käivitamisega. Selge on ka see, et sageli kerkivad lahendamist ootavad küsimused alles töö käigus, siis kui oleme ühe kuu või kvartali materjali sisestanud ja püüame sellest trükiväljaande jaoks maketti saada. Oleme lähtunud põhimõttest, et kogu materjal sisestatakse vaid üks kord. Seda saab siis kasutada nii andmebaasina kui ka trükise koostamisel. Uuest aastast proovime käivitada kataloogikaartide genereerimise samast andmebaasist.

Tänase seisuga saame lubada, et veel novembris läheb trüki "Eesti Rahvusbibliograafia. Raamatud" 1994. a. I kvartali ja jõuluks ka II kvartali vihik. Artiklite osas on trükikojale üle antud jaanuari materjal ja detsembris läheb trüki veebruari vihik. Kuigi arvutite vähesus seab tööle omad piirid, tahame väga alustada 1995. a. väljaannete

bibliograafia ettevalmistamist ja väljaandmist jooksvalt ja operatiivselt.

Tõsine probleem on seniste võlgade tasategemine. Raamatukoguhoidjad ja lugejad on märganud, et "Artiklite ja Retsensioonide Kroonika" varasemaid vihikuid on tasapisi ilmunud. Tänaseks on hilinemisega ilmunud 1989. a. viimased vihikud, 1990. a. komplekt (register ilmub järgmise aasta alguses), 1991. a. nr. 1-2 ja 1993. a. 4 esimese kuu materjal. Oleme püüdnud paralleelselt jooksva bibliograafia käsikirjade ettevalmistamisega töötada ka vanema osaga. Osaliselt on viimaste aastate materjal sisestatud arvutiandmebaasi ja bibliograafia trükiväljaannet valmistatakse ette selle vahendusel, osaliselt on kasutatud tekstitöötlusprogramme. 1993. a. andmed on sisestatud, veel tänavu saame trükikotta anda paar vihikut. Tööd on võimalik kiirendada, kui saaks ühendada personaalarvutid võrguks, milles oleks võimalik analüütilise rahvusbibliograafia sisestamine ja töö temaga mitmes eri arvutis korraga. See aga eeldab raha.

Omaette probleemiks kujuneb trükiväljaannete finantseerimine. Kuna järgmise aasta eelarve projekt ei näe Rahvusraamatukogule ette raha kirjastuskuludeks ja trükkimiseks, tõuseb kõigi väljaannete hind tegelike kulutuste tasemele. Saadame peatselt laiali tellimislehed oletatavate hindadega ja saame tulevikus jooksva rahvusbibliograafia väljaannete tiraaži määramisel lähtuda vaid tellimustest.

Et jooksvat trükitoodangut kajastavad väljaanded ei ilmu või ilmuvad suure hilinemisega, on teinud raskemaks raamatukoguhoidjate ja bibliograafide töö. Andmed on küll alati olnud kättesaadavad Rahvusraamatukogu töökartoteekidest, kuid alati pole olnud aega ja võimalust neid kasutada. Hetkel otsime ka arvutiandmebaaside kopeerimise võimalust, et soovivatele raamatukogudele vajalik info disketil kättesaadavaks teha.

Hetkeseis annab lootust, et suudame ehk tuleval aastal hakata infot jooksvalt andma ja ka võlgade õiendamine läheb senisest kiiremini. Loodame kõigi mõistvat suhtumist ja head tahet.

jne. Kui inglise mõjul kasutatakse siin *indeksit*, siis tuleb sellest segadust. Sest meil on indeks liiki tähistav tingmärk, liigitustabelite järgi määratud number. Pigem kasutame registriga võrdsest *loendit*.

Raamatukoguhoidja teenindab raamatukogus lugejat. See on *lugejateenindus*. Kuid ärge unustagu i-tähele punkti panemata! Samuti - *teatmeteenindus*, *laenutusteenindus*, *infoteenindus* jne. Mitte aga *teenistus!* See on oma kohal mujal: *palgateenistus*, *sõjaväeteenistus*, *jumalateenistus* jne.

Küllap on vene keele mõju teinud seda, et *väljaanne* on meil läinud sinna, kus teda olla ei tohi. *Kordustrükk* ei ole eesti keeles 2., 3., 4. jne. *väljaanne*, vaid 2., 3., 4. jne. *trükk*. Vene *выпуск* ei tõlgita *väljaandeks*. Kui midagi ilmub eri aegadel mitmes osas, siis on see I, II, III jne. *anne*, *vihik* vm., kuid mitte *väljaanne*. Sõna *väljaanne* tähendab teose ilmumise, publitseerimise, avaldamise kuju: *teaduslik väljaanne*, *rahvaväljaanne*, *illustreeritud väljaanne*, *kooliväljaanne*, *iluväljaanne*, *taskuväljaanne* jne. - kõik ühest samast teosest! Hoopis väär on raamatut asendada sõnaga *väljaanne*: raamatukogus on 13 579 väljaannet(?!).

Vene terminite eeskujul on käiku läinud hulk liitsõnu ja sõnaühendeid, kus eesti keeles saab läbi hoopis lühemalt. Nii on mitmel pool asjatud epiteedid *raamatukogulik*, *bibliograafiline*.

Kreeka *biblio-* on andnud suure hulga termineid võõrsõnadena: *biblioteek*, *bibliograafia*, *bibliofiilia*, *bibliomaania*, *bibliotsiid*, *biblioloogia* jne. Peab aga silmas pidama, et see ei ole lühend sõnast bibliograafia, vaid osutab otse raamatule - kreeka *biblos*. Selle pärast pole õige *bibliokirje* (*bibliograafiline kirje*), *bibliokartoteek*, (*artiklite kartoteek*) jmt. Ning *bibkollektor* vajab parandamist *bibliokollektoriks*.

Näeme, et täpsustamist ja parandamist nõudvaid oskussõnu on küllalt. Kuid vaja on ka uusi termineid. Meil puudub ikka veel termin, mis võtaks kokku kõik raamatud, mis pole ilukirjandus. *Teaduslik raamat*, *teaduskirjandus* - need viivad aga mõttekäigu teadusliku uurimistöö ja selle tulemuste juurde. Aga *populaar-teaduslik teos*, *käsiraamat*, *entsüklopeedia*, *õpik*, *sõnaraamat* jne. - mis need on kokku? *Teadmisaamatud?*

Terminoloogia täieneb aina, sest elu toob juurde uusi mõisteid. Raamatukoguhoidja pidagu ise silmas, et tema oskuskeel käiks ajaga kaasas.

RAAMATUMAAILMA HALDJATE KÄES ON VÕLUKEPIKE

REET ROOSI

Eesti Lasteraamatukogu

Aeg on teha kokkuvõtteid raamatukogupäevadest, mis toimusid 20.-30. oktoobrini 1994. aastal märksõnade "laps" ja "raamat" all. 1993. aastal raamatukogupäevade teemat välja kuulutades mõeldi eelkõige laste lugema õpetamisele ning täiskasvanute osale lugemisinnustuse süvendamisel. Mõju oli ka UNESCO otsusel – 1994. aasta on pere aasta. Tähelepanu perele on täiesti õigustatud. **Perekond, laps ja lugemine** on omavahel tihedalt seotud. Majanduse ja tehnika tormiline areng on lõhkumas perekonna sisemist kooskõla terves maailmas. Kõigil nähtustel on heade kõrval ka halvad. Näiteks kompuuter ja video rikuvad nägemist, soodustavad liikumisvaegust, vähendavad lugemisoskust, ka üldist kultuurihuvi. Lugemise ja raamatu väärtustamine pole lihtsalt sõnakõlks. Raamatukogutöötajate teame seda väga hästi, kuid elu kiirus ja mugavuseotsing uinutavad ohutunde. Ent raamatumaailma haldjatena on meie käes võlukepike, millega muuta olukorda.

Taolised mõtted keerlesid raamatukogupäevade korralduskomisjoni liikmete peas, kui asusime programmi arutama.

Komisjon alustas oma tööd juba aasta algul. Päevade korraldamise pearaskus langes Eesti Lasteraamatukogule ja ERÜ büroole. Komisjoni esinase vastutusrikast ülesannet täitis Lasteraamatukogu direktress Anne Rande. Komisjoni kuulusid ka mitmete organisatsioonide (IBBY Eesti sektsioon, EstRA) ja massiteabevahendite esindajad. Anne Rande mõtet nimetada 20. oktoober "ettelugemise päevaks" toetasid kõik liikmed. Sellel päeval ei kavatsetud häid raamatuid lugeda üksnes omaette, vaid teistelegi ette. Lugeda kõikvõimalikes kohtades – koolides, lasteaedades, laste- ja turvakodudes, vanadekodudes, televisioonis, raadios jne. – vastukaaluks rumalusele, tigidusele, julmusele ja vaimupimedusele, mida nii sageli kohtame. Raamatukogupäe-

vade üleskutsed saadeti kõikidele raamatukogudele, millele vastati mai alguseks eelinformatsiooniga planeeritavatest ettevõtmistest, teiste hulgas ka vene koolidest.

Ka lasteraamatukogus algasid ettevalmistused raamatukogupäevadeks varakevadel. Vabariikliku keskuse ja Tallinna lapsi teenindava raamatukoguna soovisime kokku panna mitmekesise ja vaheldusrikka programmi. Ettlugemise päeva mõte vajas tutvustamist ja selgitamist ka pressi vahendusel.

Raamatukogupäevadele andsid oma näo muumitrollid. Huvitav, et Tove Janssoni 80. sünnipäev sattus just pere aastale. Muumioru elanikud moodustavad ju mõnusa pereringi, kus igapäev on omad meeldivad ja ebameeldivad omadused, hinges omad rõõmud ja hirmud. Kõigil neil on aga õigus ning võimalus vabalt, nagu süda ihkab, minna ja tulla. 26.-27. oktoobrini toimus Lasteraamatukogu korraldusel kaasaegse lastekirjanduse rahvusvahelise seminari II osa (I osa toimus 9.-11.03.94.), mis pühendati pere aastale ja Tove Janssoni juubelile. Rahvusvaheline seminar "Muumid ja meie" leidis aset Rahvusraamatukogus ja oli mõeldud eelkõige laste- ja kooliraamatukogude töötajatele. Mitmed raamatukoguhoidjad küsisid meilt, miks me valisime seminari peateemaks muumitrollid. T. Janssoni raamat ilmus ju 1975. aastal ning on tänaseks muutunud rariteediks. Nooremad lugejad pole raamatut isegi näinud. Avaldatud pildikoomiksid ei korva ometi raamatut, nagu ka Soome Televisioonis näidatav joonisfilmisari. Seminar andis sellele küsimusele vastuse. Meil on vähe räägitud T. Janssoni loomingust kui lastekirjanduse fenomenist. T. Janssoni loomingu filosoofiline alltekst pakub mõtlemisainet igale eale. See raamat köidab ka täiskasvanuid.

Soomes on muumid muutunud kaubaartikliks. Enne kui taoline "muumibuum" Eestisse jõuab, peak-

sime meie, täiskasvanud, õpetama lastele tõelise kultuuri eristamist massikultuurist. Et Eesti lapsed muumiperet tunnevad, näitas Lasteraamatukogu ja IBBY Eesti sektsiooni poolt korraldatud joonistusvõistlusele saanud tööde arv – ligi 500. Enamasti oli kujutatud Muumitrolli, Muumipapat ja Muumimammat. Ilmnesid ka joonisfilmi mõjud, sest üsna sageli oli kujutatud Tusklikku – soomekeelse nimega Niiskuneitit, kes raamatus vaid ühest loost läbi lipsab. Joonistajad olid enamuses 8-10 aastased. Kõige vanemad osavõtjad olid Rakvere Gümnaasiumi 9. klassi õpilased. Näitust võis näha Tallinnas, Kodulinna Maja ruumides 29.10.-7.11.94. aastal. 29. oktoobril korraldas Lasteraamatukogu koos IBBY Eesti sektsiooniga eelnimetatud asutuses "muumipäeva", kus osales üle 300 lapse. Muumitrall leidis laialdast kajastamist ka ajakirjanduses ja raadios.

Lasteraamatukogule saanud eelja järelinformatsioonile tuginedes võib väita, et raamatukogupäevad Eestis olid täis tegemisi. Nii andmiskui saamisrõõmu jätkus noortele ja vanadele, lugejatele ja raamatukoguhoidjatele. 20. oktoober, "ettelugemise päev" möödus samuti sündmusrikkalt. Kuigi konkreetset teemat ei antud, olid ettelugemise tunnid peamiselt eesti muinasjutude päralt. Enamasti lugesid raamatukogutöötajad ja õpetajad lastele ette.

Eesti Lasteraamatukogus tutvustati Tallinna koolide õpilastele muumitrolle ja Janssoni loomingut lähemalt, peeti viktoriini ja joonistati lemmik-kangelasi. Ettlugemise hommiku kavas oli L.A.Goeddert'i "Ostetud isa". Jutustasime muinasjutte ja võtsime osa lastekirjanduse viktoriinist. Haapsalu Lasteraamatukogus lugesid lapsed ka raamatukogutädid. On hea, et ei unustatud haigeid ja puuetega lapsi. Narvas ja Elvas loeti muinasjutte haiglate lasteosakondades, Viljandis Lasteabikeskuses. Tallinna I Eriinternaatkoolis loeti muinasjutte,

joonistati ning mängiti lauanukuteatrit. Ettelugemise päev läks igati korda. Loodame, et sellest kujuneb iga-aastane traditsioon ka igas Eesti kodus. Nagu arvata võiski, korraldasid maakondades üritusi peamiselt lasteraamatukogud ja koolid, kuid kõrvalt vaatama ei jäänud ka lasteaiad, haridusosakonnad, -koon-
dised, raamatuhingud.

Oluline teema, mida käsitleti, oli lapse lugema õpetamine ning lugemis-
oskuse arendamine. Eesti Lugemise Ühing korraldas Rahvusraamatukogus 28. oktoobril seminari laste lugema õpetamise suundadest, kus selle ala korüfeed Eesti kõrgkoolidest kõnelesid oma põhimõtetest õpetajatele ja teistele lastega tegele-
jaile. Eesti Lugemise Ühingu president, Tallinna Pedagoogikaülikooli dotsent Aira Lepik tutvustas Rahvusvahelise Lugemise Assotsiatsiooni programme ja projekte ning võimalusi neis osaleda. Tartu Ülikooli logopeedia ja emakeele didaktika õppetooli professor Karl Karlep peatus lugema õpetamise teoreetilistel küsimustel, TÜ lektor Kaja Plado lugemise kontrollil ja enesekontrollil. TPÜ algõpetuse didaktika õppetooli professor Eha Hiie analüüsis Eesti algklassiõpilaste lugemisostkust, Lilian Kivi tegi ülevaate lugema õpetamisest Eestis ja sama ülikooli lastekirjanduse lektor Mare Mürsepp tutvustas uut, enda koostatud aabitsat ning selle tausta. Samal teemal toimus lasteaiakasvatavate seminar ka Võru Lasteraamatukogus. Tallinna Keskraamatukogus kohtusid raamatukogutöötajatega Tallinna linnajagude haridusosakondade eelkoolinõunikud. Arutati koostöö paremat korraldamist. Viljandi Lasteraamatukogus viidi läbi 6ndate klasside ankeetküsitlus raamatukogu kasutamise sageduse ja tulemuslikkuse väljaselgitamiseks.

Eesti Lasteraamatukogus toimunud ettevõtmised õnnestusid igati hästi. Eksponeeriti temaatilisi näitusi, kutsuti külla lasteaiarühmi, tutvustati algklassiõpilastele raamatukogu kasutamist, kohtuti kirjanike ja raamatukunstnikega jne. Aga seda kõike teevad raamatukoguhoidjad aasta läbi. Põlvamaal korraldati

Muumitrall Tallinna Kodulinna Majas

kirjandusel põhinev joonistuskonkurss, Jõgevamaal aga viiendat korda isetegevuslik raamatukonkurss "Olene muinasjutuvestja". Lääne maakonna lapsed joonistasid, voolisid, tikkisid, õmblesid Muumioru elanikke ja saatsid oma tööd võistlusele. Kõik tööde autorid kutsuti muumipäevale. Ka väiksemates kohtades tehti palju imelist. Näiteks Tapa Lasteraamatukogus, kus töötab kaks raamatukoguhoidjat, suudeti anda igale päevale oma nägu ja tähendus. Rakvere Lasteraamatukogu muutus jututareks, kus lisaks muinasjuttude kuulamisele võis lahendada mitmesuguseid ülesandeid, osaleda loteriis, kirjutada "Hea Lapse" kirjakasti. Jututarest pärineb ka idee lasteraamatutekonkursist, millest võtsid osa Rakvere koolid. Rakvere Gümnaasiumi 6.-8. klasside õpilased instseneerisid raamatuklaame uutele ja vanadele lemmikutele. Võrus korraldati tekstiga raamatusoovituste võistlus. Maakonna parimaid auhinnati 29. oktoobril raamatukogupäevade lõpupeol. Raamatukogupäevadest ei jäänud kõrvale venekeelsedki koolid. Tartu Lasteraamatukogus näiteks mängiti vene koolidele nukulavastust "Memme musi" ja vesteldi W. Disney kangelastest. Narvas peeti ülelinnaline kirjanduslik mäng "Lõbus detektiiv". Mitmes maakonnas korraldati kogupere üritusi. Pärnu teatris "Endla" toimus 20. oktoobril raamatu-

ühingu, haridusosakonna, noorsooameti ja maakonna keskraamatukogu ettevõtmisel pidu -- loterii, kohtumiste ja mõistagi teatrietendusega. Haapsalu Kultuurimajas toimus 30. oktoobril perepäev. Tallinnas Salme Kultuurikeskuses peeti samal päeval "Miki-Hiire pillerkaar", kus keskuse raamatukogu osaks oli koostada näitused. Etendus läks täissaalile, kuulutati välja isegi kordus.

Raamatukogupäevadele eelnes 10. septembrist 10. oktoobrini raamatute kogumise aktsioon. Maakondade keskraamatukogud, Rahvusraamatukogu ja Tallinna Keskraamatukogu võtsid vastu annetusi nii teistelt raamatukogudelt kui üksikisikutelt. Kirjandus ei ole veel lõppenud ja on vana sellest kokkuvõtet teha. Igatahes senini on annetusi tehtud heldelt. Juba on raamatud omale uued omanikudki leidnud. Näiteks sai Eesti Piirivalve Valga piirkond 500 ja Valga Krooniliste Haigete haigla 100 raamatut, ilma ei jäänud ka Valga turvakodu.

Raamatukogupäevad näitasid, et raamatukogude suhted ajakirjandusega on paranenud ja tihenunud. Esmakordselt jõudis tänu Reklaamiteleviisioonile telekraanile ka reklaam raamatukogupäevade kohta. Kuigi raamatukoguhoidjale on kõik päevad raamatukogupäevad, tuleb öelda - kohtumiseni uutel raamatukogupäevadel!

RAAMATUKOGUTEHNOLOOGIA KONVERENTSIL JA NÄITUSEL ÜHENDATUD KUNINGRIIGIS

SIRJE VIRKUS

7.-8. septembrini 1994. peeti Hatfieldis Ühendatud Kuningriigi Hertfordshire Ülikoolis info- ja raamatukogutehnoloogia konverents ja korraldati näitus "Libtech International 94". Esmakordselt korraldati see konverents ja näitus 1985. aastal, mil ta kandis nime "Library Technology Fair". 1993. aasta konverentsist oli osavõtjaid juba ligi 2000 enam kui tosinast riigist. Iga-aastase konverentsi populaarsuse peamiseks põhjuseks peetakse info- ja raamatukogutehnoloogia laialtlevikut tutvustamist sellel.

"Libtech International 94le", kümnele sellelaadsele konverentsile, kutsuti külalisi Kesk- ja Ida-Euroopast, sest enamik selle regiooni raamatukogusid on tehnoloogiliselt rakendamisel samal tasemel, kui konverentsi korraldajamaa oli 1985. aastal.

"Open Doors" raamatukogutehnika programmi raames võttis konverentsist osa ka 11 Eesti raamatukogude automatiseerimisega tegelevat spetsialisti.

Konverentsil pöörati tähelepanu peamiselt meditsiinispetsialistide informeerimisele. Kavas oli ligi 50 eriseminari, millele lisaks korraldati tootetutvustused "Väikesed raamatukogusüsteemid" (*Small Library Systems*) ja "CD-ROM süsteemid ja võrgud" (*CD-ROM Systems & Networks*).

Järgnevalt üritustest, milles osalesin.

Kogu päeva hõlmava üritusena reklaamitud **konverentsi curriculumide arengust** osutus umbes poolteist tundi väldanud Briti Informatsiooni ja Raamatukogundushariduse ning -uuringute Assotsiatsiooni (*British Association for Information & Library Education and Research / BAILER*) avatud paneeldiskussiooniks, mille ainsad külalised olid Slovakkias ja Eestist. BAILERi juures tegutseb rida erinevaid töögrupe, mis jälgivad raamatukogunduse ja infoteaduse eriala erinevate distsipliinide arengut (näiteks infokorralduse, kirjereeglite, töökohauuringute jm. töögrupp).

8. septembril olin CTI raamatukogu- ja infouuringute keskuse ja Laughborough Ülikooli raamatukogu- ja infoteaduse osakonna seminaril, kus käsitleti **infooskuste arendamise tarkvarapakette** (*Information Skills Packages*). Osavõtjad tutvusid Ühendatud Kuningriigi raamatukogunduse õppeasutustes raamatukogundustudengite õpetamisel kasutatavate tarkvarapakettidega (*Professor PC, Speed Rea-*

der, Peter Harrison PC Training Courseware - Excel, Thinking Positively, Planning Your Work, Idealist Tutorial jt.) ja, vastates ankeedile, andsid neile oma hinnangu. Pakutud tarkvarapakettidest on *WordPerfect, Excel ja Idealist* kasutusel Tallinna Pedagoogikaukooli infoteaduste osakonnas. *Sidekick* on isikliku info organiseerimise pakett, mis pakub järgmisi teenuseid: märkmik, kalkulaator, kalendermärkmik, aadresside ja telefonide märkmik, ASCII tabeli lehitsemine ja sidevahendid. *Effective Presentations* on kavandatud esinemise õpetamiseks ja *Individual Training for Project Management* annab ülevaate projekti planeerimisest kuni selle kontrollini. Seminaril omandatud teadmised ja sellelt kaasa toodud materjalid on vajalikud, kuna TPÜ infoteaduste osakonna vähete arvutite mäluressursid on ammendatud ning õige ja otstarbeka tarkvara muretsemine on olnud pidevalt arutlusel.

Osalesin ka väikeste raamatukogusüsteemide presentatsioonil. *Adlib Information Systems Ltd.* tutvustas reaajas multikasutajaga andmebaasi-ohjesüsteemi ja integreeritud raamatukogusüsteemi ADLIB. Seda süsteemi kasutab umbes 100 raamatukogu maailmas ning süsteem on levinud lisaks akadeemilistele, rahva- ja ärraamatukogudele ka arhiivides, muuseumides ja kunstigaleriides.

Inheritance Systems tutvustas integreeritud raamatukogusüsteemi *Heritage*, mida rakendatakse Ühendatud Kuningriigi 400s raamatukogus ja mis on sobilik kooli-, meditsiini- ja ärraamatukogudele.

Soutron Ltd. toodangust tutvustati integreeritud süsteeme *Sydneyplus LMS* ja *TME Soutron Library System*. Viimast kasutatakse korporatsioonide, seadusastuste, kohaliku omavalitsuse ja kooliramatukogudes. Ülevaate sai ka tekstiandmebaasi otsisüsteemist *Immagi Plus*. Firma tooted on leidnud ulatuslikku rakendust Kanadas.

Polyphot Ltd. (UK) multimeediaal baseeruv tarkvarasüsteem POLYBASE katab kõik infokorralduse vajadused ja süsteem DIDEROT automatiseerib laenu- tustegevuse ja teised rutiinsed raamatukogutööd.

Softlink Europe Ltd. integreeritud raamatukogusüsteem ALICE on Austraalias levinud OASISE Euroopas leviv versioon (Islandil EMBLA nime all). Süsteemi rakendatakse peamiselt Ühendatud

Kuningriigi koolides ja ärraamatukogudes Seda kasutatavate raamatukogude arv ulatub 2000ni ja see suureneb kiiresti.

Softlinki raamatukogutarkvaral on kolm erinevat versiooni:

- 1) rahvaraamatukogude,
- 2) ärraamatukogude,
- 3) kooliramatukogude

tarbeks. See tarkvara on moodulsüsteemiga ja lubab raamatukogul valida parasjagu vajatava mooduli, mis omakorda võimaldab raamatukogu automatiseerida etapiviisiliselt. Moodulid jagunevad standardmooduliteks (juhtimine, aruandlus, ringlus, raalkataloog), nende edasiarendusteks (komplekteerimine, perioodilised väljaanded, kommunikatsioon, indekseerimine, kaugpäringud jne.) ja erimooduliteks (viivised, RVL, kaugkataloogimine, CD-ROM teenused jne.).

Seminaridest vaba aeg kulus tutvumiseks rikkaliku info- ja raamatukogutehnoloogia näitusega, mille 101 eri väljapaneku kohta andsid informatsiooni kirjalik teejuht ning üldjuurdepääsuga multimeediateejuht, samuti *newsletter Offline*.

Konverentsimuljeid üldistades tundub, et raamatukogusüsteemide arengut iseloomustavad kõige paremini kolm märksõna: "connectivity" (ühilduvus), "standards" (standardid) ja "networking" (võrgutöö). Domineerivad integreeritud raamatukogusüsteemid. Räägitakse raamatukogusüsteemide teisest põlvkonnast, mis tähendab, et paljud raamatukogud on jõudnud esialgselt valitud süsteemide vahetamiseni arenumate vastu. See on loomulik protsess, mille põhjus on raamatukogu enda vajaduste muutumine ja püüd käia kaasas infotehnoloogia nõuetega. Iseloomulik on ka, et süsteemid levivad üle tootjamaa piiri. Mitmed Austraalia süsteemid on võetud kasutusele Ühendatud Kuningriigis (*Stowe's Book Plus*), inglise süsteemid Austraalias (*TINLIB*) ja Skandinaaviamaades (*LIBERTAS*), taani süsteem *Supermax* Ühendatud Kuningriigis, Kanada ekspordib *GEAC*'i ja *Multilis*'i ja impordib *Dynix*'i ja *Dobis/Libist* jne. On märgata nõudluse kasvu mitmekeelsete süsteemide järele.

Peab siiski märkima, et konverents ei olnud nii rahvusvaheline, kui oleks võinud arvata eelreklaami põhjal, vaid nii konverentsi külaliste kui väljapanekute osas väga Ühendatud Kuningriigi keskne.

1994. AASTAL TPÜ INFOTEADUSE ERIALA LÕPETANUTE DIPLOMITÖÖD JA LÕPUTÖÖD

Koostanud Juli-Ann Siimpöeg

TPÜ infoteaduste osakond

DIPLOMITÖÖD

1. AUS, EVE

Raamatukogunduse- ja infoteadusalane välismaine trükis Eesti suuremates teadusraamatukogudes (1985-1994) / Juhendaja prof. E. Rannap. - 178 lk. - Bibl. lk. 37-40 (22 nim.).

Välismaise raamatukogundus- ja infoteadusliku kirjanduse Eesti suuremates raamatukogudes leidumuse ning temaatika analüüs. Töö tulemusena on koostatud trükiste kirjandusnimestik ning arvutiandmebaas (1045 kirjet). Uurimus sisaldab ka telefoniküsitluse vastuseid, mille eesmärk oli selgitada Eesti suuremate teadusraamatukogude töötajate arvamust erialakirjanduse leidumuse ja kasutamise kohta. Küsimustele vastasid keskastme juhid.

2. BÖCKLER, MARTINA

Eesti Patendiraamatukogu ja tema kasutajaskond / Juhendaja T. Markus. - 135 lk. - Bibl. lk. 121-123 (22 nim.).

Käsitletakse Eesti Patendiraamatukogu fondi, tegevuse üldpõhimõtteid ja toodud on kahe tähtsama kasutajategrupi hinnangud nimetatud raamatukogule.

3. FELT, KAIRI

Tallinna vanimad koolid (asut. 13.-16 saj.) ja nende raamatukogud / Juhendaja prof. M. Lott. - 113 lk. - Bibl. lk. 102-108 (160 nim.).

Uurimus Tallinna esimestest koolidest ja nende raamatukogudest. Töö annab ka ülevaate hariduse ja kirjasõna varasemast arengust, levikust ja kvaliteedist kesk-aegses Tallinnas.

4. KAERAMAA, KERSTI

Suhtlemispsühholoogia rakendamise raamatukoguteeninduses / Juhendaja dots. A. Lepik. - 105 lk. - Bibl. lk. 87-94 (107 nim.).

Ülevaade suhtlemispsühholoogia põhitõdedest ja nende rakendamisest igapäevaelus, eriti raamatukogunduses. Töös on kasutatud nii üldisemaid kui konkreetselt

raamatukogutööle pühendatud käsitlusi. Sisaldab mitmes Tallinna raamatukogus läbi viidud ankeetküsitluse tulemusi.

5. KALVIK, KAI

Eesti rahvarõivad. Bibliograafia aastast 1918-1940 / Juhendaja prof. M. Aasmets. - 149, [13] lk. - Bibl. lk. 144-149 (65 nim.).

Uurimuses jälgitakse etnograafia arengut ning rahvarõivaste kujunemist igapäevarõivast peorõivaks Eesti Vabariigis aastatel 1918-1940. Sisaldab temaatilise kirjandusnimestiku sel perioodil ilmunud eestikeelsete rahvarõivaid käsitlevate publikatsioonide kohta (581 kirjet). Nimestikule on lisatud nimerregister ning register eesti rahvarõivaste kohta paikonniti. Bibliograafia võiks huvi pakkuda tööõpetustudengitele ja etnograafidele.

6. KURVITS, EVE

Eesti filmiaastad 1963-1964 / Juhendaja v.-õp. E. Uverskaja. - 233 lk. - Bibl. lk. 172 (5 nim.).

Ülevaade aastatel 1963-1964 ilmunud Eesti filmikirjandusest ja Eesti selle perioodi filmitoodangust, samuti Tallinna kinode repertuaarist 1964. aastal ja tänapäeva Eestis. Sisaldab vaadeldavatel aastatel ilmunud filmikirjanduse nimestiku ning autorite ja anonüümsete trükiste registri.

7. LEESMENT, BERTA

Õpetajad O. Lutsu nim. Tartu Linna Keskraamatukogu ja Tartu Ülikooli Raamatukogu lugejatena. Pedagoogika kirjandus O. Lutsu nim. Tartu Linna Keskraamatukogus / Juhendaja prof. E. Rannap. - 68 lk. - Bibl. lk. 35 (6 nim.).

Uuritakse ja võrreldakse kahe erineva sisu ja komplekteerimis põhimõttega raamatukogu pedagoogidest kasutajaskonda. Tööle on lisatud Tartu Linna Keskraamatukogus leiduva pedagoogikakirjanduse alfabeetiline nimestik, mis moodustab ühe osa Eesti Vabariigi pedagoogikakirjanduse andmebaasist.

8. LOMAN, EVELIN

Patendialane välisperioodika / Juhendaja T. Markus. - 112 lk. - Bibl. lk. 94-99 (65 nim.).

Uurimus tööstusomandi kaitse objekte käsitlevast välisperioodikast, selle leidumusest Eesti raamatukogudes ning kasutamisest spetsialistide poolt.

9. LUGUS, KAI

Jõgeva Maakonna Keskraamatukogu ja tema lugejaskond / Juhendaja J. Andersoo. - 57 lk. - Bibl. lk. 45 (8 nim.).

Raamatukogu lugejaskonna senisest paremaks tundmaõppimiseks korraldatud ankeetküsitlus ja selle tulemuste analüüs.

10. LUHTHEIN, OLEV

Rahvaraamatukogud Rootsis / Juhendaja prof. E. Rannap. - 61 lk. - Bibl. lk. 61 (13 nim.).

Käsitletakse Rootsi rahvaraamatukogude arengulugu ja seisundit tänapäeval ning võrreldakse Rootsi rahvaraamatukogusid Skandinaaviamaade ja Eesti vastavate asutustega.

11. LAANEMETS, ANNE

Eesti kirjastajad, trükkalid ja raamatu-kaupmehed 20. sajandi algupoolel (kuni 1940) : Bibliograafiline aspekt / Juhendaja prof. M. Lott

Esitatakse lühielulood, mis on koostatud trükis ilmunud materjalide põhjal. Igale eluloole on lisatud allikate loetelu. Analüüsitakse vastava kutseala esindajate biograafilisi andmeid: sünni- ja tegevuspaika, hariduskäiku, sotsiaalset päritolu jm.

12. MAASALU, AIVI

Lugemise käsitlusi eesti ajakirjanduses, 1918-1940 : Kirjanduslikke aspekte / Juhendaja prof. M. Aasmets. - 109 lk. - Bibl. lk. 103-107 (92 nim.).

Bibliograafiline ülevaade aastatel 1918-1940 eesti perioodikas ilmunud lugemise ja lugemisprobleemide käsitlustest. Sisaldab anoteeritud teemanimestikku (103 kirjet).

13. MEIUS, KRISTINA

Eesti intelligentsi lugemusest 19. sajandi lõpul ja 20. sajandi alguses memuaarkirjanduse põhjal K. A. Hindrey, A. Adson, H. Visnapuu, V. Mettus, H. Mäelo, A. Raag / Juhendaja prof. M. Lott. - 123 lk. - Bibl. lk. 115-120 (71 nim.).

Retrospektiivne pilguheit sajandivahetuse eesti intelligentsi seitsme silmapaistva esindaja lugemusele memuaaride, kaasaegsete mälestuste, kirjavahetuste ja monograafiate põhjal.

14. METS, REGINA

Rapla Keskraamatukogu teenindus lugejate hinnanguis / Juhendaja prof. E. Rannap. - 68 lk. - Bibl. lk. 61-62 (17 nim.).

Analüüsitakse rahvaraamatukogu lugejateenindust Rapla Keskraamatukogu näitel. Antakse ülevaade rahvaraamatukogude olemusest ja funktsioonidest, tutvustatakse nõudluse- ja turu-uuringut rahvaraamatukogus. Autor on läbi viinud kaks ankeetküsitlust Rapla keskraamatukogu lugejate ning raamatukoguhoidjate hulgas, selgitamaks välja mõlema poole suhtumist selle töösse. Antud töö on üks etapp komplekssest rahvaraamatukogu turu- ja nõudluse uuringust.

15. MIKUMETS, SIRET

Pedagoogikakirjandus : Leidumus ja kasutamine Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogus / Juhendajad dots. S. Roomets, A. Iho. - 87 lk. - Bibl. lk. 85-87 (13 nim.).

Antakse lühiülevaade TTÜ Raamatukogu fondi kujunemisest ja tema komplekteerimispõhimõtetest. Uurimuse põhiosa moodustab vaatluse all oleva raamatukogu pedagoogikakirjanduse nimestik (432 kirjet) ja selle analüüs. Vaadeldakse pedagoogikakirjanduse kasutamist ja kasutajaskonda TTÜs. Töö moodustab ühe osa kavandatavast Eesti Vabariigi pedagoogikakirjanduse andmebaasist, mis peaks sisaldama teavet pedagoogikakirjanduse leidumuse kohta kümnes Eesti raamatukogus.

16. MOLODTSOV, HEIDI

Eesti filmikirjandus 1961. aastal / Juhendaja v.-õp. E. Uverskaja. - 90 lk. - Bibl. lk. 90 (10 nim.).

Jälgitakse Eesti kinematograafia arengut läbi aegade, iseloomustatakse 1961. aastal tegutsenud filmistuudioid ja nende

filmitoodangut. Lähemalt vaadeldakse ja analüüsitakse teemade kaupa kõnealusel aastal Eestis ilmunud filmialaseid publikatsioonide. Tööle on lisatud 204 kirjet sisaldav isikunimedest registrist filmikirjanduse nimestik.

17. MÄEOTS, PIRET

Pedagoogikakirjanduse leidumus, kasutamine ja lugejaskond Pedagoogikaülikooli raamatukogus / Juhendajad dots. S. Roomets, A. Iho. - 89 lk. - Bibl. lk. 89 (3 nim.).

Uurimus koosneb alfabeetilisest kirjandusnimestikust (515 kirjet) ja selle analüüsist. Välja on jäetud kitsa spetsiifikaga ja puhtalt erialane kirjandus, õpikud ja meetodilised materjalid. Nimestik on Eesti Vabariigi pedagoogikakirjanduse koondkataloogi (arvutiandmebaas) osa. Tutvustatakse ka TPÜ raamatukogu komplekteerimispõhimõtteid.

18. MÄNNAMAA, SIIRI

Eesti intelligentsi lugemusest 19. sajandi lõpul 20. sajandi alguses memuaarkirjanduse põhjal : Johann Köpp, Jaan Lattik, Märt Raud, Karl Rumor, Gustav Ränk, Ain Kalmus / Juhendaja prof. M. Lott. - 75 lk. - Bibl. lk. 69-72 (45 nim.).

Uuritakse Eesti haritlaskonna lugemust ja lugemise mõju isiksusele. Allikatena on kasutatud töö pealkirjas mainitud isikute mälestusraamatuid.

19. NEEME, EDA

Raamatukogu kasutajaskond ja selle kujunemist mõjutavad tegurid aastatel 1991-1993 / Juhendaja dots. K. Veski-mägi. - 55 lk. - Bibl. lk. 55 (3 nim.).

Uuritakse millistest teguritest oleneb Aruküla raamatukogu kasutatavus ja laenutuste arv ning, millist mõju raamatukogu kasutamisele avaldab tema teeninduspiirkonna elanike tegevusala, haridus, vanus ja sugu.

20. NILBE, SIRJE

UDK kasutamine arvutikataloogides ja andmebaasides / Juhendaja A. Normak. - 102 lk. - Bibl. lk. 81-94 (167 nim.).

Kirjeldatakse rahvusvahelise kümnendliigituse (UDK) arengut, levikut, praegust seisuga kasutamist automatiseeritud infosüsteemides, eriti raamatukogu arvutikataloogides. Püütakse hinnata UDK perspektiive indekseerimise ja aineot-

singu vahendina Eesti teadusraamatukogude tulevases koondkataloogis.

21. ORO, MARIS

Jõgeva maakonna raamatukogude ajaloo bibliograafia, 1918-1940 / Juhendaja dots. M. Kalvik. - 110 lk. - Bibl. lk. 25-99 (367 nim.).

Diplomitöö annab ülevaate Jõgeva maakonna arengust ja maakonna raamatukogude tekkest, eraldi peatükina välja tuues Jõgeva Maakonnaraamatukogu. 367 nimetusest koosnev annoteeritud nimestik on koostatud 2/3 ulatuses ajakirjanduse ning 1/3 ulatuses arhiivmaterjalide põhjal. Lühemad sõnumid on kopeeritud. Diplomitöö sisaldab ka registrid, tabelid ja Jõgeva maakonna raamatukogude kaardi 1918-1940.

22. PAAS, MARITA

Eestikeelne psühholoogikakirjandus aastatel 1918-1941 / Juhendaja dots. M. Kalvik. - 86 lk. - Bibl. lk. 84-86 (29 nim.).

Esitatakse ülevaade psühholoogia õpetamisest ja tuntumatest psühholoogidest Eestis antud ajavahemikul; tutvustatakse kirjastusi ja tegureid, mis mõjutasid psühholoogikakirjanduse avaldamist Eestis mainitud ajajärgul. Kaaluka osa uurimusest võtab enda alla eestikeelse psühholoogikakirjanduse bibliograafianimestik (304 kirjet) koos nimeregistriga.

23. PALS, URVE

Televideooni võimalustest kirjanduse vahendajana / Juhendaja dots. A. Lepik. - 108 lk. - Bibl. lk. 82-85 (74 nim.).

Aastatel 1991-1993 Eesti Televideooni programmis olnud kirjandusalaste saadete, "Teleteatris" 1991. aastal etendunud lavastuste ja teatrietenduste ülekannete analüüs. Uurimus televideooni (ETV) võimalustest kirjanduse vahendamisel ja televideooni rollist inimeste elulaadi kujundajana. Töö juurde kuuluvad järgmised ratsurkartoteegid: "Kirjandussaadet ETV-s 1991. aastal" (sisaldab 115 perfokaarti), "Kirjandussaadet ETV-s 1992. aastal" (143 perfokaarti), "Kirjandussaadet ETV-s 1993. aastal" (83 perfokaarti), "Teleteater" ETV-s 1991. aastal" (123 perfokaarti).

24. REBANE, HELME

Riiklik kirjastus "Pedagoogiline kirjandus" aastatel 1944-1949 / Juhendaja prof. M. Lott.

Töö koosneb kirjastuse väljaannete kronoloogilisest nimestikust ning ülevaatest, milles arhiivimaterjalide põhjal analüüsitakse kirjastuse tegevust käsikirjade valmimisel ja väljaandmisel.

25. REBANE, PIRET

Avalikud ja kooliraamatukogud Eesti Vabariigis : Arenguhooni aastatel 1918-1940 / Juhendaja prof. M. Aasmets. - 136 lk. - Bibl. lk. 113-117 (65 nim.).

Uurimistöös tutvustatakse statistiliselt avalike ja kooliraamatukogude arengut Eestis. Lisatud on ülevaade avalikke raamatukogusid käsitlevast seadusandlusest, raamatukoguhoidjate kongressidest ja Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu tegevusest.

26. REIKOP, MARKO

Raadio 2 ja tema kuulajaskond / Juhendaja prof. E. Rannap. - 63 lk. - Bibl. lk. 63 (7 nim.).

Analüüsitakse Raadio 2 kuulatavust, auditooriumi ja selgitatakse kuulajate saate-eelistused. Autor on kasutanud *Baltic Media Facts*'i poolt läbi viidud "Tele- ja Raadioauditooriumi Päevikuringuid".

27. RIIK, KAIRE

Pedagoogikakirjanduse leidumus, kasutamine ja kasutajaskond Eesti Teaduste Akadeemia Raamatukogus / Juhendajad dots. S. Roomets, A. Iho. - 225 lk. - Bibl. lk. 48 (10 nim.).

Ülevaade ETARi süstemaatilise kataloogi liikides 371.3:62:5 kuni 373.6 ja 378 kuni 379.824 peegeldatud kirjandusest, selle kasutamisest ja kasutajaskonnast. Tööle on lisatud ETARi pedagoogikakirjanduse alfabeetiline nimestik (1175 kirjet), mis edaspidi lülitatakse Tallinna Pedagoogikaülikooli raamatukogus koostatavasse arvutiandmebaasi "Eesti pedagoogikakirjandus".

28. RISTIMETS, TIINA

Skautlus eestikeelses trükisõnas : Ülevaade aastatest 1920-1992 / Juhendaja dots. A. Lepik. - 140 lk. - Bibl. lk. 135-136 (29 nim.).

Uurimuses on käsitletud skaudiikumist 72 aasta vältel (Eesti Vabariigi ajal, paguluses ja tänapäeval) ning sellesse on koondatud Eestis ja mujal ilmunud skautlust puudutav eestikeelne kirjandus. Saadud andmed on esitatud

kronoloogiliselt (388 kirjet), millele on lisatud nime- ja kohanimede register. Iseloomustatud on skautlikku ajakirjandust ning tutvustatud võimalusi skautlust käsitleva info otsinguks kaasagsete tehniliste vahendite abil (CD-ROM, Internet).

29. ROOP, MARGE

1993. aastal ilmunud eesti raamat Eesti Rahvusraamatukogus / Juhendaja K. Naber. - 208 lk. - Bibl. lk. 39-40 (18 nim.).

Eesti Rahvusraamatukokku saabunud sündesemplari põhjal koostatud ülevaade 1993. aastal Eestis ilmunud raamatutest ja brošüüridest. Sisaldab 1993. aastal Eestis ilmunud raamatute esmatrükide nimestiku ning kordustrükide loetelu.

30. SALUMAA, URVE

Kooliraamatukogu haridusuuenduses : Kooliraamatukogutöötaja vaatenurk / Juhendaja dots. A. Lepik. - 114 lk. - Bibl. lk. 98-100 (19 nim.).

Töös on käsitletud kooliraamatukoguhoidjate hetkeolukorda, nende probleeme ja omavahelist koostööd. Selleks on läbi viidud kooliraamatukogude töötajate kirjalik küsitlus. Uurimuses on toodud välja Eesti koht maailma kooliraamatukogunduses.

31. SAU, KAIRI

Eesti filmiaastad 1961-1962 / Juhendaja v.-õp. E. Uverskaja. - 157 lk. - Bibl. lk. 102 (6 nim.).

Ülevaade aastatel 1961-1962 Eestis ilmunud filmikirjandusest ja Eesti selle perioodi filmitoodangust. Analüüsitakse vaadeldavatel aastatel ilmunud filmikirjandust nii statistiliselt kui sisu poolest. Sisaldab 1961. ja 1962. aastal Eestis ilmunud filmikirjanduse nimestiku.

32. SEINBERG, TIINA

Raamatu ainekond Eesti trükisõnas aastatel 1980-1991 / Juhendaja prof. M. Lott. - 51 lk. - Bibl. lk. 51 (4 nim.).

Ülevaade aastatel 1980-1991 Eestis ilmunud raamatu-uurimist, raamatulugu, trükindust, trükinduse ajalugu, kirjastustegevust ja raamatulevi käsitlevatest uurimuslikest publikatsioonidest. Sisaldab raamatuaineliste publikatsioonide kronoloogilise nimestiku (152 kirjet).

33. SIITAM, ELIZABETH-MARIA

Eesti Vabariigis a. 1918-1940 välja antud bibliograafianimestikud / Juhendaja dots. M. Kalvik. - 150 lk. - Bibl. 146-149 (54 nim.).

Teoreetiline ülevaade bibliograafianimestike väljaandmisest Eesti Vabariigis. Sisaldab bibliograafianimestiku (577 kirjet), mis kajastab eraldi ilmunud erialabibliograafia väljaandeid, raamatukogude trükikatalooge, kirjastuste ja seltside poolt välja antud nimestikke. Tööle on lisatud nimeregister.

34. SIKKA, PIERRE

Palamuse kihelkond "Postimehes" 1918-1940 aastal / Juhendaja dots. M. Kalvik. - 156 lk. - Bibl. lk. 153-155 (62 nim.).

Uurimus Palamuse kihelkonna elu-olu kajastamisest "Postimehes" aastatel 1918-1940. Sisaldab Palamuse kihelkonda puudutavate artiklite annoteeritud bibliograafianimestiku (1001 kirjet).

35. SOOLEPP, HELINA

Esimene nõukogudeaegne entsüklopeedia Eestis / Juhendaja J. Andresoo. - 103 lk. - Bibl. lk. 78-79 (23 nim.).

Ülevaade aastail 1968-1978 Tallinnas ilmunud "Eesti nõukogude entsüklopeedia" koostamisest, toimetuse töökorraldusest ning ENET käsitlevatest publikatsioonidest. Sisaldab nii Eesti kui välismaises ajakirjanduses ilmunud ENE-aineliste publikatsioonide nimestiku (54 kirjet).

36. SOON, ADE

Pedagoogikakirjanduse leidumus, kasutamine ja kasutajad Eesti Teaduste Akadeemia Raamatukogus (UDK liigid 37 kuni 371.3 ja 374 kuni 378 (481)) / Juhendajad dots. S. Roomets, A. Iho. - 211 lk. - Bibl. lk. 50 (9 nim.).

Ülevaade ETARi süstemaatilise kataloogi liikides 371 kuni 371.3 ja 374 kuni 378 (481) peegeldatud kirjandusest, selle kasutamisest ja kasutajaskonnast. Tööle on lisatud ETARi pedagoogikakirjanduse nimestik (1274 kirjet), mis tulevikus lülitatakse Tallinna Pedagoogikaülikooli raamatukogus koostatavasse Eesti Vabariigi pedagoogikakirjanduse arvutiandmebaasi "Eesti pedagoogikakirjandus".

37. TAMMESALU, MERLE

Eesti ja Põhjamaade vaheliste kultuuri-kontaktide peegeldusi ajalehes "Sirp" (20. august 1991 - 31. detsember 1993) / Juhendaja T. Tammiksalu. - 64 lk. - Bibl. lk. 64 (8 nim.).

Ülalmainitud kontakte peegeldavate ajaleheartiklite nimestik (244 kirjet) koos selle juurde kuuluvate lisadega - isikunimede register ja aineregister. Nimestik võib huvi pakkuda mitme kultuuriala inimestele, kultuuriloolastele ja bibliograafidele.

38. TARIEN, KERSTI

Spiooniromaan, satiir ja paroodia : G. Green'i romaani "Meie mees Havannas" ja Ian Flemingi James Bondi lugude võrdlev analüüs / Juhendaja M. Väljataga. - 75 lk. - Bibl. lk. 65-68 (43 nim.).

G. Greene'i romaani "Meie mees Havannas" ja I. Flemingi Bondi-lugude võrdleva analüüsi kaudu vaadeldakse spiooniromaan ja selle paroodiat nii 20. sajandi massikultuuri kui ka sõjajärgse inglise proosa taustal. Tööle on listaud G. Greene'i personaalnimestik (97 kirjet).

39. VANN, MARINA

Ehitus- ja arhitektuurialane teave Tallinna suuremates raamatukogudes / Juhendaja prof. E. Rannap. - 80 lk. - Bibl. lk. 44 (6 nim.).

Ülevaade aastatel 1973-1991 tegutsenud ehitusinfo keskuse tööst, võõrkeelsete ehitus- ja arhitektuuriajakirjade leidumusest vaatlusalustes raamatukogudes ning vastavast temaatikast uuritavate raamatukogude süstemaatilistes kataloogides. Diplomitöö lisas on loetletud 1988.-1993. aastal ilmunud ehitus- ja arhitektuuriajakirjad, mis on saadaval Tallinna suuremates raamatukogudes.

40. VERTEK, TERJE

Patendialased andmebaasid ja nende kasutamine Eestis / Juhendaja T. Markus. - 134 lk. - Bibl. lk. 79-80 (13 nim.).

Töös käsitletakse patendialaseid sidusandmebaase, iseloomustatakse nii rahvusvahelisi polütemaatilisi, temaatilisi kui faktiandmebaase, loetletakse patendialased CD-ROMid. Eraldi käsitletakse Eesti Patendiraamatukogus olevaid CD-ROM andmebaase ning tutvustatakse nende kasutamist.

41. VREINDLIK, MARGE

Raamatukogunduse ja infoteaduste-alased välismaised ajakirjad Eesti suuremates raamatukogudes / Juhendaja prof. E. Rannap. - 157 lk. - Bibl. lk. 145-146 (12 nim.).

Esitatakse ülevaade Eesti suuremates raamatukogudes leiduvatest välismaistest raamatukogunduslikest ja infoteaduslikest ajakirjadest ning nimetatud eriala väljaannete esindatuse analüüs ajakirjas "Current Contents" ja referaatajakirjas "Информатика".

42. ÄÄR, KATRIN

Välismaade vahendusinformatsioon Tallinna suuremates raamatukogudes / Juhendaja J. Andresoo. - 163 lk. - Bibl. lk. 158-159 (20 nim.).

Uurimus ja anauüs Tallinna suuremates raamatukogudes 1989.-1993. aastani (osaliselt ka 1994. a. kevadeni) saabunud välismaisest vahendusinformatsioonist. Kogutud andmestik on esitatud alfabeetiliselt nimestikuna, mis jagatud infokandevormide järgi kolme osa: perioodilised vahendusinfoväljaanded (833 kirjet), andmebaasid kompaktandmeplaatidel (33 kirjet), vahendusinfo mikrofišsidel (32 kirjet)

LÕPUTÖÖD

1. ESKLA, KRISTA

Kooliraamatukogude koht haridussüsteemis 1970-1994 / Juhendaja M. Karindi. - 34 lk. - Bibl. lk. 32-34 (35 nim.).

Vaadeldakse Eesti kooliraamatukogude arengusuundi ja nende rolli haridussüsteemis viimase 24 aasta jooksul. Selleks on uuritud ja analüüsitud meie raamatukogunduslikku ja pedagoogikaperioodikat, samuti arhiivimaterjale. Esitatakse ka põgus tagasivaade eelmistesse kümnenditesse.

2. KLIIMAN, KAIE

A. H. Tammsaare nim. Tallinna Keskraamatukogu võõrkeelse kirjanduse osakonna lugeja / Juhendaja mag. M. Järve. - 41 lk. - Bibl. lk. 38 (8 nim.).

Ankeetküsitlusega on välja selgitatud osakonna lugejaskonna struktuur, erinevate lugejarühmade vajadused, lugemishuvid, külastajate suhtumine osakonda - arvamus selle kirjanduse valiku kohta ja hinnang osakonna tööle.

3. LAIKSOO, MILVI

Kooliraamatukogu ja algklasside koostöö / Juhendaja mag. M. Järve.

4. LIIVAK, KRÕÖT

Ajakirja "Mana" koondsisukord / Juhendaja v.-õp. E. Uverskaja. - 140 lk. - Bibl. lk. 12 (6 nim.).

Ajakirja temaatiliselt ülesehitatud koondsisukord, mis hõlmab kõik aastatel 1957-1988 ilmunud tekstid ja illustratsioonid. Töö sissejuhatuses kõneldakse väliseesti ajakirja "Mana" saamisloost, ilmumiskäigust ja tähtsusest.

5. LÕUK, HELLA

Lennundusalane informatsioon eesti-keelsetes ajalehtedes: Bibliograafianimestik / Juhendaja dots. M. Kalvik. - 32 lk. - Bibl. lk. 31-32 (53 nim.).

Analüüsitakse 15 eestikeelses ajalehes 20. augustist 1991 - 31. detsembrini 1993 ilmunud lennundusalast informatsiooni. Antakse ülevaade nii Eesti Vabariigi kui välisriikide lennundusest ning lennuõnnetustest, mis mainitud perioodil juhtusid. Sisaldab 771 kirjest koosneva temaatilise bibliograafianimestiku, mis pakub huvi lennunduse spetsialistidele. Töö on valminud Eesti Lennukompanii tellimusena.

6. MAKK, MALL

Mustamäe Lasteraamatukogu kujunemisloost / Juhendaja dots. A. Lepik. - 56 lk. - Bibl. lk. 42 (11 nim.).

Ülevaade Mustamäe Lasteraamatukogu ajaloost ning tänapäevast (1970-1993).

7. MAURER, KÜLLIKE

Õiguslase informatsiooni allikad Balti riikides / Juhendaja prof. E. Rannap. - 40 lk. - Bibl. lk. 34 (10 nim.).

Ülevaade Balti riikide õiguse allikatest ja õigusaktide avaldamisest. Tutvustatakse Eesti, Läti ja Leedu õigusaktide täistekstid andmebaase ning õiguslase infot koguvaid ja levitavaid asutusi.

8. SEERO, LEA

Eesti Spordigümnaasiumi õpilaste lugemishuvid / Juhendaja mag. M. Järve. - 48 lk. - Bibl. lk. 42 (8 nim.).

Analüüsitakse lugemise ja raamatukogu osa spordiga süvendatult tegelevate kesk-kooliõpilaste vaba aja veetmises. Autor on läbi viinud ankeetküsitluse nimetatud gümnaasiumi 10. klasside õpilaste seas ning analüüsinud kooli raamatukogu lugejakaarte.

9. SÖRMUS, KATRIN

Pedagoogika-alase kirjanduse leidumus ja kasutamine Tallinna Keskraamatukogus aastatel 1985-1986 ja 1992-1993 / Juhendaja J. Andresoo. - 56 lk. - Bibl. lk. 56 (3 nim.).

Uuritakse ülnimetatud raamatukogu kolme osakonna (lugemissaal, eesti- ja venekeelse kirjanduse laenutusosakond) fondides leiduvat pedagoogikakirjandust ja laenutuste sõltuvust trükiste sisust, ilmumiskohast, ilmumisaastast, trükikordusest ja tõkelisusest.

10. VERK, MARJU

Kose Põllumajanduskool aastail 1983-1993 / Juhendaja dots. M. Kalvik. - 77 lk. - Bibl. lk. 31-32 (30 nim.).

Esitatakse ülevaade kooli ajaloost, tööst, probleemidest ja saavutustest. Uurimuse käigus on koostatud kirjandusnimestik aastatel 1983-1993 kooli kohta ilmunud trükistest (sisaldab 55 kirjet). Töö on varustatud rohkete lisadega: kooliga seotud isikute mälestused ja elulood, eri õppeaastatel koolis tegutsenud ringid ning vilistlaste nimekiri.

11. VÄÄRTNÕU, KÜLLI

Aleksander Sibula publikatsioonid : Temaatiline annoteeritud nimestik / Juhendaja prof. M. Aasmets. - 86 lk. - Bibl. lk. 79-80 (13 nim.).

Ülevaade Eesti raamatukogunduse silmapaistva esindaja A. Sibula elust ja tegevusest, milles tuginetud tema tütre Astrea Sibula mälestustele. Töö põhiosa moodustab temaatiline annoteeritud nimestik A. Sibula olulisematest ning pikematest publikatsioonidest.

12. ÖISMAA, HELGI

Tallinna Kesk- ja haruraamatukogude kujunemislugu aastatel 1907-1940 / Juhendaja prof. M. Aasmets. - 154 lk. - Bibl. 126-139 (80 nim.).

Analüüsitakse Tallinna Keskraamatukogu osa avalike raamatukogude võrgu süsteemipärasel väljaarendamisel Tallinnas, esimeste haruraamatukogude asutamist ja kujunemist aastatel 1926-1940. Samuti on käsitletud haruraamatukogude fonde, lugejaskonda, mainitud enam loetud autoreid ja raamatuid.

HILDA TALLMEISTER (Pulk)

28. 03. 1912-13. 09. 1994

Igavikuteele läks staažikas raamatukoguhoidja ja bibliograaf Hilda Tallmeister.

Hilda Tallmeister oli pärit Viljandimaalt Olustverest talupidajate perest. 1929. aastal lõpetas ta Viljandi Tütarlaste Gümnaasiumi ja astus Tartu Ülikooli filosoofiateaduskonda. Vahepeal katkestas tema õpingud kopsutuberkuloos. Ülikooli lõpetas Hilda Tallmeister 1940. aastal inglise ja germaani filoloogia alal ja omandas lisaks ka bibliograafi kutse.

Raamatukogutööga puutus ta esmakordselt kokku Tartu Ülikooli Raamatukogus aastatel 1940-1941. 1944-1950 töötas Hilda Tallmeister Riikliku Avalikus Raamatukogus (praegu Eesti Rahvusraamatukogu) redaktor-spetsialistina.

1950ndate aastate repressioonilaine puudutas teda. Tembeldatuna formalistiks oli ta sunnitud raamatukogust lahkuma. Hiljem tuli tal tihti kohta vahetada ja töötada ajuti arveametniku ja raamatupidajana.

1955. aastal asus Hilda Tallmeister uuesti erialasele tööle, seekord Tallinna Pedagoogilise Instituudi raamatukogusse. Sealt kutsuti teda 1957. a. Tallinna Kultuurharidusala Kooli bibliograafia ja fondide organiseerimise eriala õpetajaks. Kui kool Viljandisse üle viidi, asus Hilda Tallmeister 1960. a. septembris infotööle Rahvamajanduse Nõukogu Tehnilise Informatsiooni Büroosse (TIB). Aastatel 1964-1968 töötas ta Riiklikus Raamatupalatis riikliku bibliograafia osakonna juhatajana. 1968. aastast 1972. a. septembrini, mil ta pensionile jäi, oli Hilda Tallmeister Vabariikliku Teadusliku Tehnikaraamatukogu bibliograafiaosakonna juhataja.

Ajastust ja oludest tingituna kujunes Hilda Tallmeisteri elu- ja ametikäik üsnagi kirevaks. Ent vaatamata vintsutustele ja vahel ka ebasoosingusse sattumisele suutis ta inimesena säilitada elurõõmu ja loova töösuhetumise, olles aldis kõigele uuele. Märkimist väärib, et 1960ndail aastail TIBis töötades pani ta jooksva infotöö ja bibliograafilise teenindamise kõrval koos kolleegidega aluse reaalteadusliku välisperioodika trükitud koondnimestikule, mis oli mõeldud rahvamajandustöötajatele ja ilmus 1500lises tiraažis. Koondnimestik registreeris kõrvuti teadusraamatukogudes leiduvaga asutuste ja organisatsioonide raamatukogude - kokku 17 raamatukogu - välisperioodika, kokku üle 1500 nimetuse. Riiklikus Raamatupalatis alustati tema initsiatiivil bibliograafiaväljaannete registreerimise koostamist arvuti abil. Kõige selle kõrval oli Hilda Tallmeister kogu elu õpetaja ning vaieldamatu autoriteet noorematele kolleegidele. Tema tunnustus oli tõeline autasu, mis innustas ja ülendas.

Õpilased ja kolleegid mälestavad Hilda Tallmeisterit - mitmekülgsete teadmistega vana kooli haritlast, andekat, suursugust ja sarmikat, tõelist *grand lady*'t.

Viivi Kuusperre

Профессор теологического факультета Тартуского университета Тоомас Паул в своей статье "История перевода Библии Яном Бергманном" (см. "Raamatukogu" н. 4) продолжает знакомить с проблемами и вопросами, связанными с переводами Библии на эстонский язык. До конца 19 века редактирование языка Библии ограничилось грамматикой и орфографией. Словесных изменений не делали. Но в конце прошлого века пастор Георг фон Холст (1824-1900) поднял вопрос о текстурально-критической переработке переводов Библии. Так в 1895 г. Лифляндский синод избрал Постоянный комитет редактирования Библии, в состав которого вошёл и Ян Бергманн (1856-1916), избранный президентом комитета. Автор статьи подробнее рассматривает деятельность комитета, возникшие трудности, и разумеется, людей, среди которых было много известных деятелей культуры, имеющих близкое отношение к названной работе. 19 августа 1910 Ян Бергманн заявил о новом переводе Нового Завета. Пробное издание вышло в свет в 1912 г. и его 2000 экз. были быстро распроданы. Так как деловых рекомендаций и предложений решили ждать два года, в то время планировали приступить к переводу Ветхого Завета. И хотя Ян Бергманн тяжело заболел, к 1915 г. он успел закончить работу. Объём всей работы составил 58 томов или 6664 страниц в рукописи. Каноничная Библия была снова переведена, остались только книги апокрифы.

Лектор детской литературы и дидактики родного языка Таллиннского педагогического университета Маре Мююрсепп в своей статье представляет свою учебную книгу "Хуберт пишет азбуку или приключения мышат в белом свете". Она приводит и основной повод составления двух заранее изданных азбук и дополняет, что ход реального и результативного учения читать не может быть определён лишь одной книгой. Учение ребёнка читать предполагает самостоятельную, подобранную, толковательную и созидательную деятельность. С другой стороны, нужно учитывать и так называемую письменную среду. Итак, "Азбука - мышонок" вдохновляет ребёнка самовыражаться и перерассказывать, рисовать и описывать импульсы, полученные из окружающей среды. Следуют рекомендации автора о том, как библиотекарь может оказывать помощь детям, научившимся читать, и их учителям. Автор статьи подчёркивает, что пробуждение и сохранение читательского интереса деятельность разнообразная и сложная, но довольно много в этом процессе может сделать библиотекарь.

Резт Рооси в своей статье подводит итоги дней библиотеки, состоявшихся под девизом "Ребёнок и книга". Дни были организованы Детской библиотекой Эстонии и Обществом библиотекарей Эстонии. В течение библиотечных дней главное внимание уделяли в первую очередь на то, как учить чтению детей и на роль взрослых в углублении у детей тяги к книгам. По инициативе Эстонского общества чтения в октябре состоялся семинар "Как учить чтению эстонских детей", где выступили преподаватели Таллиннского педагогического университета. По мнению автора статьи и других, работающих с детьми, детям, интересующимся только компьютерами и видео, угрожают недостаток движений, ухудшение зрения, уменьшение умения читать и даже падение интереса к культуре. Главное внимание библиотечных дней пало на книгу Туве Янссона "Муми-тролль", которая стала в Эстонии настоящим раритетом. Состоялся международный семинар "Муми и мы". По всей Эстонии проводились конкурсы рисунков о муми-троллях. Интересно прошёл "День чтения", в ходе которого взрослые и дети взаимно вслух читали. Состоялись викторины, книжные лотереи, играли пьесы и т.д. Кроме того состоялась акция собирания книг для войсковых частей, больниц и приютов. Организаторы библиотечных дней верят в волшебную силу книги.

Вступительные строки **Анне Валмас** 4

ОБЩЕСТВО БИБЛИОТЕКАРЕЙ ЭСТОНИИ

Годичное собрание Общества библиотекарей Эстонии **Резт Олевсоо, Линда Каск** 5
LIBER OMNIA VINCIT:
Обращение годичного собрания Общества библиотекарей Эстонии к публицистике Эстонии 6

КУЛЬТУРНЫЕ СВЯЗИ

200 лет массовых библиотек Финляндии **Туула Хаависто** 7
Эско Хякли - почётный доктор Таллиннского педагогического университета **Эви Раннап, Майре Лийваматс** 9

НАУЧНАЯ БИБЛИОТЕКА

Совещание директоров научных библиотек **Эне Риег** 11
Из книг архивного фонда Национальной библиотеки Эстонии **Хелле Реммелт** 11
Научные библиотеки Эстонии - их сеть и комплектование книжных фондов **Конрад Кикас** 12

ИСТОРИЯ КНИГИ

История перевода Библии Яном Бергманном **Тоомас Паул** 16
Чем она лучше? **Маре Мююрсепп** 19

ЗНАМЕНАТЕЛЬНЫЕ ДАТЫ

Книга, читатель, фон **Вайме Кабур** 21
Александр Сибул - деятель культуры **Марье Аасметс** 24

О ВАС И ВАМ

Покровители библиотек **Роберт Ли Хадден** 26

ЗАБОТА О ЯЗЫКЕ

Термины библиотекаря **Ханс Юрман** 30

В ответ на письмо читателя:

Текущая национальная библиография - время надежд **Калью Таммару** 31

ВЕСТИ

У фей книжного мира в руках волшебная палочка **Резт Рооси** 32
На конференции и выставке библиотечной технологии в Соединённом Королевстве **Сирье Виркус** 34
Дипломные и заключительные работы выпускников по специальности информационных наук Таллиннского педагогического университета 1994 г. **Юли-Ани Сиймпоег** 35

В ПАМЯТЬ О

Хилда Таллмейстер (Пулк) **Вийви Кууспере** 39

РЕЗЮМЕ

40

ZUSAMMENFASSUNGEN

41

SUMMARY

42

Professor der theologischen Fakultät an der Universität Tartu Toomas Paul setzt in seinem Artikel "Geschichte der Bibelübersetzung von Jaan Bergmann" (s. "RK" 1993 Nr. 3/4) Probleme und Fragen und ihre Bekanntmachung fort. Bis zum Ende des 19. Jahrhunderts berührte das Redigieren der biblischen Sprache meistens Grammatik und Rechtschreibung. Verbale Veränderungen wurden nicht vorgenommen. Ende des vorigen Jahrhunderts wurde vom Pastor Georg von Holst (1824-1900) die Frage der textkritischen Bearbeitung der Bibelübersetzung aufgeworfen. So wurde vom Livländischen Sinod im Jahre 1895 das Komitee der laufenden Berichtigungen der Bibel gegründet, auch Jaan Bergmann (1856-1916) gehörte diesem Komitee an und er wurde zum Präsidenten dieses Komitees gewählt. Der Autor betrachtet ausführlich die Tätigkeit des Komitees und die dabei entstandenen Probleme und Schwierigkeiten, auch Personen (unter ihnen waren viele bekannte Kulturfunktionäre), die eng mit dieser Arbeit verbunden waren. Am 19. August 1910 wurde von Jaan Bergmann bekanntgegeben, daß das Neue Testament in einer neuen Übersetzung fertig ist. Die Probeausgabe erschien 1912 und 2000 Exemplare wurden schnell verkauft. Man hat beschlossen, 2 Jahre sachliche Vorschläge und Empfehlungen zu erwarten und in dieser Zeit wurde mit der Übersetzung des Alten Testaments begonnen. Jaan Bergmann, der inzwischen schwer krank wurde, konnte seine Arbeit 1915 doch beenden. Man hatte die kanonische Bibel neu übersetzt, nur Apokryphen nicht. Die ganze Arbeit umfaßt 58 Bände oder 6664 Seiten in der Handschrift.

Lektorin für Kinderliteratur und Didaktik der Muttersprache an der Pädagogischen Universität Tallinn Mare Müürsepp stellt uns das von ihr verfaßte Lehrbuch "Hubert macht das ABC-Buch oder die Abenteuer der kleinen mäuse auf der weiten Welt" vor. Sie zeigt auch den Grund, warum die zwei andere früher erschienenen ABC-Bücher geschaff wurden. Ein Buch allein kann nicht das erfolgreiche Lesen und die Leselust beeinflussen. Der Leseunterricht setzt die selbständige, interpretierte, eine Auswahl treffende, schöpferische Tätigkeit aus. Man muß auch die sogenannte schriftliche Umgebung berücksichtigen. Das Hubert-ABC-Buch regt das Kind an, sich auszudrücken. Anregungen aus der Umwelt zu zeichnen und schreiben und sie nachzuerzählen. Und noch einige Empfehlungen von der Verfasserin, wie kann eine Bibliothekarin dem Kind, das erst das Lesen lernt und seinem Lehrer helfen. Das Anregen und erhalten der Leselust ist eine schwere Tätigkeit. Die Bibliothekarin hat hier viel zu tun.

Reet Roosi macht in ihrem Artikel eine Zusammenfassung über die Bibliothekstage 1994 "Kind und Bibliothek". Diese Tage wurden von dem Verein der Estnischen Bibliothekare und der Estnischen Kinderbibliothek veranstaltet. Man hat daran gedacht, wie kann man den Kindern das Lesen beibringen, wie können die Erwachsenen die Leselust der Kinder vertiefen. So wurde auf Initiative des Estnischen Lesevereins ein Seminar durchgeführt, an diesem Seminar haben auch Lektoren der Pädagogischen Universität Tallinn teilgenommen. Der Autor dieses Artikels und alle, die sich mit Kindern beschäftigen, sind der Meinung, daß es für diese Kinder, die sich nur für Computer und Videos interessieren, einige Gefahren gibt -z. B. Bewegungsmangel, Sehstörungen, Rückgang der Lesekundigkeit und sie interessieren sich nicht mehr für Kultur. Während der Bibliothekstage wurde eine besondere Aufmerksamkeit dem Buch "Muumitroll" von Tove Jansson gewidmet, dieses Buch ist in Estland fast eine Rarität geworden. Auch ein internationales Seminar wurde durchgeführt. Ebenso hatten die Kinder einen Wettbewerb im Zeichnen. Interessant war "der Tag des Vorlesens", die Kinder und Erwachsenen haben einander vorgelesen. Auch waren während der Bibliothekstage ein Quiz, eine Buchlotterie, man hat Theater gespielt. Ebenso wurden Bücher für Truppenteile und Krankenhäuser gesammelt. Die Veranstalter hoffen, daß die Bücher einen Reiz haben.

Vorrede	Anne Valmas	4
VEREIN DER ESTNISCHEN BIBLIOTHEKARE		
Die Jahresversammlung des Vereins der Estnischen Bibliothekare	Reet Olevsoo, Linda Kask	5
LIBER OMNIA VINCIT:		
Die Jahresversammlung des Vereins der Estnischen Bibliothekare wendet sich an die Öffentlichkeit Estlands		6
KULTURELLE KONTAKTE		
200 Jahre Volksbibliotheken in Finnland	Tuula Haavisto	7
Esko Häkli ist Ehrendoktor der Pädagogischen Universität Tallinn	Evi Rannap, Maire Liivamets	9
WISSENSCHAFTLICHE BIBLIOTHEK		
Die Beratung der Direktoren der wissenschaftlichen Bibliotheken	Ene Riet	11
Bücher aus der Archivsammlung der Estnischen Nationalbibliothek	Helle Rimmelt	11
Das Netz der wissenschaftlichen Bibliotheken und ihr Bestandsaufbau in Estland	Konrad Kikas	12
BUCHKÜNDE		
Geschichte der Bibelübersetzung von Jaan Bergmann	Toomas Paul	16
Warum ist es besser?	Mare Müürsepp	19
GEDENKTAGE		
Das Buch, der Leser, der Hintergrund	Vaime Kabur	21
Aleksander Sibul als Kulturfunktionär	Marje Aasmets	24
FÜR SIE UND ÜBER SIE		
Patrone der Bibliotheken	Robert Lee Hadden	26
SPRACHPFLEGE		
Fachausdrücke des Bibliothekars	Hans Jürman	30
In Beantwortung des Leserbriefes:		
Laufende Nationalbibliographie - die Zeit der Hoffnungen	Kalju Tammaru	31
NACHRICHTEN		
Die Feen der Buchwelt haben einen Zauberstab in der Hand	Reet Roosi	32
In der Konferenz und Ausstellung der Bibliothekstechnologie im Vereinigten Königreich	Sirje Virkus	34
Diplomarbeiten in der Pädagogischen Universität Tallinn 1994	Juli-Ann Siimpöeg	35
IN MEMORIAM		
Hilda Tallmeister (Pulk)	Viivi Kuuspere	39
PEŽIOME		
ZUSAMMENFASSUNGEN		
SUMMARY		
		41
		42

In his article *"Jaan Bergmann as the Translator of the Bible"* Toomas Paul, professor of the Theological Faculty of Tartu University, carries on the introducing of the problems of translating the Bible into the Estonian language. Up to the end of the 19th century the revising of the Bible books translation touched mainly upon grammar and spelling, no verbal changes were made. At the end of the last century pastor Georg von Holst (1824-1900) proposed to critically process the translation of the Bible text. In 1895 the Livonian Synod elected the Standing Committee of the Emendation of the Bible text. Jaan Bergmann (1856-1916) was elected the President of the Committee. In his article Toomas Paul deals with the problems and activities of the Committee and the persons closely connected with this undertaking. On August 19, 1910 Jaan Bergmann announced that the new translation of the New Testament was completed. The proof impression of it in 2,000 copies was published in 1912. It was sold out in a short time. It was agreed that the Committee would wait for the proposals and recommendations for two years. In the meantime the Old Testament was to be translated. Though Bergmann had fallen ill, he finished the translation in 1915. The work consisted of 58 volumes or 6,664 pages in manuscript. The canonical Bible had then been re-translated into Estonian, only Apocrypha remained undone.

In her article *Mare Müürsepp, lecturer of children's literature and didactics of the Estonian language at Tallinn Pedagogical University, introduces her schoolbook "Hubert is Making his ABC or the Adventures of Young Mice in the Wide World"*. She also brings out the main principles of compiling of the two most recently published Estonian spelling-books. She states that only a spelling-book cannot be sufficient for learning to read that presumes independent, selective, interpretative and creative activities. The so-called written environment must be taken into account. "Mouse ABC" stimulates children to express themselves - to retell, draw and write the impulses they get from their environment. The author gives some advice to librarians how to help children who are learning to read and their teachers. She says that it is a complicated action to arouse and maintain children's interest in learning to read. But a librarian can play an important part in it.

In her article *Reet Roosi summarizes the events of the library days of 1994*. The subject of the days was "A Child and a Book". The meeting was organized by the Children's Library of Estonia and Estonian Librarians' Association. The problems of teaching the children to read and the role of grown-ups in inspiring them to read were under discussion. In October the Estonian Society of Reading organized a seminar "Teaching an Estonian Child to Read" where the lecturers of Tallinn Pedagogical University made thematic reports. The participants were of the opinion that the children who are interested only in computers and videos will suffer from insufficient moving, decreasing of eyesight and reading ability - the phenomena followed by the falling of cultural level. The activities of the library days were focussed on Tove Jansson's "Moomintroll". The book is becoming a rarity in Estonia. An international seminar "The Moomins and Us" was held; all-Estonian children's drawing competitions, quiz games, book lotteries were organized and plays performed. Quite interesting was also the day of reading aloud - adults were reading to children and vice versa. Books were collected for military forces and hospitals. The organizers of the library days are convinced that books possess magic power.

First Column	Anne Valmas	4
ESTONIAN LIBRARIANS' ASSOCIATION		
Annual Meeting of ELA	Reet Olevsoo, Linda Kask	5
LIBER OMNIA VINCIT:		
The Reference of ELA's Annual Meeting's to Estonian Publicity		6
CULTURAL RELATIONS		
200 years of Finnish Public Libraries	Tuula Haavisto	7
Esko Häkli - Honorary Doctor of Tallinn Pedagogical University	Evi Rannap, Maire Liivamets	9
RESEARCH LIBRARY		
Meeting of the Directors of Research Libraries	Ene Riet	11
Archives Collection in the National Library of Estonia - the Introduction of Books	Helle R Emmelt	11
Network of Research Libraries and the Acquisition of their Collections in Estonia	Konrad Kikas	12
BOOK HISTORY		
Jaan Bergmann as the Translator of the Bible	Toomas Paul	16
In what Respect It is Better?	Mare Müürsepp	19
NOTABLE DAYS		
A Book, a Reader and the Background	Vaime Kabur	21
Aleksander Sibul and His Cultural Activities	Marje Aasmets	24
FOR YOU AND ABOUT YOU		
Librarians' Patron Saints	Robert Lee Hadden	26
LANGUAGE USAGE		
Librarians' Terms	Hans Jürman	30
Answer to a Reader's Letter:		
Curret National Bibliography: the Time of Expectation	Kalju Tammaru	31
NEWS		
Magic Wand is in the Hands of Library Word's Fairy	Reet Roosi	32
At the Conference and Exhibition of Library Technology in the United Kingdom	Sirje Virkus	34
Diploma Papers and Thesis of Information Science Department Graduates of Tallinn Pedagogical University in 1994	Juli-Ann Siimpöeg	35
IN MEMORIAM		
Hilda Tallmeister (Pulk)	Viivi Kuuspere	39
PE3IOME		
ZUSAMMENFASSUNGEN		
SUMMARY		

Alates 1. jaanuarist 1994 kehtib Eesti Kultuuri- ja Haridusministeeriumi 1993. aasta 20. detsembri määrus nr. 20 "Raamatukoguhoidjate kutseeksami juhend", mille kohaselt raamatukogundushariduseta raamatukoguhoidjad, kes töötavad raamatukoguhoidja kutset nõudvatel ametikohtadel, sooritavad raamatukoguhoidja I (kõrgema) või II (madalama) astme kutseeksami.

Raamatukoguhoidja, kes soovib kutseeksamit sooritada, peab omandama kutseeksami programmis ette nähtud teadmised. Programm on avaldatud Kultuuri- ja Haridusministeeriumi Teatajas nr. 4, 1993, [lk. 64-78].

1995. AASTAL ON KUTSEEKSAMIT VÕIMALIK SOORITADA NELJAL KORRAL:

- 1) 31. märtsil 1995. a. Tallinnas, millele eelnevad kursused 27. - 30. märtsini;
- 2) 24. mail 1995. a. Tallinnas, millele eelnevad konsultatsioonid 22. - 23. maini;
- 3) 29. septembril 1995. a. Tartus, millele eelnevad kursused 25. - 28. septemberini;
- 4) 29. novembril 1995. a. Tallinnas, millele eelnevad konsultatsioonid 27. - 28. novembrini.

Kursused ja konsultatsioonid toimuvad I ja II astme eksami sooritajatele eraldi.

Raamatukoguhoidjad, kes soovivad sooritada kutseeksamit, esitavad kuu enne eksami toimumist eksamikomisjoni esimehe nimele

- kirjaliku avalduse;
- koopia haridust tõendavast dokumendist;
- väljavõtte tööraamatust raamatukogus

töötatud aja kohta, aadressil:

Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu Büroo, Tõnismägi 2, Eesti Rahvusraamatukogu, EE0100 Tallinn.

Paluksime ka märkida, missugustel kursustel/konsultatsioonidel on soov osaleda.

Eksami tegijate ja kursustest/konsultatsioonidest osavõtjate arv on piiratud. Igale eksamile ja kursusele/konsultatsioonile registreeritakse nii I kui II astme sooritamiseks kummalegi 25 osavõtjat.

Seoses Tallinna Pedagoogikaülikooli infoteaduste osakonna ruumide ümberkorraldamisega on eksamite ning kursuste/konsultatsioonide toimumiskoht lahtine. Täiendavat informatsiooni leiate ajakirja "Raamatukogu" järgmistest numbristest.

Nädal enne kursuste ja konsultatsioonide algust saab informatsiooni

Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu büroost, telefonil 45 29 09 kell 10.00 - 12.00.

RAHVUSVAHELISE RAAMATUKOGUÜHINGUTE LIIDU (IFLA) 61. AASTAKONVERENTS "TULEVIKURAAMATUKOGUD" 20.-26. AUGUSTINI 1995. AASTAL TÜRGIS ISTANBULIS.

Alateemad:

1. Infotehnoloogia ja raamatukogude ümberkorraldamine
2. Rahvuslike ja rahvusvaheliste infovõrkude koostöö
3. Raamatufondide tulevik
4. Raamatukogud ja rahvaharidus
5. Kutsealane suhtlemine

Konverentsieelsed kokkutulekud:

1. 16.-19. augustini toimub Ankaras eelseminar "Otsuse-tegijate mõjutamine".
2. 17.-19. augustini toimuvad Istanbulis töö- ja eelseminarid: "Idamaade raamatukogude ajalugu ja orientalism", "Pimedate raamatukogu", "Raamatukogude ehitused ja varustus", "Raamatukogude ja informatsiooni osa islami tsivilisatsioonis ja arstiteaduses", "Paljukultuursed raamatukogud".

Istanbulis saab konverentsi ajal külastada järgmisi raamatukogusid:

1. Arheoloogiamuseumi raamatukogu, Topkapi Palee raamatukogu, Türki ja Islami Kunstimuseumi raamatukogu
 2. Beyaziti Riiklik Raamatukogu, Süleymaniye Raamatukogu, Istanbuli Ülikooli raamatukogu
 3. Bosporuse Ülikooli raamatukogu, Arceliki Raamatukogu
 4. Istanbuli Rahvaraamatukogu, Istanbuli Kaubanduskoja raamatukogu, Atatürki Munitsipaalraamatukogu.
26. augustil saab osa võtta poolepäevasest ekskursioonist.

Osavõtumaks:	kuni 30. aprill 1995	pärast 1. maid 1995
Delegaadid	350 USD	400 USD
Saatjad	225 USD	250 USD

Delegaadi osavõtumaks sisaldab tasu kõigi istungite ja näituse pääsme eest ning ametlike vastuvõttude, raamatukogude külastuste, 26. augusti ekskursiooni ja konverentsimaterjalide eest.

Majutamine:	ühekohaline	kahekohaline
Lux	95-100 USD	115-125 USD
A	60-70 USD	85-95 USD
B	40-50 USD	60-70 USD
Ärikläss	25-30 USD	40-50 USD

Hotellikohti saab broneerida kuni 1. juulini 1995. aastal (osavõtumaks ei sisalda majutuskulusid).

Registreerimislehti saab ERÜ büroost.

